Vol. I
No. 24

Monday
29th March, 1954

HYDERABAD LEGISLATIVE ASSEMBLY

PART II—PROCEEDINGS OTHER THAN QUESTIONS AND ANSWERS

CONTENTS

Note :—* at the commencement of the speech denotes confirmation not received.

GOVERNMENT PRESS
HYDERABAD-DN.
1954

THE HYDERABAD LEGISLATIVE ASSEMBLY

Monday 29th March, 1954

The House met at Nine of the Clock

[MR. SPEAKER IN THE CHAIR]

Questions and Answers

(SEE PART I)

General Budget – Demands for Grants

Mr. Speaker : We shall take up questions in the afternoon. Now, the Minister for Finance may move his Demands.

Demand No. 1—*Taxes on Income other than Corporation Tax* Rs. 55,000.

The Minister for Finance, Statistics, Commerce & Industries

(*Shri V. K. Koratkar*) : Sir, I beg to move :

" That a sum not exceeding Rs. 55,000 under Demand No. 1 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh."

Mr. Speaker : Motion moved.

Demand No. 5—*Cost of Stamps supplied from State Stamp Stores* Rs. 2,07,700.

Shri V. K. Koratkar : Sir, I beg to move :

" That a sum not exceeding Rs. 2,07,700 under Demand No. 5 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh."

Mr. Speaker : Motion moved.

Demand No. 9—Other Taxes and Duties A. Collection Charges (I) Sales Tax—Rs. 9,87,750

Shri V. K. Koratkar : Sir, I beg to move :

"That a sum not exceeding Rs. 9,87,750 under Demand No. 9 be granted to the Rajpramukh to defray the several c arges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh."

Mr. Speaker : Motion moved :

Demand No. 10—Inter State Transit Duties—Rs. 34,94,950.

Shri V. K. Koratkar : Sir, I beg to move.

"That a sum not exceeding Rs. 34,94,950 under Demand No. 10 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh."

Mr. Speaker : Motion moved :

Demand No. 17—General Administration Inspection & Accounts F. Dist. Administration Excluding Other Establishment—Rs. 14,63,700.

Shri V. K. Koratkar : Sir, I beg to move :

"That a sum not exceeding Rs. 14,63,700 under Demand No. 17 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955 The Demand has the recommendation of the Rajpramukh."

Mr. Speaker : Motion moved :

Demand No. 21—Scientific Departments—Departments of Mines and Geology—Rs. 1,11,000

Shri V. K. Koratkar : Sir, I beg to move :

"That a sum not exceeding Rs. 1,11,000 under Demand No. 21 be granted to the Rajpramukh to defray the several

charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh."

Mr. Speaker : Motion moved.

Demand No. 36—Industries & Supplies—A. Industries—Rs. 19,04,492.

Shri V. K. Koratkar : Sir, I beg to move :

"That a sum not exceeding Rs. 19,04,492 under Demand No. 36 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh."

Mr. Speaker : Motion moved.

Demand No. 40—Bureau of Economic & Statistics Departments —Rs. 7,08,700.

Shri V. K. Koratkar : Sir, I beg to move :

"That a sum not exceeding Rs. 7,08,700 under Demand No. 40 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh."

Mr. Speaker : Motion moved :

Demand No. 45—State Employees Life Insurance Scheme— Rs. 2,73,800

Shri V. K. Koratkar : Sir, I beg to move :

"That a sum not exceeding Rs. 2,73,800 under Demand No. 45 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March. 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh."

Mr. Speaker : Motion moved.

Demand No. 50—*Air Risk Scheme*—*Rs.* 3,500.

Shri V. K. Koratkar : Sir, I beg to move :

" That a sum not exceeding Rs. 3,500 under Demand No. 50 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh."

Mr. Speaker : Motion moved.

Demand No. 51—*Partnership Act*—*Rs.* 4,300

Shri V. K. Koratkar : Sir, I beg to move :

" That a sum not exceeding Rs. 4,300 under Demand No. 51 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh."

Mr. Speaker : Motion moved.

Demand No. 63—*Superannuation Allowances & Pensions*—*Rs.* 1,65,27,000.

Shri V. K. Koratkar : Sir, I beg to move :

" That a sum not exceeding Rs. 1,65,27,000 under Demand No. 63 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh."

Mr. Speaker : Motion moved.

Demand No. 64—*Commuted Value of Pensions Financed from Ordinary Revenue*—*Rs.* 6,00,000

Shri V. K. Koratkar : Sir, I beg to move :

" That a sum not exceeding Rs. 6,00,000 under Demand No. 64 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh."

Mr. Speaker : Motion moved.

Demand No. 65—*Stationery and Printing–Rs*. 33,07,000.

Shri V. K. Koratkar : Sir, I beg to move:

"That a sum not exceeding Rs. 33,07,000 under Demand No. 65 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh."

Mr. Spe.ker : Motion moved.

Demand No. 66—*Miscellaneous— A. Donations for Charitable Purposes—Rs*. 4,00,000.

Shri V. K. Koratkar : Sir, I beg to move :

"That a sum not exceeding Rs. 4,00,000 under Demand No. 66 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending the 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh."

Mr. Speaker : Motion moved.

Demand No. 77—*G.* 4.6 *& A. Loss of Treasure and Lapses Refunded, Miscellaneous and expenditure from E.P.T. Fund—Rs*. 1,60,000.

Shri V. K. Koratkar : Sir, I beg to move :

"That a sum not exceeding Rs. 1,60,000 under Demand No. 77 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh."

Mr. Speaker : Motion moved.

Demand No. 82—*Irrecoverable Advances Written off—Rs*. 1,000.

Shri V. K. Koratkar : Sir, I beg to move :

"That a sum not exceeding Rs. 1,000 under Demand No. 82 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh."

Mr. Speaker : Motion moved.

Demand No. 94—*Payment of Commuted Value of Pensions*-*Rs.* 6,00,000.

Shri V. K. Koratkar : Sir, I beg to move :

"That a sum not exceeding Rs. 6,00,000 under Demand No. 94 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh."

Mr. Speaker : Motion moved.

Demand No. 96—*Loans and Advances by the State Government*—*Rs.* 1,65,84,930.

Shri V. K. Koratkar : Sir, I beg to move :

"That a sum not exceeding Rs. 1,65,84,930 under Demand No. 96 be grante l to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh."

Mr. Speaker : Motion moved.

Demand No. 97—*Advances Repayable*—*Rs.* 18,68,130.

Shri V. K. Koratkar : Sir, I beg to move :

"That a sum not exceeding Rs. 18,68,130 under Demand No. 97 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh."

Mr. Speaker : Motion moved.

Demand No. 1—*Taxes on Income other than Corporation tax*—*Rs.* 55,000

Taxes on Income other than Corporation Tax

Shri M. Kondal Reddy (Kunaram) : I beg to move :

"That the grant under Demand No. 1 be reduced by Rs. 100."

Mr. Speaker : Motion moved.

Taxes on Agricultural Income

Shri Ch. Venkatrama Rao (Karimnagar) : I beg to move :

"That the grant under Demand No. 1 be reduced by Rs. 100."

Mr. Speaker : Motion moved.

Taxation Policy of the Government on Agricultural Income

Shri J. Anand Rao (Sirsilla-General) : I beg to move :

"That the grant under Demand No. 1 be reduced by Re. 1."

Mr. Speaker : Motion moved.

Demand No. 5—Cost of Stamps supplied from State Stamps Stores—Rs. 2,07,700.

Inadequate Supply of Stamps

Shri Ch. Venkatrama Rao : I beg to move :

"That the grant under Demand No. 5 be reduced by Rs. 100."

Mr. Speaker : Motion moved.

Demand No. 9—Other Taxes & Duties A. Collection Charges (i) Sales Tax—Rs. 9,87,750.

Inadequate Staff in the Sales Tax Department

Shri R. P. Deshmukh (Gangakhed) : I beg to move :

"That the grant under Demand No. 9 be reduced by Rs. 100."

Mr. Speaker : Motion moved.

Method of Collection of Sales Tax

Shri R. P. Deshmukh : I beg to move :

"That the grant under Demand No. 9 be reduced by Rs. 100."

Mr. Speaker: Motion moved.

Method of Assessment of Sales Tax

Shri R. P. Deshmukh : I beg to move :

"That the grant under Demand No. 9 be reduced by Re. 1."

Mr. Speaker : Motion moved.

Working of the Sales Tax Department

Shri K. R. Veeraswamy (Kalvakurthy—Reserved) *:* I beg to move :

"That the grant under Demand No. 9 be reduced by Re. 1."

Mr. Speaker : Motion moved.

Demand No. 10—*Inter State Transit Duties—Rs.* 34,94,950.

Working of the Customs Department

Shri Syed Hasan (Hyderabad-City) *:* I beg to move :

"That the grant under Demand No. 10 be reduced by Rs. 100."

Mr. Speaker : Motion moved.

Working of Customs Nakas on the Borders of the State

Shri Madhav Rao Patil (Hadgaon) : I beg to move :

"That the grant under Demand No. 10 be reduced by Rs. 100."

Mr. Speaker : Motion moved.

Levy of Export Duty

Shri Madhav Rao Patil : I beg to move :

"That the grant under Demand No. 10 be reduced by Rs. 100."

Mr. Speaker : Motion moved.

Customs Duties Including Surcharge

Shri B. D. Deshmukh (Bokhardan—General): I beg to move :

"That the grant under Demand No. 10 be reduced by Rs. 100."

Mr. Speaker : Motion moved.

Demand No. 17—*General Administration, Inspection & Accounts F. District Administration Excluding other Establishment—Rs.* 14,63,700.

'Go Slow' Method & Irregularities in District Administration

Shri Gopidi Ganga Reddy (Nirmal— General) : I beg to move :

" That the grant under Demand No. 17 be reduced by Rs. 100."

Mr. Speaker : Motion moved.

Functioning of the District Treasuries

Shri Ch. Venkatrama Rao : I beg to move:

" That the grant under Demand No. 17 be reduced by Rs. 100."

Mr. Speaker : Motion moved.

Maladministration in District Offices

Shri M. Kondal Reddy : I beg to move :

" That the grant under Demand No. 17 be reduced by Rs. 100."

Mr. Speaker : Motion moved.

Demand No. 36—*Industries & Supplies A. Industries—Rs.* 19,04,492.

Closure of Industries in the State

Shri Syed Akhtar Hussain (Jangaon) : I beg to move :

" That the grant under Demand No. 36 be reduced by Rs. 100."

Mr. Speaker : Motion moved.

Policy of the Government Regarding Expansion of Industries

Shri Syed Akhtar Hussain : I beg to move :

"That the grant under Demand No. 36 be reduced by Rs. 100."

Mr. Speaker : Motion moved.

Expansion of Cottage Industries

Shri G. Hanumanth Rao (Mulug) : I beg to move :

"That the grant under Demand No. 36 be reduced by Rs. 100."

Mr. Speaker : Motion moved.

Industrial Policy of the Government

Shri R. P. Deshmukh : I beg to move :

"That the grant under Demand No. 36 be reduced by Rs. 100."

Mr. Speaker : Motion moved.

Administrative Policy and Negligence of the Department to check Illegal Weights and Measures especially in the twin Cities

Shri Syed Hasan : I beg to move :

"That the grant under Demand No. 36 be reduced by Rs. 100."

Mr. Speaker : Motion moved.

Training of Harijans for Tannery works

Shri P. Laxmiah (Nalgonda—Reserved) : I beg to move :

"That the grant under Demand No. 36 be reduced by Rs. 100."

Mr. Speaker: Motion moved.

Expansion of Small Scale Industries

Shri G. Hanumanth Rao: I beg to move:

"That the grant under Demand No. 36 be reduced by Rs. 100."

Mr. Speaker: Motion moved.

Policy of the Government Regarding Cottage Industries

Shri G. Hanumanth Rao: I beg to move:

"That the grant under Demand No. 36 be reduced by Rs. 100."

Mr. Speaker: Motion moved.

Unemployment of the Working Class due to Mismanagement of Industries

Shri Ch. Venkatrama Rao: I beg to move:

"That the grant under Demand No. 36 be reduced by Rs. 100."

Mr. Speaker: Motion moved.

Working of the Weights and Measures Department

Shri R. P. Deshmukh: I beg to move:

"That the grant under Demand No. 36 be reduced by Rs. 100."

Mr. Speaker: Motion moved.

Failure of Government to Improve the Nirmal Industry

Shri Gopidi Ganga Reddy: I beg to move:

"That the grant under Demand No. 36 be reduced by Rs. 100."

Mr. Speaker : Motion moved :

Demand No. 40—*Bureau of Economics and Statistics Department*—*Rs.* 7,08,700.

Utility of the Bureau of Economics

Shri K. R. Veeraswamy : I beg to move :

"That the grant under Demand No. 40 be reduced by Re. 1."

Mr. Speaker : Motion moved :

Demand No. 63—*Superannuation Allowances & Pensions*—*Rs.* 1,65,27,000.

Delay in Payment of Pensions

Shri Gopidi Ganga Reddy : I beg to move :

"That the grant under Demand No. 63 be reduced by Rs. 100."

Mr. Speaker : Motion moved.

Demand No. 65—*Stationery and Printing*—Rs. 33,07,000.

Working of the Stationery & Printing Department

Shri J. Anand Rao : I beg to move :

"That the grant under Demand No. 65 be reduced by Rs. 100."

Mr. Speaker : Motion moved.

Demand No. 94—*Payment of Commuted Value of Pensions*—*Rs.* 6,00,000.

Shri Syed Hasan : I beg to move :

"That the grant under Demand No. 94 be reduced by Rs. 100."

Mr. Speaker : Motion moved.

Demand No. 96—*Loans and Advances by the State Government—Rs.* 1,65,84,930.

Loans to Municipalities, Civil Supplies, etc.

Shri Ch. Venkatrama Rao : I beg to move :

" That the grant under Demand No. 93 be reduced by Rs. 100."

Mr. Speaker : Motion moved.

Policy of the Government in not giving Loans to non-Gazetted Employees

Shri G. Hanumanth Rao : I beg to move :

" That the grant under Demand No. 96 be reduced by Rs. 100."

Mr. Speaker : Motion moved.

Policy of the Government in giving Loans and Advances.

Shri K. Ananth Ram Rao (Deverkonda) *:* I beg to move :

" That the grant under Demand No. 96 be reduced by Re. 1."

Mr. Speaker : Motion moved :

شری سی - ایچ - وینکٹ رام راؤ - مسٹر اسپیکر سر - سب سے پہلے میں فینانس منسٹر صاحب کی توجہ ڈسٹرکٹ ٹریژریز (District treasuries) کی طرف مبذول کرنا چاہتا ہوں - سال ڈیڑھ سال سے یہ شکایتیں آرہی ہیں کہ پرائمری اسکولس کے ٹیچرس کی سیالیریز (Salaries) وقت پر نہیں مل رہی ہیں - جب یہ شکایت کی جاتی ہے تو ٹریژری آفسس (Treasury offices) کی طرف سے یہ جواب دیا جاتا ہے کہ ان کے پاس کافی اسٹاف نہیں ہے جس کی وجہ سے وہ پے بلس (Pay Bills) کی جلد تنقیح نہیں کرسکتے اس ضمن میں ایک سے زیادہ مرتبہ سوالات کئے گئے اور ریپریزنٹیشنس کئے گئے اور جب کبھی منسٹر صاحب کی توجہ میں اس چیز کو لایا گیا وہ اپنی مجبوری کا اظہار کرتے رہے ایک سال سے زیادہ عرصہ ہوگیا کہ پرائمری اسکولس کے ٹیچرس کی یہی حالت بدستور باقی ہے - کئی اضلاع سے اس قسم کی شکایتیں آرہی ہیں کہ چھ چھ مہینے سے انہیں تنخواہیں نہیں ملی ہیں - ان کے بلس منظور نہیں ہوتے ہیں - یہی حال ضلع کریم نگر کا بھی ہے - جن اضلاع میں کوآرڈینیشن میٹنگ

(Coordination meeting) ہوتی ہیں تو ہم نے اس سوال کو وہاں بھی پیش کیا لیکن وہاں بھی کافی اسٹاک نہ ہونے کا حوالہ ٹریزری آفیسرس کی طرف سے دیا گیا - بہر حال یہ وہ تکالیف ہیں جن کو دور کرنا نہایت ضروری ہے - چوں کہ منسٹر صاحب فینانس منسٹر ٹریزری آفیسس کے بھی ذمہ دار ہیں اس لئے انہیں اس طرف دھیان دینا چاہئے - میں ونتی کروں گا کہ وہ اس طرف توجہ کرکے اسٹاف اگر کم ہے تو اس میں زیادہ سے زیادہ اضافہ کریں اور ان موجودہ تکالیف کو رفع کریں -

دوسری چیز یہ کہ مینوسپالیٹیز کی جو حالت ہے وہ منسٹر صاحب اچھی طرح جانتے ہیں - بہت سے مینوسپالیٹیز کا بجٹ ڈیفیسٹ (Deficit) ہے - اشیاء کی قیمتوں کا جو اتار چڑھاؤ ہے جس کے طور پر نتیجتاً معاشی بحران کا سامنا کرنا پڑرہا ہے جس کی وجہ عوام مزید ٹیکسس دینے کے قابل نہیں ہیں میں منسٹر صاحب سے ونتی کروں گا کہ جہاں جہاں کا بجٹ ڈیفیسٹ ہے اون کو لون (Loan) کے طور پر ضرور کچھ نہ کچھ ضروری امداد دیں - خود منسٹر صاحب ایسا سمجھتے ہیں کہ مینوسپالیٹیز کے قیام سے ڈیموکریسی کا تجربہ اب ہورہا ہے اور صحیح معنوں میں ڈیموکریسی کا قیام عمل میں آرہا ہے اس لئے ان کی زیادہ سے زیادہ ہمت افزائی کرنا چاہئے ورنہ ڈیفیسٹ بجٹ میں کام چلانا دشوار ہوجاتا ہے - اس لئے انہیں زیادہ سے زیادہ فنڈس الاٹ (Funds Allot) کرکے اس کام کو آگے بڑھانا چاہئے - جیسا کہ منسٹر صاحب جانتے ہیں کہ ڈیموکریسی کے لئے میدان کو سازگار بنانا ضروری ہے اس لئے یہ بھی ضروری ہوجاتا ہے کہ مینوسپالیٹیز کو زیادہ سے زیادہ فنڈس الاٹ کئے جائیں -

تیسری چیز اگریکلچرل انکم ٹکس کے بارے میں میں یہ کہوں گا کہ جب یہ ایکٹ آیا تو ہم نے یہ کہا تھا کہ دس ہزار کی آمدنی والوں پر عائد کرنے کی بجائے کم از کم پانچ ہزار کی آمدنی ہی سے اگریکلچرل انکم ٹکس عائد کرنا چاہئے - اوس وقت منسٹر صاحب نے بھی حامی بھری تھی کہ میں بھی اس پر غور کررہا ہوں - لیکن چھ مہینے کا عرصہ گزر چکا اب تک اس طرف کیا قدم اٹھایا گیا ہے معلوم نہ ہوسکا - میں کہوں گا کہ اگریکلچرل انکم ٹکس پانچ ہزار آمدنی والوں پر بھی عائد کیا جانا چاہئے تھا - میں ایک اور بات یاد دلانا چاہتا ہوں - وہ یہ کہ اگریکلچرل انکم ٹکس کے ایریرس (Arrears) کے بارے میں ایک سوال کے سلسلہ میں میں نے یہ پوچھا تھا "جن لوگوں نے ایریرس نہیں دیا ہے ان کی لسٹ پیش کی جائے کہ کتنا وصول طلب ہے" - اس سے میرا منشا یہ تھا کہ کتنے ایسے لوگ ہیں جو دے سکتے ہیں لیکن دینے سے گریز کررہے ہیں لیکن کانفیڈنشیل میٹرس (Confidential matters) کے نام پر اس کا جواب نہیں دیا گیا - بعض ایسے لوگ ہیں جو لاکھوں روپیہ کی آمدنی رکھتے ہیں لیکن وہ اس ٹکس کی زد میں نہیں آرہے ہیں اور اویڈ (Evade) کرنے کی کوشش کررہے ہیں - میں منسٹر صاحب کی توجہ اس جانب مبذول کراؤنگا کہ ایسے لوگوں سے جلد از جلد ایریرس وصول کرنے کی کوشش کرنی چاہئے -

چوتھے یہ کہ انڈسٹریز کے تعلق سے میں صرف ایک بات کہکر اپنی تقریر کو ختم کروں گا - ایک سے زیادہ مرتبہ کہا گیا کہ کئی ایسے انڈسٹریز ہیں جو لاس (Loss) میں چل رہے ہیں - ہوسکتا ہے کہ چند ایسے بھی انڈسٹریز ہوں جو فائدہ سے چل رہے ہوں لیکن زیادہ ایسے ہیں جو لاس میں چل رہے ہیں - ہٹی گولڈ مائنس اورسنگرینی کالریز کے بارے میں ایک سے زیادہ مرتبہ توجہ دلائی گئی ہے کہ وہاں کے ڈائرکٹرس کو جو تنخواہ وغیرہ دی جاتی ہے وہ بہت زیادہ ہے - ہم اس اضافہ تنخواہ کو برداشت کرنے کے لئے تیار نہیں ہیں - ان انڈسٹریز کے شیر ہولڈرس کمیٹی کے منسٹر صاحب صدر ہیں کیوں کہ ان میں ۸۰ فیصد شیرس مائنس میں گورنمنٹ کے ہیں - اس لحاظ سے منسٹر صاحب پر پوری ذمہ داری عائد ہوتی ہے کہ وہ ڈائرکٹرس کی اس زائد تنخواہ کو کم کرنے کی جانب توجہ کریں - مسٹر جگ یانی سنگرینی کالریز کا آپریٹیو ڈائرکٹر ہے ان کو تین ہزار پانچ سو روپیہ آئی - جی تنخواہ دی جاتی ہے - تین سو روپیہ ہاؤز رنٹ دیا جاتا ہے - ان کے لئے دس نوکر ہیں جن پر چھ سو روپیہ خرچ ہوتا ہے - بیوی بیمار ہوتی ہیں تو ان کی بیماری کے مصارف برداشت کئے جاتے ہیں اور ان کا اکسرے ٹریٹمنٹ (X-Ray) بمبئی میں کیا جاتا ہے - اس کے علاوہ انہیں کار الونس تین روپیہ ملتا ہے - انہیں ایک کار علاؤالدین صاحب نے پریزنٹ دی تھی جس کو انہوں نے اٹھارہ ہزار روپیہ میں کمپنی کو فروخت کردیا - دوسری جگہ مثلاً اسبسٹاز کمپنی (Asbestos Company) وغیرہ میں کمیٹیوں میں جاتے ہیں تو انہیں (۸۰) روپیہ ڈیلی الونس (Daily Allowance) ملتا ہے - اور جب کبھی وہ بمبئی اور کلکتہ چلے جاتے ہیں تو انہیں ٹی - اے (T.A.) اور ریلوے پاس (فرسٹ کلاس) بھی دی جاتی ہے ہے اور (T.A.) تو الگ ملتی ہے - یہ ٹی - اے اور ریلوے پاس یکمشت حکومت کو دھوکہ دینے کے مترادف نہیں ہیں ؟

اون کے کمپلسری کنٹریبوشن تو پراویڈنٹ فنڈ کے لئے (۲۷۵) روپیہ پر منتھ - لیو کیلے (۲۰۰) روپیہ اور ڈپوٹیشن الونس تین سو روپیہ - اس طرح ہزاروں لاکھوں روپیہ ہرسال صرف ایک شخص پر خرچ کئے جاتے ہیں - ہٹی گولڈ مائنس اورسنگارینی کے آپریٹیو ڈائرکٹر کا بھی یہی حال ہے - اگر اس طرح کثیر رقم خرچ کی جائے گی تو انڈسٹریز لاس میں نہیں چلے گی ؟ اس پر آنریبل منسٹر صاحب کو سوچنا چاہئے - اور کم پیسے خرچ کر کے اچھے سے اچھے ہینڈس حاصل کرنے کی کوشش کرنا چاہئے - اتنا غیر معمولی پیسہ ایک ہی شخص پر خرچ کرنے کی کوشش نہ کی جائے - یہی میری ونتی ہے - اتنا کہکر میں اپنی تقریر ختم کرتا ہوں -

* *Shri K.R. Veerasxamy* : Mr. Speaker, Sir, when I addressed the Assembly th: last time with regard to the administration of the Sales Tax Department I said several things, but the hon. Finance Minister was not present at that time. Therefore I have to repeat the same arguments.

The Sales Tax Department in Hyderabad has been modelled on the Madras Act, but the system of administration which we are following here is the single-point administration of the Bombay Government. Therefore an anamoly arises when we have to come down from the multiple taxation to single point administrative system. On account of this we are not in a position to collect as much tax as in Madras. Everytime it has been our experience that we are not able to collect the taxes we levy, properly. We prepare the budget estimates and we revise it and there is a wide gap between the two. Therefore, Sir, unless we change the structure of administration we will not be in a position to get that much tax as we can get after re-modelling it. Hon. Members may be aware that in Madras for every taluqa there is a Tax Officer and every 2 talukas there is a Deputy Tax Officer. Then there is an Assistant Tax Officer and over him a Commercial Tax Officer. Therefore the tax collection is intensified there. But in Hyderabad we are not in a position to get as much of revenue from taxes as in Madras,

I will now come to the General Sales-tax in Hyderabad. When we first introduced the luxury sales tax about seven years ago, we had about 8 to 9 officers administering the collection of the tax. At that time we were getting a revenue between 25 to 30 lakhs of rupees. Now we have changed over from the Luxury Sales-tax to the General Sales-tax. In 1950 the General Sales-tax Act was introduced in Hyderabad. Since then we find our tax collections haven ot risen to the extent they ought to have. Shri C. Rajagopalachari introduced the Sales-Tax in 1938 as an alternative to the introduction of prohibition in Madras. They were able to collect about 85 lakhs then. After about 15 years, we find the collection of sales tax has increased to 19 to 20 crores. The question naturally arises that when the collections have risen so much in Madras, why it should not have risen in Hyderabad. This question can easily be answered. As I said unless we change the administrative machinery for collecting the tax, we will not be in a position to get the required revenue. I therefore appeal to the Minister concerned to change the system of administration and unless we do that we will not be in a position to get so much tax. We now find that there is a great amount of tax evasion on account of improper administration of tax in Hyderabad. In every district, we in Hyderabad have an Officer, then about 2 Inspectors, one or two

surveyors and an accountant and other staff. This kind of official administration finds itself unable to collect the tax properly, check evasion and therefore our resources are dwindling with regard to sales-tax. Therefore, I feel we have to increase our staff. We have to raise the number of officers, the number of surveyors, and accountants so that there will be a proper check in every taluka, even in villages. By this we will be in a position to increase our tax collections. Our aim is to see that as far as possible the tax burden on the people is reduced. Our excise revenue is dwindling. So also our land revenue resources are dwindling. We are in an expanding economy. We want to give more and more amenities to the people; we want to give more irrigation facilities, we want to increase the number of schools, we want to afford the greatest possible amenities in the field of social welfare. When this is our aim, I feel that excepting the sales-tax, there is no other system of taxation on which we can rely. Therefore, I feel that we should increase the number of officers. We have to remove this anomaly of implementing multi-point taxation through single point tax administration as is existing in Hyderabad now.

Coming to the Agricultural Income tax, we do not know whether there has been proper taxing in this field. As far as we can see the income from the Agricultural Income tax is not inspiring. During the last session, we passed an amendment Bill providing the taxing of agricultural products on the purchase turn over. We are not able to know how much tax has been collected under this head. As far as we can see we find that the income from Agricultural products is not so much. We are not aware of the reasons for this. I would request the hon. Minister for Finance to furnish the information with regard to the income from the taxing of purchases turn over of agricultural products.

I will now deal with another aspect of the Sales tax Department. We find that most of the people who have been recruited in this Department are non-technical people. This is a technical department. We require people having knowledge of commerce and accounts, whereas we find in this Department particularly, people who are retrenched from other departments. They are not conversant with the taxation principles or the tax system. People who do not know commerce or accounts are being imported into this Department. Such persons are not in a position to work in this Department or collect the taxes properly. This is

one of the reasons for the improper administration in this Department and if the Government wants better collection and levy of taxes, it ought to see that proper personnel are recruited—proper trained personnel are taken. Government should also see that the services of people who are technically qualified are not superseded and the people working formerly in this Department should be given their due share in the promotions. Otherwise people coming from other Departments, who do not know anything and who have to be treated and trained like novices will gain the upper hand and they will not be able to do anything, but would be whiling away their time. I therefore plead with the Minister that technical personnel should be taken in this Department. So many of our graduates who have technical and commercial degrees should be encouraged and recruited in this Department.

Coming to the principle of equity in taxation, we should see when we levy taxes it should affect not only the purse of the poor man but also the rich. Whereas we find that this is not the case in Hyderabad. We find medicines were formerly taxed, but dramatically enough medicines were exempted. The rich man lives on medicines and consumes a good lot of medicines. Naturally, if this is not taxed, the poor man will be hit hard. I will quote another example. Formerly cotton and cotton kapas was taxed at multi-points. Afterwards it was made single point and the last purchaser was taxed, who exported outside the State. In other words the man who consumes the export products are taxed. Why this anomaly and injustice to the last purchaser ? The burden will be too great as per article 286 of the Constitution of India.

I will now speak about the tax on superfine cloth. Superfine cloth is now taxed at single-point. The wholesaler avoids the payment of tax. It would have been better if superfine cloth had been taxed at multi-point tax, and ther ewould not have been so much of tax evasion. On account of the tax being collected at single-point the wholesalers are purchasing goods outside the State, not paying the tax there and when they come over here also they do not pay tax and thereby avoid the payment of tax at all. Ultimately, the retail merchants have to pay the tax. The hawkers in the streets avoid the payment of tax on account of the tax limit of Rs. 7,500. The hawker earns less than Rs. 7,500 and therefore avoids paying this tax. The wholesaler does not pay this tax and so does the hawker and naturally the middle-class retail merchant will also try to avoid

payment of sales tax. Therefore, we find that it would have been better that superfine cloth is taxed at multi-point.

Coming to the Bureau of Statistics and Economics, we find in this Department nothing but compilation of all data collected from the various journals coming into the State. Shri C. Rajagopalachari, the ve eran administrator, did not find the necessity of retaining the Bureau of Economics in Madras. We do not know what kind of work this Bureau is doing. Even the Gorwala Committee said that this department is a white elephant and should be done away with. We find that in Hyderabad, the Bureau of Economics has become a sort of mutual admiration society. Recently we saw an album printed containing the photographs of all sorts of people who are not economists and who are not conversant with the industries. A big catalogue of their achievements is printed and circulated for general information. It looks to me that this Department has become more or less a propaganda organ for certain departmental officers. I do not know what kind of ecnonomic theories this Department has evolved, what kind of suggestions in the field of economics this Department has given to the Finance Department and what kind of action the Finacne Department has taken on the suggestions put forward by the Bureau of Economics and what kind of proposals the Finance Department has put up to the cabinet and what kind of decisions the cabinet has taken on these suggestions. As far as we can see this Department is doing nothing but pampering and feeding a certain number of people. Beyond that it is not doing anything. If the Bureau of Economics has to be retained at all, it will have to make certain researches, evolve certain theories so that the Government may take advantage of them which will ultimatley lead to the lessening of taxation on the common man and also yield increased revenue through proper administration of taxes. That will be the function of any department meant to give us the results of research in economics. Whereas, in Hyderabad it is not performing any of these functions. I hope the Minister concerned will go through the various aspects of the question: Whether the Department is functioning properly, whether it is in any way useful to the Finance Department, whether it has in the past produced any research journals or books, which have gone a long way in advising the Finance Department about tax collections, checking of tax evasions and ultimately proving a boon to the Government of Hyderabad.

श्री. माधवराव वयपानकर :—स्पीकर सर, माझी कटमोशन करोडगिरीचे कामकाज आणि अजून करोडगिरी बंद केली गेली नाही याबद्दल चर्चा करण्याविषयी आहे. आपण ज्या वेळेस निजामाच्या जुलमी राजवटीखाली होतो आणि त्या वेळी लोक फार त्रस्त झाले होते, त्या वेळेस स्वामी रामानंद आणि आजचे होम मिनिस्टर श्री. बिंदू आणि गोविंद भाअी श्राफ यांनी लोकांना मोठमोठी आश्वासने दिली व लोकांना निजामाच्या राजवटीविरुद्ध लढा करावयास सांगितले त्या वेळीं गावोगांव जलसे झाले, झेंडावंदने झाली. या लोकांनी जी आश्वासने दिली होती त्यावरून लोकांना वाटत होते की आमचे लोकशाही सरकार आले म्हणजे आमचा त्रास दूर होअील. या दृष्टीने लोकांनी लढयाला सुरवात केली, झेंडावंदने केली, वाटेल तसा सरकारचा मुकाबला केला, व विशेषतः या करोडगिरीच्या कामाकरिता कितीतरी लोक मेले असतील. मला माझ्या जिल्ह्यांतील कार्यक्रम माहीत आहे. माझ्या हदगांव तालुक्यांत, तो बॉर्डरवर असल्यामुळें, या बाबतींत लोकांनी बराच लढा दिला. माझे पुतणे श्री. जयवंतराव वयपानकर यांनी अेक सुद्धां करोडगिरीचा नाका शिल्लक ठेवला नव्हता. लहान नाकेच काय पण मोठे नाके सुद्धां यानी जाळून टाकले होते व लाखो रुपये कार्यकर्त्यांना पुरविले. शेवटी त्यांनी आपला देह अिझलपूर या नाक्यावर ठेवला.

मला सरकारला सांगावयाचे आहे की तुम्ही त्या वेळीं दिलेले आश्वासन पुरे कां करीत नाहीं. त्या वेळी लोकांना वाटत होते कीं लोकशाहीं आल्यानंतर आतां आपल्यावर होत असलेला जुलूम दूर होअील पण अजून तसे काहीं झालेले दिसत नाहीं. करोडगिरीचा जुलूम अजून पूर्वी प्रमाणेंच चालू आहे.

आज आमचे जे होममिनिस्टर बिंदू आहेत त्यांनीहि लोकांना बरेच आश्वासनें दिली होती. करोडगिरी बंद करू, खेडयापाडयातून शाळा काढून जबरीचे शिक्षण चालू करू, पण मला वाटते ते आतां आपली सर्व आश्वासने विसरले कीं काय ? मला त्यांना सांगावयाचे आहे कीं अगोदर कस्टम नष्ट करा, माझे मित्र श्री रुखमाजी पाटलांनी त्या दिवशीं सांगितले की कस्टम हा राक्षस आहे. त्या मुळे बार्डरवरील लोकांना त्रास होत आहे. याची जाणीव फक्त बार्डरवर राहणाऱ्या लोकांनाच असू शकते कीं पलीकडील माल अलीकडे आणि अलीकडील माल पलीकडे पाठवतांना लोकांना काय त्रास होतो. आता स्वातंत्र्य आले, लोकशाही आली, तरी आमच्या डोंबल्यावर कस्टम आहेच. सर्व मुलूख अेक झाला तरीं ही कस्टम कशाला पाहिजे? विद्यालंकार साहेबांनीं सांगितले होते कीं कस्टम काढली पाहिजे पण त्यानी असेही सांगितले होते कीं ही कस्टम व्यापाऱ्यावर बसते ती शेतकऱ्यावर बसत नाहीं. पण मला त्यांना सांगावयाचे आहे कीं व्यापारी माल घेताना शेतकऱ्याकडून कस्टम वसूल करून घेतो. हे जे आमच्यावर कस्टमचे ओझे आहे ते लौकर दूर करा, नाहीं तर अुंटाची किंमत अुंटाच्या ओझ्यावर, अशी आमची गत होअील. अेक व्यापारी आपल्या अुंटावर ओझे लादून बाजाराला चालला होता त्याने अुंटावर अितके ओझे लादले होते कीं त्या ओझ्याखाली अुंट अगदी दबून गेला होता आणि शेवटी बाजारांत आल्यावर अुंट मेला. लोक व्यापाऱ्याला विचारायचे कीं अहो व्यापारी दादा, अुंट मेला ना? तर तो सांगे कीं अुटांची किंमत अुंटाच्या ओझ्यावर. अशी आमची गत होअू देअू नका.

मला सरकारला असे सांगावयाचे आहे कीं ज्या कस्टमकरितां लोकांनी आपले प्राण दिले ती कस्टम अजून कां कायम ठेवतां, माझ्या बंधूनो, ते कसे तुम्ही विसरता.

नंतर मला कस्टम खात्यांतील गोंधळाबद्दल बोलावयाचे आहे. प्रत्येक गाडीला वीस रुपये कस्टम द्यावयाची असल्यास कस्टमचे लोक पाच रुपये घेऊन गाडी सोडून देतात. प्रत्येक गाडीला जर असे पंधरा रुपये सरकारचे नुकसान झाले तर यावरून दिसून येते कीं सरकारचे पैसे कितीतरी जातात, आणि यांत खालचेच अधिकारी पैसे खातात असे नाहीं तर यांची वरपासून खालपर्यंत साखळी चालत आलेली असते. कस्टम नष्ट केले तर तुमचे फक्त १ कोटी ४० लक्ष रुपयाचे नुकसान होईल पण बॉर्डरच्या लोकांना त्रास कमी होईल. या वर्षी जरी जमले नाही तरी पुढच्या वर्षी तरी कस्टम जरूर नष्ट करा अशी हाउसच्या लोकांना आणि गव्हर्नमेंटला विनंती करून मी आपले भाषण संपवितो.

*شری آر - پی - دیشمکھ - مسٹر اسپیکر سر - ابھی شروع بہانس دیتے ہوئے مسٹر سی یچ وینکٹ رام راؤ نے کہا کہ فینانس ڈپارٹمنٹ میں اگر وقت پر کام نہیں ہوتا تو اس میں اسٹاف بڑھانا چاہئے - مگر میں ھاؤز میں یہ کہنا چاہتا ہوں کہ دیگر ڈپارٹمنٹس کے مقابلہ میں فینانس ڈپارٹمنٹ میں زیادہ اسٹاف ھے - خاص کر پنشنس کا ذکر کرتے ہوئے انہوں نے کہا کہ چار چار پانچ پانچ سال تک پنشن کی منظوری نہیں ہوتی اس لئے اسٹاف بڑھانا چاہئے - لیکن ایسا نہیں ھے یہاں پہلے ہی سے زیادہ اسٹاف ھے - مسٹر اسپیکر سر - مدراس کا ریوینیو حیدر آباد سے دگنا ھے اور وھاں پر صرف ۵ گزیٹیڈ عہدہ دار اس ڈپارٹمنٹ میں کام کرتے ھیں - مگر ھم دیکھتے ھیں کہ ھمارا ریوینیو مدراس سے کم ہونے کے باوجود ۱۸ گزیٹیڈ عہدہ دار ھیں اور پھر بھی کام وقت پر نہیں ہوتا - وھاں مختلف سکشنس ھیں - اکونٹس کامرس اینڈ انڈسٹریز - ریوینیو وغیرہ اور ہر سکشن کے لئے ایک سکریٹری ایک اسسٹنٹ سکریٹری - ایک جوائنٹ سکریٹری اور نہیں معلوم کہ جوائنٹ سکریٹری ٹو دی جوائنٹ سکریٹری بھی ھے - اس کا ھمیں پتہ نہیں چلتا - اس طرح کے سکریٹریز کے پوسٹس کیوں کریٹ (Create) کئے گئے ھیں جبکہ گوروالا کمیٹی نے حکومت کو یہ رکمنڈ کیا ھے کہ یہ پوسٹس ابالش ہونا چاہئے اور فینانس ڈپارٹمنٹ میں اکانمی کی جانی چاہئے - اس کے بعد بھی یہ غیر ضروری پوسٹس کریٹ کئے گئے ھیں - مسٹر اسپیکر سر - میں کہونگا کہ انڈیا میں کوئی ایسی مثال نہوگی جہاں ٹرانسفر کے لئے ایک اسسٹنٹ سکریٹری کا پوسٹ رکھا گیا ہو ھمارے پاس ایسا کیوں کیا گیا - کیا گورنمنٹ کی نظر میں وہ پوسٹ انِ نسسری (Unnecessary) نہیں ھے - لیکن پھر بھی جوکام وقت پر ہونا چاہئے وہ نہیں ہوتا دوسرے میں یہ کہونگا کہ گوروالا کمیٹی نے جیسا کہ ابھی ایک آنریبل ممبر نے کہا کہ بیورو آف اکنامکس اینڈ اسٹاٹسٹک میں کمی کرنے کے لئے کہا رکمنڈیشن پر عمل کر کے خرچہ میں کمی کرنے کے بجائے اضافہ ہو رہا ھے - چنانچہ ۱۹۵۴-۵۳ء میں بیورو آف اکنامکس کے لئے جو رقومات رکھی گئی تھیں وہ ۴۳۴۹۰۰ تھیں لیکن اب وہ ۶۲۹۳۰۰ روپیے تک پہنچ گئی ھیں - جب ایک ذمہ دار کمیٹی اکانمی کیلئے رکمنڈ کرتی ھے تو اس پر عمل نہ کرتے ہوئے دیڑھ دو لاکھ کا اور اضافہ کرتے ھیں - اسکا خاص طور پر میں آنریبل منسٹر کنسرنڈ سے جواب چاہتا ہوں -

جیسا کہ ابھی ایک آنریبل ممبر نے کہا اس کے پبلیکیشنس (Publications) کوئی خاص نہیں ہوتے - اور ویالیو لس (Valueless) ہونے ہیں - جو اسٹیاٹسٹکس (Statistics) اور ڈیٹا (Data) دیا جاتا ہے وہ ان کرکٹ ہوتا ہے - اس سے عوام یا گورنمنٹ کو کوئی فائدہ نہیں ہونا - بیورو آف اکناکس میں کمی کیجانی چاہئے - اور اس پر جو غیرضروری صرفہ ہورہا ہے اسکو بھی کم کیا جاسکتا ہے -

لونس کے بارے میں مجھے یہ کہنا ہے کہ لونس ٹو میونسپالٹیز اینڈ سیول سپلائیز کا ایٹم اس میں ہے - آب میونسپالٹیز اور ٹاؤن کمیٹیز کو تو لون دے سکتے تھے - لیکن میری سمجھ میں یہ بات نہ آئی کہ آپ سیول سپلائیز کو کیوں لون دے رہے ہیں - اس کے لئے سنہ ۱۹۵۳-۵۴ع میں ۷۸۵۳۸۰۶ روپیے رکھے گئے تھے اور سنہ ۱۹۵۴-۵۵ع میں ۱۶۱۰۶۳۳۰ روپیے رکھے گئے ہیں اسطرح اس میں اضافہ ہی ہوتا جارہا ہے - نیشنل اکسٹنشن اسکیم کیلئے باضابطہ مدد ہونے کے باوجود گورنمنٹ نے ڈیولپمنٹ میں ۱۰۳۶۴۰ روبیہ ۵۴-۵۵ میں رکھا گیا ہے - ۵۳-۵۴ میں اس کیلئے کچھ نہیں تھا - اس طرح دوسرے ڈپارٹمنٹ کو لونس کیوں دئے جاتے ہیں میں آنریبل منسٹر سے یہ پوچھنا چاہتا ہوں -

گزیٹڈ عہدہ داروں کو موٹروں کیلئے لون رکھا گیا ہے - حالانکہ انہیں دو ہزار ڈھائی ہزار روپیے تنخواہ دیجاتی ہے - مجھے معلوم ہوا فینانس ڈپارٹمنٹ میں انکوائیری آفس کے ایک لیڈی نان گزیٹڈ آفیسر کو نان گزیٹڈ ہونے کے باوجود موٹر کا لون دیا گیا ہے - میں اسکی وجہ منسٹر صاحب سے دریافت کرنا چاہتا ہوں - میں یہ بھی پوچھنا چاہتا ہوں کہ نان گزیٹڈ اسٹاف کی تنخواہیں حالی کی بجائے آئی جی میں دیجانے کی وجہ سے انکی روزمرہ کی زندگی پر برا اثر پڑا ہے - اور وہ کئی مشکلات میں مبتلا ہوگئے ہیں - لیکن ہم دیکھتے ہیں کہ نان گزیٹڈ اسٹاف کو لون دینے کے بارے میں تو آپ کے پاس کوئی اسکیم نہیں ہے - میں کہونگا کہ آنریبل منسٹر اس بارے میں سنجیدگی سے غور کریں - اور نان گزیٹڈ اسٹاف کو لونس دینے کے لئے کوئی اسکیم نکالیں -

سیلس ٹیکس کے بارے میں میں چمبر آف کامرس کی یہ رائے ہاؤس کے سامنے رکھونگا کہ کپڑے پر جو ملٹیپل پوائینٹ سیلس ٹیکس رکھا گیا ہے اسکی وجہ سے متوسط اور غریب طبقہ کپڑا خریدنے کی سکت نہیں رکھتا - اسلئے بہتر یہ ہوگا کہ اسکو سنگل پوائینٹ کیا جائے اور میں تو یہ کہونگا کہ کپڑے پر سے سیلس ٹیکس نکال ہی دیا جائے - چیمبر آف کامرس نے یہ بتایا ہے کہ سیلس ٹیکس کی وجہ سے بمبئی احمد آباد اور حیدر آباد میں کافی کپڑا فروخت نہ ہوکر پڑا ہوا ہے - کیونکہ عوام کے پاس اتنا پیسہ نہیں ہے کہ وہ اسکو خرید سکیں - لوگوں کی معاشی حالت گری ہوئی ہے - انکے پاس اپنی زندگی کی ضروریات کو خریدنے کیلئے کافی پیسہ نہیں ہے - اسلئے اس بوجھ کو کم کر کے کم سے کم اس کو بمبئی سسٹم پر لایا جانا چاہئے - اس سے گورنمنٹ کو کلکٹ کرنے میں جو دقتیں ہوتی ہیں انکا سامنا کرنا بھی نہ پڑیگا - سیلس ٹیکس کے سلسلے میں میں آنریبل منسٹر کو اس بات

پر تو مبارکباد دیتا ہوں کہ انہوں نے ۶-۵-۳-۵ع سے جانوروں کے سیلس پر ٹیکس کو کم توکردیا ہے ۔کسانوں کی طرف سے میں انہیں اسکے لئے مبارکباد دیتا ہوں ۔ لیکن اس سرکولز (Circular) کا اپلیمنٹیشن (Implementation) برابر نہیں ہورہا ہے ۔ میں نے اس بارے میں ۱۶-۱۲-۳-۵ع کو سیلس ٹیکس کمیشنر کو ذریعہ ٹیلیگرام مطلع کیا تھا انہوں نے تحصیل کو لکھا بھی ہے ۔ میں ہاؤس کے سامنے یہ ظاہر کرونگا کہ گورنمنٹ گو سرکولرس نکالتی تو ہے لیکن اسپر عمل برابر نہیں ہوتا وہ دھوپ کھاتے پڑے رہے ہیں ۔ آنریبل منسٹر کو اسپر توجہ کرنی چاہئے ۔ وہ تحصیل سے پولس پٹیل وغیرہ کے پاس جانا چاہئے ۔

ویٹ اینڈ میژرس ڈپارٹمنٹ کے بارے میں میں یہ کہونگا کہ عوام اس سے ناواقف ہیں کہ یہ ڈپارٹمنٹ کہاں ہے کیا کام کرتا ہے اور اس سے کیا فائدہ ہے ۔ دیہاتوں کے بازاروں میں جھوٹے اوزان رکھکر ساہوکار اور بیوپاری کسانوں کو نقصان پہنچاتے ہیں ۔ اسکی وجہ یہ ہے کہ اس کے انسپکٹرس کم ہیں ۔ معلوم ہوا ہے کہ ایک ایک ضلع میں اسکے دو ڈویژن قائم کئے گئے ہیں ۔ لیکن انسپکٹروں کی تعداد میں اضافہ ہونا چاہئے ۔

مجھے یہ بھی معلوم ہوا ہے کہ حکومت نے حیدرآباد اسٹیٹ بنک کو کئی کروڑ روپیے کا قرض دیا ہے ۔ میں آنریبل منسٹر سے پوچھنا چاہتا ہوں کہ وہ کس انٹرسٹ سے دیا گیا ہے اور اس بارے میں تفصیلات ہاؤس کے سامنے رکھی جائیں ۔

آخر میں میں یہی کہونگا کہ فینانس ڈپارٹمنٹ جو اوورکراوڈڈ ہے اسمیں گور والا سفارشات کے بموجب کمی کیجائے ۔کیونکہ اس میں کمی کی سفارش کے باوجود ہم دیکھتے ہیں کہ دیڑھ دو لاکھ کا اضافہ ہی کیا گیا ہے ۔ نان گزیٹڈ ملازمین کو قرضے دینے کیلئے کوئی گنجائش فراہم کیجائے ۔ کپڑے پر ٹیکس سنگل پوائینٹ کیا جائے ۔ اس سے متوسط اور غریب طبقے کو ایک طرح سے سہولت ہوگی ۔

اتنا کہتے ہوئے میں اپنی تقریر ختم کرتا ہوں ۔

* شری جیے ۔ انند راؤ ۔ مسٹر اسپیکر سر ۔ میرا کٹ موشن اگریکلچرل انکم ٹیکس کے بارے میں ہے ۔ گورنمنٹ کی پالیسی یہ ہے کہ صرف ایسے زراعت پیشہ لوگوں پر اگریکلچر انکم ٹیکس عائد کیا جائے جن کی آمدنی دس ہزار یا دس ہزار سے زیادہ ہو ۔ اس دس ہزار کے لئے بھی کئی شرائط عائد کئے گئے ہیں ۔ یعنی یہ کہ وہ دس ہزار نٹ انکم ہو اگر وہ مقروض ہو تو اس کے قرضہ وغیرہ کا حساب لگایا جائیگا ۔ اگر وہ اپنی زراعت میں امپروومنٹ کے لئے باولی کھدوائے یا بلڈنگ تعمیر کروائے تو اسکے اخراجات آمدنی میں سے منہا کئے جائینگے ۔ اگر اس طرح دیکھا جائے تو ضلع میں دو تین سے زیادہ اشخاص نہ نکلیں گے ۔ وہ بھی کہیں ٹیکس ادا کئے ہیں اور کہیں ادا نہیں کئے ہیں ۔ اگر اس بارے میں آنریبل منسٹر سے سوال کیا جاتا ہے تو کہا جاتا ہے کہ یہ کانفیڈنشل ہے اس بارے میں گورنمنٹ کی پالیسی آگے پیچھے ہو رہی ہے ۔ اس میں شک نہیں ۔ کہ عوام کے مطالبات کو پورا کرنے کے لئے ٹیکس عائد کرنا ہی پڑتا ہے ۔ گذشتہ مرتبہ

اس سلسلے میں یہاں اسٹیڈنگ بل بھی پیش ہوا - لیکن گورنمنٹ زیادہ آمدنی والے لوگوں پر ٹیکس عائد کرنے سے ہچکچاتی ہے - اس کی وجہ یہ ہے کہ ٹریژری بنچس یہ سمجھتے ہیں کہ ان ہی کی عنایت سے یہاں آئے ہیں - کپڑے پر تو آپ ملٹیپل پوائینٹ ٹیکس عائد کرتے ہیں جس کا راست اثر غریبوں اور متوسط طبقے پر پڑتا ہے - لیکن بڑے زمیندار طبقے پر ٹیکس عائد کرنے سے ہچکچانے میں اس کے متعلق چند ٹھوس تجاویز پیش کرونگا - جب آپ اگریکلچرل انکم پر ٹیکس ڈالتے ہیں تو وہاں ریوینیو کا مسئلہ بھی پیدا ہو جاتا ہے - کئی سال سے یہاں کےعوام کو یہ شکایت رہی ہے کہ یہاں کے دھارے زیادہ ہیں - آندھرا سبھا کے زمانے سے اس بارے میں ایجیٹیشنس ہوتے رہے ہیں - اس کو بھی ہمیں ملحوظ رکھنا پڑیگا - اس کے پیش نظر ہمیں یہ دیکھنا ہے کہ ہم ٹیکس کسطرح عائد کر سکتے ہیں - حال ہی میں ہمارے پاس ٹیننسی ایکٹ پاس ہوا ہے - اس کے لحاظ سے اکنامک ہولڈنگ یا بیسک ہولڈنگ سے کم پرتو اگریکلچرل انکم ٹیکس پوری طرح معاف کیا جا سکتا ہے - کیونکہ اس سے زیادہ آمدنی نہیں ہوتی - اور اس میں کئی حصہ دار بھی شریک رہتے ہیں اور یہ فیملی ہولڈنگ کا ایک تہائی ہوتا ہے - اس کے بعد ریوینیو بھی گریڈ ڈسسٹم پر وصول کرنا چاہئیے - اور انکم ٹیکس بجائے ۱۰ ہزار کے ۳۶۰۰ کی نٹ انکم کے بعد سے وصول کیا جانا چاہئیے - کیونکہ آپ نے خود اسکو میگزیمم ہولڈنگ رکھا ہے - ایسی آراضی رکھنے والے سا ئینٹیفک طریقہ پر بھی کاشت کر سکتا ہے - اس کے بعد پروپورشنیٹلی (Proportionately) انکم ٹیکس کو بڑھایا جانا چاہئیے - اس طرح گورنمنٹ کو کافی آمدنی بھی ہوسکتی ہے - اور اسمیں جسٹیفکیشن بھی ہوگا - آنریبل ہاؤز کی توجہ میں یہ چیز میں لانا چاہتا ہوں کہ اگریکلچرل انکم ٹیکس کے تعلق سے جو مواد ہم کاشتکاروں سے طلب کررہے ہیں وہ اون کے پاس نہیں ہے کیونکہ وہ آمدنی اور خرچ کے حسابات نہیں رکھتے ہیں - اب اس قسم کے حسابات طلب کرنے کا اثر یہ ہو رہا ہے کہ وہ جھوٹے حسابات مرتب کررہے ہیں اور اس سلسلہ میں وکلاء وغیرہ کو مقرر کرکے حیدر آباد اور ضلع کے چکر لگاکر قرض دار ہوتے جارہے ہیں - میں مانتا ہوں ایسے لوگوں کے پاس حسابات آمدنی و خرچ مرتب رہتے ہیں جو زراعت کے علاوہ دوسرے اور پیشے اختیار کئے ہوئے ہوتے ہیں - مثلاً زراعت کے ساتھ ساتھ اگر کوئی آبکاری کا کنٹراکٹر بھی ہے تو وہ آمدنی و خرچ کا حساب رکھتا ہے - محکمہ اگریکلچرل انکم ٹیکس نے ایک نوٹس سرو (Notice serve) کی ہے کہ کیوں نہ آپ سے اتنا انکم ٹیکس وصول کیا جائے - جیسا کہ میں نے کہا اسکا نتیجہ یہ ہورہا ہے کہ لوگ وکلاء وغیرہ کو فیس دیکر غلط سلط حسابات مرتب کرنے کی کوشش کر رہے ہیں تاکہ وہ اگریکلچرل انکم ٹیکس کی ادائی سے محفوظ رہیں - اس کا نتیجہ یہ ہوگا کہ گورنمنٹ کی آمدنی پر اثر پڑیگا اور گورنمنٹ کو نقصان ہوگا - یہ حال نہ صرف اوسط کاشتکاروں کا ہے بلکہ بڑے بڑے زمیندار بھی ایسا ہی کررہے ہیں - بڑے زمینداروں کا کہنا تو یہ ہے کہ جتنی اراضی زیادہ ہوتی ہے اتنا ہی خرچہ بھی زیادہ ہوتا ہے جیسا کہ تلنگی میں کہا جاتا ہے لاگوڑی سے چلا رہے ہیں - زراعت سے کچھ آمدنی نہیں ہوتی ہے -

یہ اوسط درجے کے کاشتکار کا کہنا نہیں ہے بلکہ بڑے بڑے زمینداروں کا خیال ہے - ایسے زمینداروںکا جنہیں قانون قولداری کے تحت میکزیمم ہولڈنگ (Maximum holding) دی گئی ہے- ایسی شکایتیں دونوں سائیڈ (Side) کے آنریبل ممبرس کی طرف سے آتی ہیں - میں کہونگا کہ یہ صحیح نہیں ہے انکو کافی آمدنی ہوتی ہے لیکن وہ اپنی آمدنی کا بڑا حصہ لگجوریس (Luxuries) پرصرف کرتے ہیں - سینما وغیرہ پر اوراچھے لباس - موٹروں وغیرہ پر صرف کرتے ہیں - اوسط کا طبقہ کاشتکار اگر خود فیلڈ پر جائے اور محنت کرے تو کیا معنی ہیں کہ آمدنی نہیں ہوتی اگر آمدنی نہیں ہوتی ہے تو آپ کو کس نے مجبور کیا ہیکہ آپ زراعت کریں - کیوں نہیں دوسرے پیشے اختیار کرلیتے - لیکن نہیں کرتے - اس سے معلوم ہوتا ہیکہ یقیناً آمدنی ہوتی ہے لیکن آسکا مصرف ٹھیک نہیں ہے- وہ چاہتے ہیں کہ دوسروں کو جینے بھی نہیں دینگے اور خود بھی نہیں جیئینگے - تلنگی میں ایک مثل مشہور ہیکہ [illegible] اسطرح وہ آمدنی کو چھپانے کوشش کرتے ہیں اور کہتے ہیں کہ آمدنی نہیں ہورہی ہے - ان چیزوں کو پیش نظر رکھتے ہوئے ہمیں غور کرنا چاہئیے - جیسا کہ میں نے کہا میگزیمم ہولڈنگ کے جو کاشتکار ہیں ان پر یہ ٹیکس عائد کرنا چاہئیے - (۳۶۰۰) روپیہ کی آمدنی جس کاشتکار کی ہے ان پر یہ ٹکس ضرور عائد ہونا چاہئیے - ریوینیو کے تعلق سے بھی میں عرض کرونگا کہ گریڈڈ سسٹم (Graded system) پر عمل کرنا چاہئیے - اور بڑے کاشتکاروں سے سختی کے ساتھ وصول کرنا چاہئیے - کے بارے میں میں عرض کرونگا جتنے چھوٹے کاشتکار ہیں انہیں معاف دی جانی چاہئیے - حسابات کرونگا کہ انکم ٹیکس کے محکمہ کا جو طور طریقہ ہے وہ اختیار کیاجارہا ہے - یہ مناسب نہیں بلکہ سہل طریقے نافذ کرنا چاہئیے تاکہ لوگ صاف صاف حسابات داخل کرسکیں - ایک کمیٹی مقرر کرکے ایسے سہل طریقے معلوم کئے جانے چاہئیں جنہیں نافذ کرکے اگریکلچرل انکم ٹیکس آسان طریقے سے وصول کیا جاسکے - محکمہ کو بھی سہولت ہو اور ادا کرنے والے کو بھی سہولت ہونی چاہئیے - ایسا نہو کہ وکلاء کے پھندے میں یہ لوگ پھنسکر زیادہ سے زیادہ روپیہ خرچ کرنے کی نوبت آئے - اگر ان طریقوں میں پیچیدگیاں رہینگی تو اضلاع اور حیدرآباد کے چکر لگانے کے علاوہ لوگوں کو وکلاء کے مشورے کے لئے بھی فیس دینی پڑیگی - اسطرح وہ زیادہ سے زیادہ زیر بار ہونگے -

پرنٹنگ ڈپارٹمنٹ (Printing Department) کے بارے میں میں یہ عرض کرونگا کہ وہاں گورنمنٹ کا بہت کام رہتا ہے اور اس میں تاخیر ہوتی ہے - خانگی پریس میں کام نہیں ہے اور یہاں اوور ورک (Over Work) ہورہا ہے - ایسی صورت میں میں کہونگا کہ کچھ کام پرائیوٹ پریس (Private Press) کو بھی دینا چاہئیے - اور میں یہ کہنا چاہتا ہونکہ یہاں آفیسرس بہت زیادہ ہیں ان پر کافی اخراجات ہورہے ہیں لیبر کے مقابلہ میں آفیسرس کا جو پرپورشن (Proportion) ہونا چاہئیے وہ نہیں ہے - میں سمجھتا ہونکہ ہائی پیڈ (High paid) آفیسرس کی ضرورت نہیں ہے - یہاں کے لیبررس کی کئی شکایتیں آتی ہیں کہ انہیں بونس (Bonus) نہیں ملتا ہے اور اسکے ساتھ ساتھ جب وہ بونس کا مطالبہ کرتے ہیں تو کہا جاتا ہیکہ وہ گورنمنٹ سرونٹ (Government servant) ہیں اس لئے انہیں بونس نہیں دیا جا سکتا - جب وہ پینالٹیمیٹ ساٹرڈے (Penultimate Saturday) کی تعطیل کا مطالبہ کرتے ہیں تو انکو یہ جواب دیا جاتا ہیکہ وہ گورنمنٹ سرونٹ نہیں ہیں اس لئے انہیں یہ تعطیل نہیں دیجاسکتی -

میں پوچھنا چاھتا ھونکه آخر وہ کس تعریف میں آتے ھیں ۔ انہیں نہ تعطیل ملتی ھے اور نہ بونس ملتا ھے ۔ میں منسٹر صاحب کی توجه اس جانب مبذول کراؤنگا اور کہونگا کہ انکے مطالبات پرسنجیدگی کے ساتھ غور کیا جائے ۔ اتنا کہتے ھوئے میں اپنی تقریر ختم کرتا ھوں ۔

[Mr. Deputy Speaker in the Chair]

శ్రీ పి. లక్ష్మయ్య :

అధ్యక్ష మహాశయా,

ఇప్పుడు ప్రభుత్వమువారు వెనుకబడిన జాతులను, క్రిందబడిన జాతులను పైకి లేవదీస్తామని చెబుతున్నారేగాని, అందుకు ఏమాత్రం ప్రయత్నం చేయడంలేదు. ఈ వెనుకబడిన జాతులలో క్రిందపడివున్న జాతులలో చర్మకార్మికులుకూడా ఉన్నారు. ఈ చర్మకార్మికుల స్థితిని ప్రభుత్వము వారు గమనించాలి. పూర్వము నల్లగొండలో తురకాయన ఒకడు కార్ఖానా పెట్టితే, అందులో ౧౫౦ మందిదాకా పనిచేశారు. చర్మకార్మికులుకు డబ్బులేకపోవడంచేత యీ కార్ఖానాలో ౩౦ రూపాయల జీతానికి ఉండి, కూలీ చేశారు. కాని ఆతర్వాత ఆ కార్ఖానాను బందుచేశారు. అంచేత వాళ్ళు బేరోజ్‌గారీ అయినారు. వాళ్ళు బ్రతకడానికి జీవనాధారం లేదు. వాళ్ళు గ్రామాలలో చర్మం తీసుకొని, దానిని మంచిగా చేసుకొని అమ్ముకొందామంటే, దానికి సరైన ధర రావడం లేదు. వీళ్ళందరకూ అన్నంలేక ౧౫ రూపాయల వస్తువు ౫ రూపాయలకే అమ్ముకోవలసి వస్తోంది. ప్రభుత్వము గనుక ప్రతి గ్రామంలోను, ప్రతి తాలూకాలోను కార్ఖానాలు ఏర్పాటుచేస్తే యీ కార్మికులను అందులోకి తీసుకోవడం ద్వారా వారికి జీవనోపాదిని చూపించినవారు అవుతారు. వీరి దగ్గర ౨౦ రూపాయల వస్తువులను లబ్బీతురకలు ౫ రూపాయలకే కొనుక్కొంటున్నారు. ఈ విధంగా లబ్బీతురకవాండ్లు చర్మకార్మికులవద్ద ౫ రూపాయలకు కొని, పట్టణాలలోనికి తీసుకుపోయి ౧౫ రూపాయలకు అమ్ముతున్నారు. చర్మకార్మికులు తినడానికి తిండి లేకపోవడంవల్ల ౧౫ రూపాయల వస్తువు ౫ రూపాయలకే అమ్ముకొని నష్టపడుతున్నారు. అందుచేత ప్రభుత్వం కార్ఖానాలు ఏర్పాటుచేసి ఈ చర్మకార్మికులకు పనులు చూపించాలి. చర్మకార్మికులకు డబ్బు ఉన్నట్లయితే మంచిగా చేసుకొని తమ వస్తువులను ఎక్కువ ధరకు అమ్ముకొంటారు. వాళ్ళు తొండాలు కుట్టుకొని ౨౦ రూపాయల సొమ్ము ౫ రూపాయలకే అమ్ముతున్నారు. వాళ్ళకు డబ్బు ఉన్నట్లయితే, లబ్బీతురకల పోటీకి నిలబడి ౫ రూపాయల సొమ్మును పట్టణాలలోపల ౨౦ రూపాయలకు అమ్ముకొని డబ్బు చేసుకొంటారని చెబుతున్నాను. లబ్బీతురకలకు డబ్బు వుండటం వలన చర్మ కార్మికులకంటె రెండు రూపాయల ఎక్కువతో చర్మాన్ని కొని, పట్టణాలకు తీసుకుపోయి ఎక్కువడబ్బుకు అమ్ముకొంటారు. చర్మకార్మికులు గరీబువాళ్ళు, వీళ్ళకు డబ్బులేదు. ఇటువంటి పేదవాళ్ళకు ప్రభుత్వం సహాయం చేయాలి. ఆమరబాద్ కురమాలో పులులు జంతువులను చంపినపుడు, అక్కడే లబ్బీతురకలు దుకాణాలు పెట్టి, చర్మకార్మికులకంటె రెండు రూపాయలు ఎక్కువపెట్టి చర్మాన్ని కొనుక్కొంటారు. పల్లెలలో చర్మాన్ని ౫ రూపాయలకు కొని, హైదరాబాదుకు తీసుకువచ్చి ౨౦ రూపాయలకు అమ్ముతున్నారు. ప్రభుత్వమే కార్ఖానాపెట్టి, ఆ వస్తువులను ౨౦ రూపాయలకు అమ్మితే, యీ చర్మకార్మికులకు ఆ డబ్బును ఇవ్వడానికి వీలుంటుంది. చర్మకార్మికులకు డబ్బు లేకపోవడంవల ౨౦ రూపాయల సొమ్ము ౫ రూపాయలకే అమ్ముతున్నారు. చర్మకార్మికులు ౧౦ తోళ్ళను ౫ రూపాయలచొప్పున అమ్మి ౫౦ రూపాయలు సంపాయిస్తుంటే, లబ్బీతురకలు ఆ తోళ్ళను ౫ రూపాయలకు కొని ౧౫ రూపాయలకు అమ్మి ౧౫౦ రూపాయలు సంపాయించుకొంటున్నారు. ప్రభుత్వం వారు పేదలను పైకి తేవ్వతామంటారు. ఈ గరీబుల్ల సంగతి ఏమి చేస్తున్నారు ? ఈ వెనుకబడిన

జాతులను ముందుకు తీసుకుపోయేది ఎప్పుడు? కాబట్టి, ప్రభుత్వమువారు ఈ కార్మికులకు ౫౦౦ రూపాయలుగాని, 300 రూ. కాని అప్పు ఇచ్చినట్లయితే వారు మంచిగా వ్యాపారం చేసుకొని ఒక నెలలో ౫౦౦ రూ. కు వెయ్యి రూపాయలను సంపాయిస్తారు. ప్రభుత్వంవారికి తక్కావి రూపంలోగాని, అప్పుల రూపంలోగాని, లేక ఏరూపంలో అయినప్పటికి వారికి ౫౦౦ రూపాయలు ఇచ్చినట్లయితే, నెలకు ౫౦ చొప్పునగాని ౨౫ చొప్పునగాని ప్రభుత్వానికి చెల్లిస్తారు. వీళ్ళకు డబ్బు సహాయం చేసినట్లయితే, ఈ చర్మ వ్యాపారాన్ని మంచిగా చేసుకొని ఒక నెలరోజులలోనే ప్రభుత్వానికి చెల్లిస్తారు. అతనికి డబ్బు ఉంటే, ఒక పుట్టి తోళ్ళను నెల రోజులలో తయారు చేస్తాడు. వాళ్ళ కిచ్చిన డబ్బును కొన్ని కిస్తీలలో కట్టవచ్చునంటే వాళ్ళకు ఇవ్వటానికి శక్తి వుంటుంది. వాళ్ళు గూడ బాగుపడుతారు. వాళ్ళను బాగు చేయాలంటే యీ విధంగా ౫౦౦ గాని, 300 గాని అప్పులు ఇచ్చినట్లయితే వాళ్ళు బాగుపడుతారు. ప్రభుత్వం వాళ్ళకు ఇవ్వడానికి డబ్బు ఎక్కడనుంచి వస్తుందని అనవచ్చును. ప్రభుత్వానికి ఇవ్వడానికి శక్తి లేకపోతే, నైజాం దగ్గరనుండి అయినా తెచ్చి ఈ కార్మికులకు బాగుచేస్తారని ఆశిస్తున్నాను. మీరు మెత్తని హృదయంతో, పార్టీ సంబంధాలు పార్టీభేదాలు లేకుండా యీ పేదలను, యీ గరీబు కార్మికులను పైకి తెస్తారని తలుస్తున్నాను. క్రిందపడిన వాళ్ళను పైకి తెస్తామని అంటున్నారు. లంబాడీలు కూడ వెనుకబడిన జాతులవారే. వాళ్ళకు భూమి ఇస్తున్నారు. వాళ్ళకు రూపాయలు తక్కావి ఇస్తున్నారు. అయినా క్రిందపడినవారు క్రిందనే వున్నారు. వాళ్ళను పైకి ఎట్లా తెస్తారు? మీకు ధర్మంగా, సత్యంగా యీ క్రిందపడినవారిని పైకిలేవదీయాలనే కోరిక లేదు. మీరు ధర్మంగా పనిచేయడం లేదు మీరు ధర్మాన్ని అలమారీలో పెట్టుకొని వచ్చారు. ధర్మంలేకుండా మాట్లాడుతున్నారు. ఈ శాసనసభలో సత్యం, ధర్మంగా మాట్లాడాలి. శాసనసభ అంటే ధర్మశాసనాలు చేసేసభ. ఇక్కడ సత్యం, ధర్మం తప్పకుండా వుండాలి. ఈ శాసనసభకు లోబడి, క్రిందపడినవారిని పైకి లేపాలంటే, సరిగా పనిచేయాలి. వాళ్ళను పైకి తీసుకురావాలంటే ఒక్కొక్క కుటుంబం వాళ్ళకు ౫౦౦ లేక కనీసం 300 రూ. అప్పులివ్వాలి. మీకు నిజంగా వాళ్ళను పైకి తీసుకు రావాలంటే, వాళ్ళకు అప్పులిస్తారనే నమ్మకం నాకు వుంది. మేము ౫ వేలమంది చేరి కోఆపరేటివ్ సొసైటీ చేసుకొని దానిని రిజిష్టరు చేయించుకొన్నాం. ఇందులోఉన్న ౫ వేల మంది ఎటువంటివారంటే, ఇటుకలు చేసేవారు ఉన్నారు; గోడలుకట్టేవారున్నారు; సున్నం తయారుచేసేవారున్నారు; రాయి పగులగొట్టేవారున్నారు;—ఈవిధంగా అన్ని పనులు మేమే చేస్తాము. ఇందులో గరీబులు ఎక్కువమంది వున్నారు. బీదల సంఖ్య ఎక్కువ వున్నది.

శ్రీ యస్. యల్. శాస్త్రి.—ఇప్పుడు మీకు కావలసింది ఏమిటి? మీరు కోరేది ఏమిటి? మీరు కావలసింది ఏమిటో కోరక ఏదోచెబుతున్నారు.

శ్రీ పి. లక్ష్మయ్య.—ముందర వివరాలను చెప్పవలసి వున్నది. ఇప్పుడు ఏదైతే మా సొసైటీ ఉన్నదో, దానికి ప్రభుత్వంవారు లక్షరూపాయలు ఇస్తే మేమే అన్నిపనులూ చేయగలము. లక్ష రూపాయలివ్వమని ధరఖాస్తు పెట్టుకొంటే ఆలోచిస్తున్నాం అని చెబుతున్నారు. సూర్యాపేట తాలూకాలో సోలీపేటలో ఒక ప్రాజెక్టు తయారవుతోంది. పనిని మూడు తునకలుగా చేశారు. అందులో ఒక తునకను మాకిప్పిస్తే మేము దానిని చేస్తాము. ఈ విధంగా మా సొసైటీకి ఇస్తే ౫ వేలమంది పేదవాళ్ళు బాగుపడతారు. ఈవిధంగా అప్పులివ్వవలసిందిగా ముఖ్యమంత్రికి దరఖాస్తులు పెట్టుకొన్నాం. ఆలోచిస్తున్నామని చెబుతున్నారు. ౧౯౫౦ సంవత్సరంలో నల్లగొండకు సోషల్‌సర్వీస్ ఆఫీసర్ బోధనకర్ వచ్చారు. ఇండ్లు కట్టుకొనేందుకు డబ్బు ఇప్పించమని

వారికి ౮ వేల వరకు దరఖాస్తులిచ్చారు. వారు పదిలక్షలిప్పిస్తామని చెప్పి వెళ్ళిపోయారు. రెండు సంవత్సరాలవరకు వాటి విషయమై ఏమీ ఆలోచించలేదు. ౫౨వ సంవత్సరంలో కొంత డబ్బు ఇందుకు శాంక్షన్ చేశారు. ఆ ఆఫీసరు అచ్చటి ప్రజలకు ఒక్కొక్కరికి ౧౦ రూ. ఇచ్చి, ౧౦ రూపాయల ప్రక్కన ఒక సున్న చేర్చి ౧౦౦ ఇచ్చినట్లు వ్రాసుకొన్నాడు. అల్లాగే ౫ రూ. ఇచ్చి, ప్రక్కన సున్నపెట్టి ౫౦ రూపాయలు ఇచ్చినట్లు వ్రాశాడు. ఈ విధంగా ౧౦రూ. టిక్కెట్లు ౫ రూ. టిక్కెట్లు వారికి ఇచ్చి ౧౦౦ రూ. ఇచ్చినట్లు, ౫౦ రూ. లిచ్చినట్లు వ్రాసుకొన్నాడు. ఈ విధంగా అక్కడివాళ్ళను మోసంచేసి డబ్బు సంపాయించాడు. ప్రభుత్వం దీనిని గురించి నిజం తెలుసుకోవాలంటే, అక్కడి ప్రజలను పిలచి అసలు ఎంత వారికి ఇచ్చారో తెలుసుకోవాలి. అలాగే హరిజనులకు లంబాడీలకు ఇండ్లు కటించి ఇస్తామని చెప్పారు. వారికి ఇండ్లు ఎక్కడ కట్టించి ఇచ్చారు? నల్లగొండ తాలూకాలో ఎక్కడ వారికి ఇండ్లు కటించి ఇచ్చారు? పెదకొండూరులో ఇండ్లు కట్టించారా? చినకొండూరులో కట్టించారా? ఏతాలూకాలో కట్టించారు? దేవరకొండలోగాని, పెదమునగాలలోగాని ఎక్కడైనావారికి ఇళ్ళుకట్టించారా? ఎక్కడ కట్టించారో చూపించండి. హరిజనులపై ఏమాత్రం మీయొక్క దయలేదు. అసెంబ్లీలో కూర్చొని వారికి అవి మంజూరు చేశాం; ఇవి మంజూరు చేశాం అని చెప్పడం, కాగితాలమీదమాత్రమే ఉండటం జరుగుతోంది. గాని అమలు ఏమీ లేదు. ఇంకా, హరిజనులకు ౭ ఏండ్లనుండి, ౧౦ ఏండ్లనుండి కబ్జాలో భూములున్నప్పటికి వారికి పట్టాలు ఇవ్వడంలేదు. పటేల్ పట్వారీలకు ౧౦, ౨౦ లంచాలు యీవిధంగా హరిజనులు ఇచ్చుకోలేరు. ఇవ్వనిదీ వారు చేయరు. గవర్నమెంటు వారు ఇప్పటికైనా శ్రద్ధతీసుకొని పటేల్ పట్వారీలతో చెప్పటం కాకుండా, స్వయంగా వారికి పట్టాలిప్పించేటట్లు చేయాలని మనవి చేస్తున్నాను. ఇంకా చర్మ కార్మికులకు అప్పులిప్పించాలని కోరుతున్నాను. వారు తమ అప్పులను నెల నెలకు తేలిగ్గా తీర్చుకోగలరు. కాబట్టి ప్రభుత్వం ఏమీ అడ్డం లేకుండా ధైర్యంగా వీటిని అమలు చేస్తారని ఆశిస్తున్నాను.

شری سید اختر حسین - مسٹر اسپیکر سر - مجھے یہ کہنے کی اجازت دیجئے کہ کانگریس سرکار کی صنعتی پالیسی نہ صرف پوری طریقہ سے ایک ناکام پالیسی رہی ہے بلکہ اب وہ اس منزل پر پہنچ گئی ہے کہ اس کو چھوٹے موٹے انجکشنس دیکر آگے بڑھانے کی کوشش جو کی جارہی ہے - اس سے کام نہیں چل سکتا میں نہیں سمجھتا کہ اس طرح سے ہمارے ملک کی صنعتی ترقی کو کوئی فائدہ ہوسکتا ہے - اس سے پہلے بھی میں نے مختلف موقعوں پر یہاں عرض کیا تھا اور آج پھر اس بات پر زور دینا چاہتا ہوں کہ یہ جو کہا جاتا ہے کہ ہماری صنعتی ترقی کے واسطے روپیہ نہیں ہے - روپیہ کی کمی کی وجہ سے ہم نئی صنعتیں نہیں کھول سکتے اور جو انڈسٹریز اس وقت موجود ہیں اونکی مدد نہیں کرسکتے میرے خیال میں یہ ایک عذر لنگ ہے اگر اس کا جائزہ لیا جائے تو اوس کی حقیقت معلوم ہوسکتی ہے اور ہم صحیح نتیجہ پر پہنچ سکتے ہیں- ہمارے پاس دولت کی کمی نہیں دولت مختلف ذریعوں سے ہم حاصل کرسکتے ہیں- دولت صرف روپیہ کی صورت میں ہی نہیں بلکہ دوسرے ذرائع مثلا میان پاور جیسا ایک بڑا ذریعہ دولت ہمارے پاس موجود ہے - اوس سے جس طرح فائدہ اٹھانا چاہیئے نہیں اٹھایا جاتا - اس کے علاوہ ہماری معیشیت ہمارا سماج اور ہمارے صنعتی ترقی کے طریقے کو کم از کم تھوڑا سا بدلنے کی ضرورت ہے

میں یہ نہیں کہونگا کہ موجودہ سماج کے ڈھانچہ کو ایکدم بنیادی طور پر بدلا جائے ۔ اس ڈھانچہ کو یہاں لایا جائے جو چین اور دیگر مشرقی یورپ کے ممالک میں ہے ۔ چونکہ ہمیشہ چین کی مثال دینے کا الزام ہم پر لگایا جاتا ہے اس لئے میں آج چین کی مثال نہیں دونگا بلکہ یہ عرض کرنا چاہتا ہوں کہ آپ نہ توچین کی مثال اپنے سامنے رکھئیے نہ امریکہ یا برطانیہ کی مثال سامنے رکھئیے ۔ آپ تو چین اور روس سے خفا ہیں ۔ لیکن ہماری صنعتوں پر اور ہمارے سماج پر سامراج کا جو تسلط ہے اور جو چھاپ ہے اوس سے آزادی حاصل کرنے کی کوشش کی جائے ۔ جب تک ہماری صنعتی زندگی باہر کے تسلط سے آزاد نہ ہو ہم صنعت کے کسی گوشہ میں بھی ترقی نہیں کرسکتے ۔ میں ایوان کو یہ بتلانا چاہتا ہونکہ ہندوستان کی صنعتوں پر جو بیرونی سامراج کی پکڑ ہے آج وہ اوس پکڑ سے بھی مضبوط ہے جو ۱۵ ۔ اگسٹ سنہ ۴۷ ع کے وقت تھی ہماری معیشت پر بیرونی سرمایہ کا تسلط زیادہ سے زیادہ مضبوط ہورہا ہے ۔ ریزرو بینک کے اعداد و شمار کے لحاظ سے اس وقت چھ سو کروڑ روپیہ ہندوسان کے اندر صرف برطانیہ کے سرمایہ داروں کا لگا ہوا اور (۱۱۰) کروڑ روپیہ سالانہ منافعہ کے طور پر یا کمیشن کی صورت میں یا اور دوسری صورتوں میں باہر جاتا ہے اگر اس سرمایہ کو ہم نہ روکیں اور پالیسی میں بنیادی تبدیلی نہ لائیں تو ہمارے پاس فائیوایر پلان کی صنعتوں کے لئے روپیہ وصول نہیں ہوسکتا ۔ آج یہ آواز نہ صرف اون جماعتوں کی جانب سے اٹھائی جارہی ہے جو کانگریس سے اختلاف رکھتی ہیں بلکہ سرمایہ دار اور درمیانی سرمایہ دار بھی یہی آواز بلند کررہے ہیں ۔ میں نے ابھی اخبار میں پڑھا ہیکہ ہندوستان سے ملا ہوا جو ایک چھوٹا سا ملک ہے یعنی سیلون وہاں کے سرمایہ داروں کی جماعت نے یہ آواز بلند کی ہیکہ جو سرمایہ دار باہر سے آرہے ہیں اون پر پابندیاں لگائی جائیں ۔ جب تک اون پر پابندیاں نہ لگائی جائیں اندرونی سرمایہ دار ترقی نہیں کرسکتے ۔ اور یہ اندیشہ ہے کہ ہماری صنعتی زندگی تباہ ہوجائیگی ۔ میں کہونگا کہ اسی قسم کی روک ہندوستان میں بھی ضروری ہے ۔ اگر میں یہ کہونکہ جس طرح چین میں بیرونی سرمایہ ضبط کیا گیا ہے یہاں بھی ضبط کیا جائے تو اوس پر اعتراض کیا جائیگا ۔ لیکن اس سے کسی کو انکار نہیں ہوسکتا کہ حکومت ہند اور حکومت حیدرآباد کے سامنے یہ جو مسائل آرہے ہیں ۔ ان کے پیش نظر بیرونی سرمایہ پر قانونی پابندیاں لگانی چاہئیے اور منافع کی شکل میں جو رقم باہر جارہی ہے وہ نہ لیجانے دی جائے بلکہ وہ پھر یہیں انرسٹ کی جائے ۔ ہمارے دستور کے تحت ایسی پابندی لگائی جاسکتی ہے ۔ اور نہ صرف بیرونی سرمایہ داروں پر بلکہ یہاں کے بھی بڑے بڑے سرمایہ داروں جیسے ٹاٹا ۔ برلا اور ڈالمیا وغیرہ پر بھی ایسی قانونی پابندی لگائی جاسکتی ہیکہ ساڑھے چھ فی صد سے زیادہ منافع حاصل نہ کریں اور اوس سے اوپر کے منافع کو صنعتوں کی ترسیع و ترقی میں لگایا جائے ۔ اس نقطہ نظر سے ہم اپنے صنعتی منصوبہ کو آگے بڑھانے کی کوشش کریں تو میں سمجھتا ہونکہ روپیہ کی کمی کا جو سوال پیدا ہوگیا ہے وہ حل ہوسکتا ہے ۔ اس کے علاوہ اور دوسرے ذرائع بھی اس مسئلہ کو حل کرنے کے لئے موجود ہیں جاگیرداروں کو بڑے بڑے معاوضے دئے جارہے ہیں اور نظام کو بھی کروڑوں روپیہ کی صورت میں معاوضہ دیا جارہا ہے ۔ میں آپ کے سامنے اون کو ضبط کرنیکا سوال نہیں رکھونگا ۔ اوسکو ضبط نہ کیا جائے لیکن کم از کم آپ یہ تو کرسکتے ہیں کہ اسکو چار پانچ سال کے لئے روک لیں ۔ کیونکہ آج ہمارے ملک میں جنگ کی سی ایمرجنسی حالت پیدا ہوگئی ہے ۔

اورجس طرح جنگ کے زمانے میں مختلف طریقوں سے میعشت کو سنبھالا جاتا ھےاوسی طرح آج کے حالات میں بھی کیا جانا چاھئے - کیونکہ اسوقت بیروزگاری افلاس اورغربت نے ملک پر حملہ کر رکھا ھے - اس یورش کا مقابلہ کرنیکے واسطے یہ ضروری ھیکہ اون کو جو معاوضہ ملتا ھے وہ کم ازکم ایک مدت تک کے لئے روکدیا جائے - اور اون سے کہاجائے کہ ھم اس سومایہ کو ایسی چیزوں کے لئے صرف کررھے ھیں جو ھمارے لئے فوری ضرورت کی ھیں - یہ کام دستوری طریقہ پر کیا جاسکتا ھے اور دستور اس میں حارج نہیں ھونا - اس کے بعد میں حیدرآباد کی صنعتوں کے بارےمیں چند الفاظ یہاں بر عرض کرونگا - جنگ کے زمانے میں - جنگ کے دوران میں اور جنگ کے بعد کچھ‌صنعتیں یہاں‌قائم ھوئیں - لیکن دراصل کچھہ لوٹ کھسوٹ کرنیوالوں نے گورنمنٹ کے خزانہ سے اورعوام سے روپیہ لیکر اوس میں لگا یا اور اپنی جیب سے ایک کوڑی بھی خرچ کئے بغیر یہ صنعتیں کھڑی کیں اور اون سے بیش بہا منافع حاصل کیا - یہاں کسی قومی بنیاد پر صنعتیں قائم نہیں کی گئیں - پولیس ایکشن کے بعد نہ صرف یہ چھوٹی موٹی صنعتیں ڈوبنا شروع ھوئیں بلکہ نئی صنعتیں بھی قائم نہیں ھوئیں - پولیس ایکشن کے بعد سے حیدرآباد میں کوئی بڑی صنعت قائم نہیں ھوئی - اوراس وقت یہاں کی نہ صرف چھوٹی موٹی صنعتیں بلکہ بڑی صنعتیں بھی بری حالت میں ھیں - میں چند صنعتوں کا ذکر آپ کے سامنے کرنا چاھتاھوں - سنہ ۴۹ - ۵۰ع کے درمیان ۳۲ کمپنیاں جن میں ۱۹ لاکھ ۳۰ ھزار کا ادا شدہ سرمایہ تھا - بند ھوگئیں - اور ۵۰ - ۵۱ع میں ۲۵ کمپنیاں جن میں نولاکھ کا سرمایہ تھا بند ھوگئیں - اور حال ھی میں پرانی ملز اور زندہ طلسمات کے کارخانے بھی بند ھوگئے ھیں - پرانی گرنی کو یہاں کی بہت قدیم مل سمجھا جاتاتھا جو بند ھوگئی یہ کہا جاتا ھے کہ اب اس کو دوبارہ کھلوانے کے امکانات نہیں ھیں - لیکن میں آپ کو بتلاؤں گا کہ کس طریقہ سے اس صنعت کو چالو کیا جاسکتا ھے - اس کے ساتھ ساتھ میں یہ بھی کہوں گا کہ ھمارے جو قدرتی وسائل ھیں - جو معدنی وسائل ھیں انکے پیش نظر حیدرآباد میں کون کونسی چھوٹی صنعتیں قائم کی جاسکتی ھیں - کونسی چھوٹی صنعتیں چل رھی تھیں جو بیرونی سرمایہ اور بیرونی صنعتوں کی پکڑ کی وجہ سے ختم ھورھی ھیں - مثال کےطورپر حیدرآباد میں بیڑی کے کارخانے بہت بڑی تعداد میں قائم تھے جو غریب طبقہ کےواسطے ایک نعمت تھے ایک دولت تھے - لیکن آج ۵۰ سے زائد کارخانے بند ھوگئے ھیں اس کی وجہ یہ ھے کہ اسپریل ٹوباکو کمپنی جو ایک برٹش فرم ھےاس کی پکڑ بڑھتی جارھی ھے - چار مینار سگریٹ فیکٹری بھی اسی کے تحت کام کرتی ھے - اس کے پاس ٹوباکو کی اجارہ داری ھونے کی وجہ سے وہ کسانوں سے کنٹراکٹ کرکے ان سے ٹوباکو حاصل کرلیتے ھیں - اس کامپیٹیشن کی وجہ سے ھماری بیڑی کی صنعت ڈوب رھی ھے اور مزدور بیکار ھورھے ھیں -

اسی طرح یہاں اس بات کی گنجائش ھیکہ صابن کی صنعت کو بہت بڑےپیمانے پرقائم کیا جاسکتا ھے لیکن اس میں جو دشواریاں ھیں وہ یہی کہ آج جو صنعتیں ھمارے ملک میں ھیں اسکا مقابلہ نئی قائم ھونے والی صنعت نہیں کرسکتی - جب تک حکومت کی طرف سے امداد نہ دیجائے - انہیں سہولتیں نہ دیجائیں اور بیرونی سرمایہ داروں پر پابندی نہ لگائی جائے ظاھر ھے کہ ھماری صنعتیں نہ قائم ھوسکتی ھیں اور نہ ترقی کرسکتی ھیں -

اسی طریقہ سے حیدرآباد میں جو صنعتیں اس وقت باقی رہ گئی ہیں ان کو باقی رکھنے کا بھی ایک بہت بڑا مسئلہ ہمارے سامنے ہے۔ پچھلے سالوں میں ہم اس نتیجہ پر پہنچے ہیں کہ مینجنگ ایجنسی سسٹم میں کرپشن اور کیپٹلائزیشن ۔ مس مینجمنٹ اور بہت سی دوسری خرابیاں ہیں۔ اس بارے میں کئی کمیٹیوں کی رپورٹیں گورنمنٹ کے سامنے ۔ ارباب مقتدر کے سامنے اور ہمارے سامنے بھی کسی نہ کسی طرح سے پہنچی ہیں۔ لیکن پبلک کے سامنے وہ نہیں پہنچی ان کو پبلش کرایا جائے۔ واڈیا رپورٹ اور ویسراج رپورٹ اور سرکاری انکوائری کمیٹی کی رپورٹوں میں ایک کامن فیکٹر (Common factor) یہ ہے کہ یہاں کی جو صنعتیں ڈوب رہی ہیں انکی بنیادی وجہ یہ بیان کیگئی ہے کہ ان صنعتوں میں مس مینجمنٹ ہے ۔ کرپشن ہے اور کیپیٹلائزیشن ہے ۔ مثال کے طور پر اسبسطاس کو آپ کے سامنے رکھوں گا وہاں یہ صورت حال پیدا ہو گئی ہے کہ جو قرضہ حاصل کیا گیا ہے اس کے سود میں ۴۰ ہزار روپیہ ماہانہ ادا کیا جاتا ہے اور ماہانہ جو وجس دی جاتی ہیں انکی مقدار ۳۰ ہزار ہے۔ اس سے زیادہ اور کیا مضحکہ خیز بات ہوسکتی ہے کہ ۴۰ ہزار سود پر اور ۳۰ ہزار تنخواہ پر خرچ کیا جائے۔ ہماری جتنی بھی انڈسٹریز ہیں ان میں ترقی کرنے کی کافی گنجائش موجود ہے لیکن ان میں جو کرپشن کا عنصر ہے ۔ جو کرپٹ آفیسر اور مینجر ہیں ان کو ہٹانے کی ضرورت ہے ۔ اور اس کے ساتھ ساتھ مزدوروں کی اجرت میں زیادتی اور مزدوروں کی ہمت افزائی کی ضرورت ہے ۔ گورنمنٹ ان کارخانوں پر نگرانی رکھے اور جو صنعتیں ڈوب رہی ہیں ان کو اپنے ہاتھ میں لیکر چلائے۔ ان پر جو قرضہ کا بوجھ ہے اس کو لکویڈیٹ کرے۔ مثال کے طور پر اسبسطاس یا آلوین پر جو قرضوں کا بوجھ ہے اس کو لکویڈیٹ کرنا ضروری ہے ۔ پرانی گرنی کے بارے میں وہاں کے بعض ڈائرکٹرس کی یہ رائے ہے کہ اس کاروبار کو نہ صرف چلایا جاسکتا ہے بلکہ نفع بخش طریقہ پر چلایا جاسکتا ہے اگر جنرل مینجر چیلا کو جس کا کرپشن روز روشن کی طرح لوگوں کے سامنے آچکا ہے ہٹایا جائے۔ اگر گورنمنٹ اس کو اپنے ہاتھ میں نہیں لے سکتی ہے تو کم ازکم اس کو اپنی نگرانی میں دوسروں کو دیکر چلائے ۔ پرانی گرنی کا سوال اس سشن کے دوران میں کئی مرتبہ آچکا ہے لیکن میں اس جانب خاص طور پر زور دینا چاہتا ہوں کہ یہ ۱۷۰۰ مزدوروں کا سوال ہے ۔ وہاں ایک مزدور بھوک ہڑتال کررہا ہے ابھی میرے ایک دوست نے کہا کہ وہ ۲۸ روز سے بھوک ہڑتال کررہا ہے لیکن حکومت نے جو رویہ اختیار کیا ہے اگر اس کو میں انسان دشمنی کا رویہ کہوں تو مجھے معاف کیا جائے کیونکہ آج حکومت کا جو رویہ کارخانہ داروں سرمایہ داروں ۔ دولتمندوں اور جاگیرداروں کے ساتھ ہے ہم اگر اس کا مقابلہ مزدوروں کے ساتھ کرتے ہیں تو ایسا معلوم ہوتا ہے کہ حکومت نے اپنی آنکھیں اور اپنے کان بند کرلئے ہیں۔ میں منسٹر صاحب سے کہوں گا کہ اگر اس طرف بروقت توجہ نہ کی گئی تو نہ صرف ایک مزدور اپنی جان سے ہاتھ دھو بیٹھے گا بلکہ (۱۷۰۰) مزدوروں کا مسئلہ اور بھی بھیانک شکل اختیار کرلیگا۔ خصوصاً جبکہ خود وہاں کے ڈائرکٹرس کا یہ کہنا ہے کہ اگر ایک اسپنڈل یونٹ کے لئے ۲۰ لاکھ روپئے لگائے جائیں تو کوئی وجہ نہیں کہ اس کو چالو نہ رکھا جاسکے۔

اب تک جو حکومت کی پالیسی ہے اس میں اس قسم کی تبدیلی کی جائے کہ حکومت مالکوں اور مزدوروں کے نمائندوں پر مشتمل ایک سہ رکنی کمیٹی بنائی جائے اور اس کو اتنا اقتدار دیا جائے کہ وہ جو سفارشات کریگی اس کو قبول کرنے کے لئے حکومت تیار رہے۔ اس سہ رکنی کمیٹی سے جانچ پڑتال ہوسکتی ہے اور ہماری اس قدیم مل کو چالو رکھا جاسکتا ہے۔

اس کے علاوہ ہمارے دیش حیدرآباد میں بہت ساری نئی نئی صنعتیں قائم کرنے کی گنجائش ہے۔ یہاں آئل سیڈس بڑی مقدار میں پیدا ہوتے ہیں اور اس کا جو صنعتی پہلو ہے اس سے انکار نہیں کیا جاسکتا۔ لیکن پچھلے چار پانچ سالوں میں جہاں ۱۲ سو آئیل اکسپلرس تھے ان میں سے ٦ سو بند ہوچکے ہیں جن کی وجہ سے چھ سو مزدور بھی بیکار ہوئے۔ لیکن حکومت اس جانب توجہ نہیں کررہی ہے۔ ظاہر ہے کہ وہ تاڑی کے درخت زیادہ اگاکر اپنی صنعتی دولت میں ترقی کرنا چاہتی ہے جیسا کہ اس بجٹ میں ایک اسکیم تاڑی کے درختوں کو اگانے اور تاڑی فروخت کی جاکر فائدہ حاصل کرنے کے لئے رکھی گئی ہے۔ ہمارے پاس کئی صنعتیں قائم کی جاسکتی ہیں ٹکسٹائیل ملز۔ صابن کے کارخانے تباکو وغیرہ۔ ہماری صنعتوں میں کوئلہ اور سونا ہیں جن کے بارے میں کافی وسیع میدان ہے۔ صرف ضرورت اس بات کی ہے کہ حکومت اپنی پالیسی میں بنیادی تبدیلی کرے اور جو صنعتیں قائم ہیں انکو بچائے اور نئی صنعتوں کو قائم کرکے ان کے پاؤں پر کھڑا رہنے کے قابل بنادیا جائے کیونکہ سر کے بل کھڑا کرنے کے لئے تو بہت کچھ سوچا جاتا ہے لیکن پاؤں کے بل کھڑا کرنے کے لئے نہیں سوچا جاتا۔ کانگریس کے وزراء اور ارباب مقتدر مخلوط معیشت کے حامی ہیں وہ سمجھتے ہیں کہ برلا اور ٹاٹا سب برابر ہیں لیکن ہم دیکھتے ہیں کہ اس مخلوط معیشت میں برلا اور ٹاٹا تو آگے بڑھ سکتے ہیں چھوٹے طبقے کے لوگ بغیر حکومت کی امداد کے آگے نہیں بڑھ سکتے۔ ان ٹاٹاؤں اور برلاؤں کو روکنے کے لئے قانون کے ذریعہ کوشش کی جائے جو چھوٹی صنعتیں ہمارے پاس قائم ہیں انکو ڈوبنے سے بچایا جائے اور جو صنعتی وسائل ہمارے پاس موجود ہیں ان سے مزید نئی نئی صنعتیں قائم کی جائیں کیونکہ جب تک ہماری زراعتی ترقی کو صنعتی ترقی کے ساتھ ہم آہنگ نہ کیا جائے ہمارا ملک حقیقی معنوں میں ترقی نہیں کرسکتا۔ یہ نہ کہا جائے کہ پہلے ہم گاؤں میں ترقی کرنا چاہتے ہیں۔ پہلے گاؤں میں جاکر رہینگے پھر شہر میں آئینگے اور پھر اپنا مال دوسرے دیشوں میں لیجاکر بیچینگے۔ جب تک ہماری زرعی ترقی کے ساتھ ساتھ صنعتی ترقی نہو تب تک ہماری معیشت میں ویسی تبدیلی نہیں آسکتی جیسی کہ ہم چاہتے ہیں اور نہ ہمارا معیار زندگی بڑھ سکتا ہے اور معاشی پستی اور انحطاط کی وجہ سے ظاہر ہے کہ بہت سی ایسی اخلاقی اور نفسیاتی خرابیاں بھی ہماری سماج میں پیدا ہوتی چلی جائینگی جیسی کہ آج ہم دیکھ رہے ہیں۔ ہم وہ منزل پر گامزن نہیں ہوسکیں گے جو کہ ترقی کی منزل کہلائی جاسکتی ہے۔ ہمارا راستہ اور زیادہ بھیانک اور خطرناک ہوجائیگا۔ اور بحیثیت مجموعی ہم ترقی نہیں کرسکیں گے۔

ان الفاظ کے ساتھ میں اپنی تقریر ختم کرتا ہوں۔

श्री गोपिडी गंगा रेड्डी :—

स्पीकर सर, हर साल अेक अेक विभाग से डिमांडज हमारे सामने आती है, वह अेक अेक किस्म ी होती है। वित्त तथा अुद्योग मंत्री ने जो मांगें पेश कीं है, अुनके बारे में मैं कुछ कहना चाहता हूं। बदअुनवानियां हर डिपार्टमेंट में है। अजला में खजाने में पैसा दाखल करते वक्त जो दिक्कतें लोगों को मैहसूस करनी पडती हैं, अुनको दूर करने की तरफ हुकूमत ने कोअी तवज्जह नही दी। हुकूमत में आने के पहले हम लोगों का जो सोंचने का तरीका था, वह अब बिल्कुल बदल गया है। हुकूमत में आने के बाद अेक अैनक लगालेना पडता है, चाहे आपकी आंखोंमें कितना ही तेज हो, लेकिन यह अैनक लगाया जाता है। मै यह नहीं कहता कि आप अपना रंगीन चष्मा निकाल कर रखदें, लेकिन जब कभी कोअी दिक्कत मालूम होती है तो असली रंग को पहचानने के लिये अपना चष्मा जरा अुपर करके देखिये। खजानोंमें पटेल पटवारी भी रकम जमा करनेके लिये जाते हैं तो अुनको दिक्कत मालूम होती है। खजानें के अफसरों को कुछ दिये बगैर रकम दाखिल नहीं हो सकती। हजार में अितने अितने रुपये अिस तरह से अुनका बटावन तय रहता है। मुस्ताजर भी खजाने में जाता है तो अुसको भी मामूल देना पडता है। यह चीजें जब हम हाअुस में कहते है तो अुधर से कहा जाता है कि अैसा कैसे होता है ? तीन साल से हम करप्शन की चीजें हाअुस के सामने रखते हैं लेकिन अुनके बारे में कुछ नहीं किया जाता। पुलिस अेक्शन के पहले से वजीफे की कअी केसेस पेंडिंग (P[illegible] in[illegible]) पडी हुअी हैं। मिलीटरी के अंदर जो लोग हैं अुनके वजीफे के बारे में अभी तक कोअी फैसला नहीं हो सका है, क्योंकि सेंटर का कानून अलग है और हमारे स्टेटका कानून अलग है। वजीफेखारोंके लिये यहां जो कानून बनाया है वह अूपर रहता है और अुसीके मुताबिक जांचपडताल की जाती है। अुनके रेकार्डस और चालचलन देखी जाती है तो और मुश्किलात बढती है। चार साल से अुन लोगों को अेक पाअी भी नहीं मिल सकी। जब अुन लोगों में ताकत थी अुस वक्त अुन्होंने मेहनत की, अब कमताकत होने के बाद अुन लोगों को मारे मारे भटकना पड रहा है और परेशान होना पड रहा है। जब देश के लिये अुन्होंने काम किया है अुनकी तरफ हमारी हुकूमत बुढापे में ख्याल देने के लिये तैयार नहीं है, अुनकी कदर नहीं कर रही है। मैं चाहता हूं कि सहानुभूतिपूर्वक अुनकी तरफ देखा जाय और अुनके केसेस का नतीजा अुनको जल्द से जल्द मालूम करा दिया जाय।

अिसके बाद ग्रामोद्योगों के बारे में मैं कुछ कहना चाहता हूं। शहरी सनअतों के बारे में मैं कुछ नहीं कहूंगा। मैं देहात में रहता हूं और वहीं के सनअतों के बारे में कहूंगा। ग्रामोद्योगों की तरफ हमारी हुकूमत तवज्जह नहीं देती। जैसे जंगलात विभाग अपनी जमीन रिजर्व्ह (Reserve) रखता है वैसे ही हमारे देहातों के अुद्योगों का रिजर्व्ह रखा जाना चाहिये। जैसे महसुरा रकबे के अंदर कोअी नहीं घुस सकता अुसी तरह से मशीनों का रंगढंग देहातों के अुद्योगों में घुसने नही देना चाहिये। मैं मशीनरी के खिलाफ नहीं हूं, लेकिन वहां लोगों को हाथ से ही काम करने के लिये जरूरी काम नहीं है तो आपकी मशीनरी वहां जाकर क्या करेगी ? आपकी मशीनरी की वजह से देहात के लोग बेरोजगार होते जा रहे हैं। मसलन हमारे यहां के चर्मकार बूट वगैरा चमडे का काम अच्छी तरह से कर सकते हैं लेकिन हमारी हुकूमत बूट बाहर से मंगाती है, क्योंकि कहा जाता है कि घर की मुर्गी दाल बराबर। बरसात में अगर हम

अपने मकान का छत खुल्ला रखें और दूसरों का घर ढांपने के लिये जायें तो हमारी तरक्की नही हो सकती । अिसलिये पहले देहातों के अंदर जो चर्म के कारखाने है अुनकी तरक्की की तरफ हमें पहले ध्यान देना चाहिये, और अिस सिलसिले में हुकूमत की तरफ से सर्क्यूलर भी जारी किया जाना चाहिये कि अुन्हीं को तरजी दी जाय । बाहर से चमडे की चीजें लाने से मुमानियत की जाय । जैसे कानपूर वगैरा से चीजें मंगाअी जाती हैं वह नहीं लानी चाहिये । हमारे यहां जो लोग काम करते हैं अुनके लिये ट्रेनिंग का अिन्तजाम किया जाय । हम बाहर से चीजें मंगवायें तो अिन लोगों का अुद्धार कैसे होगा ?

आजकल चक्की का धंधा देहातों में चल रहा है । अिससे पहले जो लोग जवार वगैरा पीस कर रोजी कमाते थे अुनकी वह रोजी अब बंद होगअी है । अिसलिये वहां चक्की बंद होनी चाहिये । चक्की बंद होगी तो मजदूर खुशहाल होंगे, अगर चक्की के लिये अिजाजत देना है तो गांव के अूपर अेक सेस (cess) कायम किया जाय बाद में चक्की चलाने के लिये कहा जाय तो अेतराज नही होगा । मराठवाडे में और तेलंगाने में खेतों को साफ करना, घास वगैरा निकालना अिन कामों के लिये मजदूरों को पांच छः महीने मजदूरी मिलती है, लेकिन वह भी अब आपके ट्रेक्टरों की वजह से बंद हो गअी है । धनवानों को और पैसा जमा करने के लिये नया साधन आपने अुपलब्ध कर दिया है । वैसे ही कपडे के बारे में हो रहा है । विनोबा भावे और गांधीजी कहते हैं, कि हाथ से कांते हुये सूत में जो खूबी है, जो सजीवता है वह मशीन से कांते हुये सूत में नहीं होती । मशीन का सूत मुर्दा बन जाता है——————

श्री. रतनलाल कोटेचा :—क्या आप हाथ का कता हुवा कपडा पहनते हैं ?

श्री. गोपिडी गंगा रेड्डी :—हां, यह हाथ का कता हुआ कपडा नहीं है तो क्या है ? आपकी आंख में कमी है, आपको दीखाअी नहीं देता तो मैं क्या कर सकता हूं ?

श्रीमती अेस्. लक्ष्मीबाअी :—आप जो पहनते हैं वह खादी नहीं है ।

श्री. गोपिडी गंगा रेड्डी :—आपकी नजर में कमी है । अितना सफेद झूठ तो मैं नहीं बोल सकता । क्या करें आपने चष्मा ही वैसा लगाया है । अरकान की बीमारी जिनको होती है अुनको सारी चीजें पीली ही पीली नजर आने लगती हैं । मैं यह कह रहा था कि हाथ कताअी के सूत में गरमी में ठंढापन रहता है और सर्मा में गरमी रहती है, लेकिन अुन लोगों के लिये अिसका भी मौका नहीं रखा गया है । वही हालत तेल की हो गअी है । देहात के तेलघाने बंद होते जा रहे हैं, और मशीन का तेल वहां जा रहा है । मशीन के तेल से छाती में जलन होती है । घाने के तेल में और मशीन से निकाले हुवे तेल में बहुत फर्क होता है । मैं मशीनरी के खिलाफ नहीं हूं । काम ज्यादा हो जाय और काम करनेवाले कम हो जायें तो मशीनरी आप चला सकते हैं, लेकिन आज मेहनत करके ही पेटभर खाने के लिये नहीं मिल सकता अितना काम कम हो गया है । पहले आप काम बढाअिये, काम हाथ से नहीं कर सकेंगे तो मशीन चलाअिये, आपकी सीटियों के राज से हमारा ग्राम राज्य बिल्कुल अलग है । अिस लिये हमको शहर और देहात की तरफ दो अलग अलग नजरों से देखना पडेगा । ग्राम राज्य को धोखा न हो और वहां के लोग बेरोजगार न बने अिसकी तरफ ख्याल देना चाहिये । अगर वे बेरोजगार बनेंगे

तो आपको पुलिस की तादाद बढानी पडेगी क्योंकि आखिर वे दूसरा क्या कर सकेंगे । हमारे यहां शहरों में तो खानेपीने को काफी मिलने के बाद भी रिश्वतखोरी की भरमार है, और देहात की स्थिती तो अैसी है कि काम करने के लिये जायें तो काम नहीं है और भूख लगी तो खाने के लिये नही है फिर आपको पुलिस बढानी नहीं पडेगी तो और क्या करना होगा ? ग्राम परिश्रमकी तरक्की की तरफ हमें ख्याल देना चाहिये । निर्मल में खिलोने तैयार किये जाते हैं । लेकिन यहां के लोग यहीं पर खिलोने तैयार कर के निर्मल के नाम का फायदा अुठाकर अपने खिलौने बेचते हैं । निर्मल के खिलौने का अुद्योग बढाने की तरफ हुकूमत ख्याल नहीं देती । वैसे ही निर्मल में पीतल का कारखाना खोलना चाहिये । वहां पीतल का काम करनेवाले बारा घंटे काम करते हैं लेकिन अुसके बावजूद वे बेरोजगार हो गये हैं । वे अितना पैसा नहीं कमाते कि अेक कारखाना खोलें । साहूकार तबके ने अिसका फायदा अुठाया है । वे मशीनरी का वहां अुपयोग कर रहे हैं और हाथ से काम करनेवाले बेरोजगार हो रहे हैं । देहातों के अुद्योगों को हमें रिजर्व्ह रखना चाहिये । जिस मशीनरी ने सैतान का रूप धारण किया है अुसको गांवों के अुद्योगों में नहीं जाने देना चाहिये । धनवान लोग मशीनरी का अुपयोग करते हैं और गरीब देवताओं का खून चूसते हैं । अुनको अिस मशीन से अलग रखकर ग्रामोद्योग की तरक्की करनी चाहिये । अितना कहकर मैं अपना भाषण समाप्त करता हूं ।

شری سید حسن - اسپیکر سر - ڈپارٹمنٹس کے قیام کا مقصد یہ ہوتا ہے کہ اس سے عوام کی بھلائی ہو - اسی مقصد کے تحت گورنمنٹ ڈپارٹمنٹس قائم کرتی ہے - لیکن ہم دیکھتے ہیں کہ چند ڈپارٹمنٹس چند خاص لوگوں کی پرورش کیلئے قائم ہوتے ہیں - اور اس کی وجہ سے اصل مقصد پورا نہیں ہوتا - جہاں ہم تخفیف کی مخالفت کرتے ہیں وہیں ہم چاہتے ہیں ڈپارٹمنٹس باقی رہیں - مگر وہ افیشنسی کے ساتھ کام کریں - ویٹ اینڈ میژرس ڈپارٹمنٹ (Weights & Measures Department) کے متعلق مجھے یہ کہنا ہے کہ اس ڈپارٹمنٹ کیلئے بجٹ میں کافی رقم مہیا کیگئی ہے - مگر اس سے جس افیشنسی اور صلاحیت کے ساتھ کام ہونا چاہئے وہ نہیں ہوتا - عام طور پر اضلاع میں اور خاص طور پر شہر میں ہم دیکھتے ہیں کہ بیوپاری ہر جگہ الیگل ویٹس اینڈ میژرس استعمال کرتے ہیں - لیکن انکی کوئی چیکنگ نہیں ہوتی - ان پر ویٹ اینڈ میژرس ڈپارٹمنٹ کا کوئی سپرویژن نہیں ہوتا - پٹرول کی دوکان پر لکڑی والے کی دوکان پر یا غلہ کی دوکان پر ہر جگہ ہمیں چوری کے بانٹ اور پیمانے نظر آئینگے جو وہاں استعمال کئے جاتے ہیں لیکن انپر کوئی چیکنگ نہیں ہوتی - ڈپارٹمنٹ کے عہدہ دار وہاں نہیں جاتے جسکی وجہ سے عوام کا نقصان ہوتا ہے - بہت سے اضلاع میں اب تک ویٹ اینڈ میژرس کے انسپکٹرس کے آفیسس قائم نہیں ہوئے ہیں - اور جہاں قائم ہوئے ہیں صحیح طریقہ پر کام نہیں کررہے ہیں - حال ہی میں غالباً جالنہ کے انسپکٹر کا آفس قائم ہوا ہے - وہاں کے انسپکٹر صاحب نے رخصت حاصل کی ہے - لیکن یہاں کے انسپکٹر جو وا،ڈن صاحب کے خاص دوست ہیں انہیں یہیں ہیڈ آفیس (Head offiice) میں رکھا گیا ہے اور وہاں انہیں نہیں بھیجا جاتا - ڈائرکٹر آف کامرس اینڈ انڈسٹریز جو آجکل ایگریکلچر ڈپارٹمنٹ کے ڈائرکٹر ہیں انہوں نے یہ طے کیا تھا کہ کوئی انسپکٹر لیو ریزرو (leave reserve) کے لئے ہیڈ آفیس پر نہیں رکھا جائیگا - یہاں کا سوپرویژن (Supervision)

بالکل اچھا نہیں ہے - یہاں کے آفیسر ایک نواب ہیں انکے ذمہ یہ سارا کام کردیا گیا ہے - وہ سابقہ روایات کے پابند ہیں اور سابقہ ذہنیت کے تحت کام کرتے ہیں - انسپکٹروں کو بھیجنے کی بجائے صیغہ داروں کو جنھیں پچاس ساٹھ روپیہ تنخواہ ملتی ہے روانہ کرتے ہیں جسکا نتیجہ یہ ہے کہ اس ڈپارٹمنٹ میں کرپشن بہت بڑھگیا ہے - حال میں دکن کرانیکل میں ایک آرٹیکل شائع ہوا تھا - اس آرٹیکل میں لکھا ہے کہ کامرس اینڈ انڈسٹریزڈپارٹمنٹ نے ایک نوٹیفکیشن جاری کیا تھا کہ جن لوگوں کے ویٹس اینڈ میژر (Weights & Measures) صحیح نہیں ہیں وہ صحیح کرلیں - اس آرٹیکل کو میں پڑھکر سنانا چاھتا ھوں

"The office issuing the above notification knows that fraudulent traders cannot be held responsible for any difference in weight, if it is discovered at the office of the Inspector of Weights, situated far and away from the scene of offence. Customers who are duped will have to drag the merchant and independent witnesses to the Inspector's office for verification. Why should the gentlemen officers sit in the offices, away from the market, and wait for the purchaser and seller, followed by a crowd of idlers on the roadside, go to Solomons for judgement ? Who will convey the goods from the bazaar to the Weights and Measures Office? If the paid officials cannot perform their legitimate duty of detecting offences on the spot, it is useless to expect members of the public to co-operate with the Government Department."

اس طرح سے اخبارات لکھتے ہیں اور عوام اسکو محسوس کرتے ہیں اور عوام ان تکالیف سے دو چار ہیں لیکن ارباب اقتدار کی غفلت اور عدم توجھی و عدم نگرانی کی وجہ سے یہ دفتر عالم کس مپرسی میں پڑا ہوا ہے - عدم توجھی کے ساتھ ساتھ جیسا کہ میں نے کہا اس دفتر پر نوابانہ ذہنیت کا پردہ پڑا ہوا ہے - ضرورت ہے کہ منسٹر صاحب اس جانب توجہ کریں تاکہ اس ڈپارٹمنٹ کی افیشنسی (Efficiency) میں اضافہ ہو-

کسٹم - کسٹم ڈپارٹمنٹ کے بارے میں میں عرض کرونگا کہ حیدرآباد کے انٹیگریشن (Integration) کے بعد کسٹم ڈپارٹمنٹ کو ختم کردیا جانا چاھئے تھا لیکن معلوم نہیں کہ کن مختلف وجوہ کی بناء پر اسکو باقی رکھا گیا ہے اور یہ بھی معلوم نہیں کہ اسکو کب ختم کیا جائیگا - انٹرنل کسٹم کے ختم ہوجانے کی وجہ سے جو اسٹاف تخفیف کردیا گیا ہے وہ تو خیر تخفیف ہوگیا لیکن جو لوگ اب باقی ہیں انہیں چونکہ وہ اپنے مستقبل سے مایوس ہیں اور زیادہ دن رہنے کا بھروسہ نہیں ہے اسلئے اس ڈپارٹمنٹ میں کرپشن بڑھگیا ہے - کرپشن کے تعلق سے کسٹم ڈپارٹمنٹ پہلے سے ایک بدنام محکمہ ہے - پولس ایکشن کے بعد سب انسپکٹرس یا معمولی قسم کے ملازمین کو ذمہ دارانہ خدمات پر متعین کیا گیا ہے جو مطلق اوس خدمت کی صلاحیت نہیں رکھتے جسکی وجہ سے اس ڈپارٹمنٹ میں کرپشن اور بڑھ گیا ہے - باہر جانے والے مال کو دیکھا نہیں جاتا - اس تعلق سے کھمم کے تغلب کا جو واقعہ ہے اوسکو ایوان کے علم میں لایا جاچکا ہے - جالنہ اور

کھمم کے تعلق سے مکرر عرض کروں گا - مدن گوپال ریڈی اور پرکاش راؤ فرضی برآوردات بنا کر ایسے لوگوں کے نام سے جنکو علیحدہ کردیا گیا ہے رقومات حاصل کرتے رہے - یہ سلسلہ دو سال تک جاری رہا اور (۴۰) ہزار کی رقم ناجائز طور پر اٹھالی گئی اس سلسلہ میں کمشنر صاحب کو اطلاع ہوئی تو انہوں نے ان افراد کو معطل کردیا حسب منسٹر صاحب کو ایک کارروائی کے سلسلہ میں یہ معلوم ہوا یعنی جب ان امنا کو ریورٹ (Revert) کرنے کا مسئلہ پیش ہوا تو منسٹر صاحب انچارج کسٹم ڈپارٹمنٹ نے (جو منسٹر ہونے تک ایک وکیل تھے -) انہوں نے کہا کہ ناظم صاحب کے خلاف انتقال مقدمہ کی درخواست پیش کیگئی تھی - مجھے تعجب ہے کہ انتقال مقدمہ کی درخواست پیش ہوتی ہے تو ایسے چوروں کو جو ملازم سرکار ہوکر چالیس ہزار روپیہ کا سٹہ بٹہ کئے ہوں بحال کرنے کی رائے دیجاتی ہے - اور اس قسم کے لوگ انسپکٹر کے فرائض آج بھی انجام دے رہے ہیں - حکومت ہم سے کہتی ہے کہ اڈمنسٹریشن (Administration) میں مداخلت نہ کریں - میں کہونگا کہ جب منسٹرس اس قسم کی مداخلت کریں تو پھر ماتحتین پر کنٹرول کسطرح سے قائم رہیگا - لوگ اسطرح سے منسٹروں کے پاس جاکر غلط سلط احکام لے سکینگے تو کس طرح اڈمنسٹریشن ٹھیک ہوسکتا ہے - جب اسطرح سے چوروں کی تائید کیجائیگی تو افیشینسی بڑھیگی یا گھٹیگی - جالنہ کے کیس کا بھی یہی حال ہے - کئی لاکھ روپیہ کا تغلب ہوا اور وہاں مہتممی کے دفتر کے قریب جھڑتی ناکہ ہے جہاں سے لاکھوں روپیہ کا سامان باہر چلا جاتا ہے اور کوئی پوچھنے والا نہیں ہے - ایسی حالت میں اس جھڑتی ناکے کے قیام کی کیا ضرورت ہے - اس واقعہ سے متعلق ذمہ داری اوس شخص پر ڈالیجارہی ہے جو پاکستان بھاگ گیا ہے - میں اسکو تسلیم کرتا ہوں کہ وہ شخص ضرور کھایا ہوگا لیکن اوس نے ناجائز طور پر جو اس رقم کا تغلب کیا اوس کا ذمہ دار وہ مہتمان بھی تو ہیں جسکے سوپرویژن (Supervision) میں وہ کام کرتا تھا لیکن ہم دیکھ رہے ہیں کہ وہ آج بھی خدمت پر ہیں - میں پوچھنا چاہتا ہوں کہ ان پر مقدمہ کیوں قائم نہیں کیا گیا - وہ رقم جس سے ہزاروں لاکھوں عوام کی بیروزگاری کا مسئلہ حل ہوسکتا تھا اسطرح برباد کی جارہی ہے اور جب کوئی تعمیری مسئلہ پیش کیا جاتا ہے تو حکومت کہتی ہے کہ پیسہ نہیں ہے - پیسہ تو اسطرح برباد ہورہا ہے - ناجائز طریقہ پر اصراف ہوتا ہے - تغلب ہوتے ہیں - اور حکومت خاموش رہتی ہے - حکومت ان مسائل پر سنسیرلی (Sincerely) نہیں سوچتی - حکومت کو چاہئے کہ ایسی باتوں کی کامل تحقیقات کرے اور خاطیوں کو سخت سے سخت سزا دے تاکہ آئندہ دوسرے لوگوں کو اس قسم کے حرکات کی جسارت نہو - کسٹم کمشنر کے ذمہ اگریکلچرل انکم ٹکس - سیلس ٹکس کسٹم وغیرہ کے محکمہ ہیں جسکی وجہ سے وہ پورا وقت کسٹم کے لئے نہیں دے سکتے - ہر ڈپارٹمنٹ کے کام کیلئے جتنا وقت انہیں ملنا چاہئے نہیں مل سکتا - جب تک کسٹم ڈپارٹمنٹ قائم ہے میں کہونگا کہ اس ڈپارٹمنٹ کیلئے ایک علیحدہ آفیسر رکھا جانا چاہئے - پہلے اس ڈپارٹمنٹ کیلئے ایک فرسٹ گریڈ کمشنر رکھا گیا تھا - کام کی کثرت کے اعتبار سے کوئی علیحدہ انتظام ہونا چاہئے -

اسکے بعد وظیفہ خواروں کے تعلق سے میں عرض کرونگا کہ وظیفہ خواروں کے تعلق سے گورنمنٹ کی نگلکٹیڈ پالیسی (Neglected Policy) ہے - جن لوگوں نے وظیفہ سے پہلے گورنمنٹ کی خدمت انجام دی ہے اور ملک کی خدمت کیلئے اپنی عمریں صرف کردیں انہیں نظر انداز کرنے کی کوشش کیجارہی ہے - آج وہ پریشان حال ہیں - صرف ایک سو روپیہ پانے والوں کی حد تک پانچ روپیہ گرانی الونس مقرر کیا گیا ہے - اور جو لوگ سو روپیہ سے زیادہ پانے ہیں انہیں کوئی الونس نہیں دیا جاتا - میں کہونگا کہ جسطرح عام ملازمین کیلئے گرانی ہے ان وظیفہ خواروں کیلئے بھی ہے - بلکہ جو لوگ اپنی پوری تنخواہ پارہے ہیں اونکے مقابلہ میں وظیفہ خوار جنھیں نصف یا نصف سے کم وظیفہ ملتا ہے زیادہ پریشان ہیں - ایسی صورت میں وظیفہ خواروں کیلئے اسکی زیادہ ضرورت ہے - دوسری چیز یہ کہ جو لوگ وظیفہ پر علیحدہ کئے گئے ہیں انکے وظیفہ کی اجرائی میں بہت تاخیر ہوتی ہے جسکی وجہ سے وہ بہت زیادہ پریشانی میں مبتلا ہوجاتے ہیں اور انکو طرح طرح کی مشکلات سے دوچار ہونا پڑتا ہے - میں حکومت سے درخواست کرونگا کہ جب کسی کو وظیفہ پر ہٹایا جائے تو اجرائی وظیفہ کی کارروائی جلد از جلد طے کیجائے اور جب تک وظیفہ نہ اجرا ہوجائے سبکدوشی اور اجرائی وظیفہ کی درمیانی مدت میں کوئی الونس حکومت اجرا کرے تاکہ وہ اوس زمانے میں جس درجہ پریشان رہتے ہیں اوسمیں کچھ کمی ہو -

* شری بی - ڈی دیشمکھ - مسٹر اسپیکر سر - فینانس ڈپارٹمنٹ کے بارے میں جو کٹ موشن پیش کیا گیا ہے اس سلسلہ میں زیادہ وقت نہ لیتے ہوئے مختصر طور پر اظہار خیال کرونگا - حیدرآباد میں سیلس ٹیکس کا مسئلہ جس الجھن میں پڑا ہوا ہے اس کے متعلق میں اپنے خیالات کا اظہار کرونگا - حکومت نے پہلے سیلس ٹیکس سنگل پوائینٹ (Single Point) نافذ کیا - اس کے بعد حالات کی تبدیلی سے ملٹی پل پوائینٹ (Multiple-Point) میں تبدیل کیا گیا - اس کے بعد پھر اس میں کچھ تبدیلی کی گئی اور بعض ایٹمس کی حدتک ڈبل پوائینٹ کردیا گیا ہے - حیدرآباد میں سیلس ٹیکس کے تعلق سے ڈیڑھ دو سال سے ھڑبونگ مچی ہوئی ہے لیکن ہم دیکھتے ہیں کہ ملٹی پل پوائینٹ کا جو طریقہ رائج کیا گیا ہے وہ زیادہ سود مند نہیں ہے - اوس میں جو خرابیاں ہیں انکے نتائج یہاں ظاہر ہورہے ہیں اور جو آمدنی اس سے ہونی چاہئے نہیں ہورہی ہے تجارت پیشہ اور بالخصوص چھوٹے بیوپاری اسکے خلاف ہیں - اس بارے میں ہاؤز کے آنریبل ممبرس نے یہ مطالبہ کیا تھا کہ اس ٹیکس کو سنگل پوائینٹ میں تبدیل کرنا چاہئے اس کے جواب میں منسٹر صاحب فینانس نے کہا تھا کہ حکومت نے اس ڈھنگ سے سوچنے کا فیصلہ نہیں کیا ہے - لیکن میں تجربہ کے طور پر ایک چیز رکھنا چاہتا ہوں کہ بمبئی میں بھی جب ملٹی پل پوائینٹ رائج کیا گیا تھا تو وہاں ایجیٹیشن کیا گیا - تاجروں اور کنزیومرس نے متحدہ محاذ بناکر وہاں کی گورنمنٹ سے مطالبہ کیا بمبئی گورنمنٹ نے سنگل پوائینٹ پر لانے کے بارے میں سوچا - اسی طرح میسور کا حال کا واقعہ یہ ہے کہ وہ بھی اس پر مجبور ہوگئی ہے کہ ملٹی پل کو تبدیل کرکے سنگل پوائینٹ

نافذ کیا جائے ۔ میں سمجھتا ہوں کہ چند مراحل کی تکمیل کے بعد وہاں وہ ۳۱ ۔ تاریخ تک ہاؤز کے سامنے آنے والا ہے ۔ وہاں سیل ٹکس کمیٹی کی جانب سے سفارشات حکومت کے سامنے تھیں جب وہاں کے حالات نے مجبور کیا اور اسکے وصول میں دقتیں محسوس ہوئیں اور اسٹاف جو متعین کیا گیا تھا کافی ٹکس وصول نہ کر سکا تو ہائیکورٹ کی رولنگس وغیرہ کے مدنظر وہاں تبدیلی کو ناگزیر سمجھا گیا ہے۔ اسی طرح میں سمجھتا ہوں کہ جس طرح میسور گورنمنٹ نے تبدیل کی ہے۔ جسکی رپورٹ حیدر آباد گورنمنٹ کے سامنے بھی شاید دو تین روز میں آجائے گی حیدر آباد گورنمنٹ بھی چند مناسب تبدیلیوں کے ساتھ سنگل پوائینٹ ٹکس عاید کریگی ۔

دوسری چیز ٹیکزیشن پالیسی کے بارے میں ہے ۔ جنرل ڈسکشن میں یہ کہا گیا ہے کہ گریڈیڈ طریقہ سے ٹیکزیشن ہونا چاہئیے ۔ سیلس ٹیکس کی جو لمٹ ہمارے پاس ساڑھے سات ہزار ہے کہ وہ ہمارے لئیے ناقابل برداشت ہے۔ ہمارے درائع آمدنی اور یہاں کی پیئنگ کیپسٹی کے مدنظر بنگال کی طرح ۲۰ - ۳۰ ہزار تک یہ لمٹ رکھی جا سکتی ہے۔ حیدر آباد میں یہاں کے مالی حالات اور ملک کے زرعی حالات اور محدود صنعتی ترقی کو مد نظر رکھتے ہوئے ہماری لمٹ جو ساڑھے سات ہزار کی ہے وہ بڑھا کر اس ڈھنگ پر لائی جائے جیسا کہ بنگال میں رکھی گئی ہے۔ میرا سجیشن یہ ہے کہ حیدر آباد کے حالات کے لحاظ سے ۲۵ ہزار تک کی لمٹ طے کرنا لازمی ہے۔ اور اوس کو سنگل پائنٹ کردیجائے تو وہ زیادہ موثر اور قابل عمل ہو جائے گا ۔ اس سے ہماری آمدنی کے اضافہ ہونے کا بھی امکان ہے۔ جیسا کہ ایک آنریبل ممبر نے کہا اگریکلچر انکم ٹیکس کے سلسلہ میں ۱۰ ہزار کی جو لمٹ چند مستشنیات کے ساتھ رکھی گئی ہے اوس پر بھی نظر ثانی کی ضرورت ہے۔ اس کو گھٹا کر پانچ ہزار تک کیا جا سکتا ہے۔ اور سختی کرکے اگریکلچر ڈپارٹمنٹ میں اسٹاف بڑھا کر اوس میں افیشنسی پیدا کرکے زیادہ پیمانے پر وصول کر سکتے ہیں ۔ اس کے ساتھ ساتھ ہمارے لینڈ ریوینیو کا جو بوسیدہ طریقہ ہے اوس میں بھی بنیادی تبدیلی کیجائے ۔ کراچی اور فیض پور کے کانگریس ریزو لیوشنس پر عمل کرتے ہوئے گریڈڈ طریقہ پر ریوینیو سسٹم قائم کیا جائے ۔ ٹیننسی ایکٹ کے تحت جو چھوٹے چھوٹے ہولڈنگ رکھنے والے ہیں اون کو لینڈ ریوینیو معاف کرتے ہوئے اوپر کے زراعت پیشہ لوگوں کے لئیے جن کے لئیے ہم نے مختلف ہولڈنگس مقرر کئیے ہیں اون کے لئیے گریڈڈ طریقہ پر لینڈ ریوینیو اڈجسٹ کیا جائے ۔ ریویژن کے سلسلہ میں ۱۰ فیصد سے لیکر ۲۵ فیصد تک کا جو اضافہ کیا گیا ہے میں سمجھتا ہوں کہ وہ اضافہ حیدر آباد کے لینڈ ریوینیو کے لحاظ سے مناسب نہیں ہے۔ ایک طرف اگر لگان میں اضافہ کیا جائے اور دوسری طرف جیسا کہ ہم چاہتے ہیں اگریکلچرل انکم ٹیکس کی لمٹ گھٹائی جائے ۔ اور اسکو گھٹا کر چار پانچ ہزار تک کیجائے تو اس کا لازمی نتیجہ یہ ہوگا کہ لینڈ ریوینیو کا جو پریشر ہے وہ چھوٹے کسانوں پر ہی پڑیگا ۔ ہم نہیں چاہتے کہ بڑے کسانوں پر یہ پریشر کم کیا جائے اور چھوٹے کسانوں پر بڑھایا جائے ۔ اس کے لئیے متوازی طریقہ پر لینڈ ریوینیو اوراگریکلچرل انکم ٹیکس کے بارے میں سوچنا پڑیگا ۔

کسٹم کے سلسلے میں حکومت نے یہ اعلان کیا تھا اور گوروالا کمیٹی کی سفارش بھی تھی کہ سنہ ۱۹۵۴ع میں پورے طریقہ سے اسکو ختم کیا جائے - لیکن کسٹم ڈپارٹمنٹ کے لوٹ کنسوٹ کرنیوالے لوگوں کا یہ رجحان ہے کہ اپنی ڈوبتی ہوئی نیا کو سنبھالنے کیلئے بدعنوانیاں کی جائیں چنانچہ انہوں نے بدعنوانیاں شروع کی ہیں میں نہیں چاہتا کہ انکی بدعنوانیوں کی تفصیل یہاں رکھوں - اگر بارڈرس کے حالات پر غور کریں تو معلوم ہوگا کہ کسٹم ڈپارٹمنٹ میں کسطرح رشوت کا بازار گرم ہے - وہاں کے لوگ درمیانی راستے اختیار کررہے ہیں - اسکی وجہ سے ایک طرف تو حکومت کی آمدنی متاثر ہوگئی ہے اور دوسری طرف جو کسٹم کا طریقہ جاری ہے اوسکے نتیجہ میں کسان - عوام اور سیاسی پارٹیوں میں ہیجان پیدا ہوگیا ہے - اون میں یہ خیال پیدا ہوگیا ہے کہ حکومت ظلم اور زبردستی کی پالیسی اختیار کررہی ہے - کسان طبقہ سے آئے ہوئے ایک آنریبل ممبر نے کسانوں سے متعلق صحیح خیالات ہاؤز کے سامنے رکھے ہیں کہ آپ نے اون سے کیسے وعدے کئے تھے اور کسٹم کے بارے میں کسطرح اشتعال دلایا تھا - اور کیا خیالات عوام کے سامنے رکھے تھے - آج وہی خیالات عوام کے ہیں اگر آج اون کو فوری بند نہ کیا جائے تو حکومت کو عوام اور کسانوں کے ایک بڑے محاذ سے مقابلہ کرنا پڑیگا - ایسے خطرات محسوس ہورہے ہیں اس لئے میں یہ کہونگا کہ اگر اس سال حکومت اس کو ختم نہ کرے تو کم از کم آئندہ سال لازمی طور پر اسکو ختم کردے - سرچارج اور کسٹم کے سلسلہ میں پچھلے پندرہ سال میں اضافہ ہوگیا ہے - سنہ ۳۸ع سے سنہ ۵۳ع تک کا اکسپورٹ کی صورت حال دیکھیں تو معلوم ہوگا کہ ان چودہ سالوں میں اکسپورٹ کا کوٹا یعنی یہاں سے باہر جانے والے مال کا کوٹہ تقریبا ۶ گونا بڑھ گیا ہے - اس کے بعد بھی ہم دیکھ رہے ہیں کہ اکسپورٹ سے خاطر خواہ آمدنی میں اضافہ نہیں ہوا - اسکی وجہ یہ ہے کہ کروڑگیری اور سرچارج کے ٹیکس ناقابل برداشت ہوگئے ہیں - اوسکے علاوہ ڈپارٹمنٹ کے لوگ درمیانی راستے اختیار کررہے ہیں - مجھے اورنگ آباد ضلع کا تجربہ ہے ہمارے تعلقہ بھوکردن کی سرحد برار سے ملتی ہے - ہم دیکھتے ہیں کہ برابر کی مارکٹنگ - وہاں کے کپاس کے کاروبار اور وہاں کے انتظامات کافی تشفی بخش ہیں - وہاں سے فاصلہ بھی کم ہے ۱۰-۱۵ میل کا فاصلہ ہے اور اوسکے علاوہ وہاں بھاؤ بھی اچھا آتا ہے - اس کے برعکس وہاں کے لوگ جالنہ اور اورنگ آباد جانا نہیں چاہتے کیونکہ فاصلہ بھی دور تقریبا ۵۰ پون سو میل کا فاصلہ ہے اور بھاؤ بھی اچھا نہیں آتا - اوسکو باربرداری کے اخراجات برداشت کرنا پڑتا ہے اور مارکٹس فنکشن نہ کرنے کی وجہ سے خسارہ پر مال فروخت کرنا پڑتا ہے - وہاں بدعنوانیاں بھی ہیں اس لئے وہ لوگ جالنہ اور اورنگ آباد کی مارکٹس میں نہیں جاتے - چونکہ کروڑگیری نہیں ہے اس لئے برار کو مال منتقل کیا جاتا ہے وہاں مختلف مارکٹس ہیں اون کا مال وہاں بک جاتا ہے - اس وجہ سے لوگوں میں فطری طور پر یہ جذبہ بڑھ رہا ہے کہ حکومت ہم کو ہماری سہولتوں سے محروم کررہی ہے - اور ٹیکس دینے پر اور خسارہ برداشت کرنے پر مجبور کررہے ہیں - ان خیالات پر حکومت کو غور کرنا چاہئے - اس کے علاوہ گریڈڈ طریقہ پر ٹیکزیشن کے بارے میں بھی

آنریبل منسٹر کو سوچنا چاہئے - سنگل پوائنٹ لانے کے بارے میں بھی فوری غور کیا جائے جسطرح میسور میں کیا گیا ہے -

شری یس - یل - شاستری (بودھن) - مسٹر اسپیکر سر - آج میں ہندی میں بولنے کی کوشش کرونگا - میں اس سے پہلے تلنگی میں بولا کرتا تھا - لیکن فینانس منسٹر صاحب کو کچھ سجیشنس دینا ہے - تاکہ اون پر عمل کریں - فینانس منسٹر صاحب نے اس بجٹ کو کامن میان کا بجٹ کہا تھا اس میں نئے ٹیکس نہیں ہیں لیکن یہ بجٹ گھاٹے کا بجٹ ہے - گھاٹے ہونے کی وجہ یہ ہے کہ ہماری آمدنی کم ہے اور خرچہ زیادہ ہے - میں بجٹ کے سلسلہ میں کچھ سجھاو دینا چاہتا ہوں ایک تو یہ کہ ہمارے ملک میں مندروں اور مسجدوں پر لاکھوں روپیہ کی آمدنی بلاوجہ صرف ہورہی ہے - اس کے لئے انڈومنٹ بل لاکر اس آمدنی کی بچت کرسکتے ہیں - سیلس ٹیکس کے بارے میں یہ ہے کہ سنہ ۱۹۵۰-۵۱ء اور ۵۳ء سے ٹیکس لگائے گئے ہیں اور وہ سب اب وصول کررہے ہیں - ۵۰ء سے لیکر اب تک، یہ ٹیکس وصول کرنے کے متعلق کوئی توجہ نہیں دیگئی اور اب وصول کیا جارہا ہے - جسکی وجہ سے رعایا پریشان ہے - بودھن میں جو شوگر فیکٹری ہے اوسکے تین تین سال کے بلز ہیں اوس پر اگر سیل ٹیکس وصول کرنے کی کوشش کیجائےتو لاکھوں روپیہ ہوتے ہیں وہ روپیہ رعایا کو دینا پڑینگے - رعایا کا تو حال ایسا ہوتا ہے کہ پیسہ آتے ہی فوراً خرچ ہوجاتا ہے - چنانچہ رعایا کی جانب سے رٹ پیٹیشنس داخل کئے جارہے ہیں کہ کیوں پچھلے تین سال سے وصول نہیں کیا گیا اور اب ایک دم وصول کیا جارہا ہے گورنمنٹ اس سلسلہ میں خاموش بیٹھی ہوئی ہے - گورنمنٹ کو اس پر سوچنا چاہئے - تیسری چیز پنچایتوں کے بارے میں ہے - بجٹ میں کم رقم اس کے لئے رکھی گئی ہے - مہاتما جی کا اصول یہ تھا کہ پاورس کو سنٹرلائز کرنے کے بجائے اوسکو ڈی سنٹرلائز کرنا چاہئے - اور گرام سدھار کرنے کے لئے پنچایتوں کو ڈیولپ کرنا ضروری ہے - وہاں کی پبلک یہ چاہتی ہے کہ ہم کو سوراج ملا ہے مجھے بھی حکومت میں حق ملنا چاہئے - لاسٹ ایر اس کے لئے ۴ لاکھ روپیہ رکھے گئے تھے اس سال بھی کافی توجہ نہیں دیگئی ہے - وہاں کی پبلک کی خواہش یہ ہے کہ وہ خود اپنے گاؤں میں سدھار کریں - اور اپنی ضروریات پوری کرلیں - اگرچہ کہ ایک ہزار سے زائد آبادی رکھنے والے دیہات میں پنچایتیں قائم کرنے کا ایکٹ موجود ہے لیکن اوس پر عمل نہیں ہورہا ہے - اس کے علاوہ پندرہ پرسنٹ جو لینڈ ریوینیو کا اون پنچایتوں کو دیاجاتا ہے وہ بہت کم ہے - اس لئے میرا کہنا یہ ہے کہ ایک ہزار آبادی رکھنے والے دیہاتوں میں کمپلسری طور پر پنچایت قائم کریں - اگر اس سال نہیں تو کم از کم آئندہ سال رکھا جائے - اس کے بعد میں میجر اور مائنر انڈسٹریز کے متعلق کہونگا - میجر انڈسٹریز کے متعلق تو اس کے پہلے دوسرے ممبرس کہہ چکے ہیں - میجر انڈسٹریز کام نہیں کررہی ہیں اون کو تالے لگ گئے ہیں - اون میں نقصان ہورہا ہے اون کا مینیجمنٹ بھی خراب ہے - کاٹیج انڈسٹریز کے سلسلہ میں میں یہ کہونگا کہ کاٹیج انڈسٹریز کو کام کررہی ہیں - اوس کے لئے تین کمیٹیاں ہیں - ایک کھادی کی کمیٹی - ایک ہینڈ لوم کی کمیٹی اور ایک ولیج انڈسٹریز کی کمیٹی - ہنڈی

کرافٹ اور کھادی کے کام کے سلسلہ میں سنٹرل گورنمنٹ کی طرف سے ۱۰ لاکھ کی امداد بھی ملی ہے - ڈولپمنٹ ہورہا ہے مگر اس ڈولپمنٹ کے بارے میں میرا سجھاؤ یہ ہے کہ جسطرح بمبئی میں کاٹیج انڈسٹریز کا ڈائرکٹر الگ ہے اور انڈسٹریز کا ڈائرکٹر الگ ہے - اس لئے یہاں بھی ویسے ہی الگ الگ ڈاکٹرس رکھے جائیں - اور جاپان اور چائنا میتھڈ پر کاٹیج انڈسٹریز کا ڈولپمنٹ ہونا چاہئے - اوسکے علاوہ کاٹیج انڈسٹریز کا ایک ہی ویر ہاؤز حیدرآباد میں ہے - ہر ڈسٹرکٹ میں ایک ایک ویر ہاؤز قائم کیا جائے تاکہ آسانی سے مال لوگوں کو مل سکے - لینڈ ریوینیو کے سلسلہ میں مجھے یہ کہنا ہے کہ مدراس، بمبئی اوڑیسہ اور دوسرے اطراف کے پروانسس کے مقابلہ میں ہمارے پاس لینڈ ریوینیو زیادہ بلکہ بعض جگہ ڈبل دھارہ ہے - اس وقت (۳۶۰۰) روپیہ کی جو سیلنگ رکھی گئی ہے کاشیویشن پر وہ سیلنگ رکھنے کے بعد اگریکلچر ٹیکس نہ لگایا جائے - آپ دس ہزار کی امٹ رکھ رہے ہیں تو پھر اگریکلچرل ٹیکس کہاں سے دے سکتے ہیں - یہ سیلنگ بھی چار پانچ ہزار تک رکھی جائے -

اور ایک بات یہ ہے کہ اس وقت ہمارے بجٹ میں ایک کروڑ روپیہ کی کمی ہے یہ کمی کیوں ہے - اس کے پہلے نظام ساگر ڈولپمنٹ اسکیم کے تحت ایک کروڑ روپیہ قرض دیا گیا - اس کو پندرہ بیس سال ہوگئے ہیں لیکن یہ ایک کروڑ روپیہ آج تک ادا نہیں ہوا - اسکی وجہ یہ ہے بعض لوگ اپنی زمینات بیچکر پاکستان چلے گئے ہیں اور بعض لوگ یہاں حیدرآباد میں آکر بیٹھ گئے ہیں - میں اس رقم کو وصول کرنے کے لئے بھی ایک سجسشن دے رہا ہوں -

ایک اور چیز یہ ہے کہ اگریکلچر کے بارے میں ہم نے ایک قانون پاس کر کے سیلنگ - فیملی ہولڈنگ اور بیسک ہولڈنگ مقرر کی ہے لیکن اس سے پہلے ہی بہت سے لوگ خوب پیسہ کما کر ۳-۵-۱۰ بلڈنگس حیدرآباد اور سکندرآباد میں بنا چکے ہیں اور انکا کرایہ وصول کر کے اب خوب مزہ کر رہے ہیں - جس طرح اگریکلچر کے لوگوں کو راستہ پر لانے کے لئے ایک تحدید عاید کی گئی ہے اسی طرح گھروں اور دوسری پراپرٹی سے متعلق اور دیگر شعبہ حیات زندگی میں تحدید عائد کرنے کے لئے ایک بل لایا جائے تاکہ کاشیویٹرس کے ساتھ ساتھ دوسرے سرمایہ داروں پر بھی پابندی عاید ہو - اس بارے میں ایک بل لانے کے لئے میرا سجھاؤ ہے -

اس کے بعد میں یہ کہونگا کہ اگر چیکہ اس بجٹ کو کریٹیسائز کیا گیا ہے لیکن پھر بھی ٹیکس لگانے کے لئے نہیں کہا گیا اور نہ بجٹ میں ٹیکزیشن کی کوئی اسکیم ہے اس لئے میں آنریبل منسٹر اور دیگر ممبران کا شکریہ ادا کرتا ہوں -

اور ایک چیز مجھے یہ کہنا ہے کہ اس وقت سنٹرل گورنمنٹ نظام شوگر فیکٹری سے روڈ ٹرانسپورٹ چارج کے طور پر ۱۸ لاکھ روپیہ لیتی ہے - وہاں کی روڈس بہت راٹن (Rotten) ہوگئی ہیں کیونکہ رات دن شوگر کین کی لاریز چلتی رہتی ہیں

ان روڈس کو درست کرنے کے لئے بھی گورنمنٹ توجه دے - اس کے علاوہ پرانے دور میں رضا کاروں کے پیریڈ میں جو کنٹراکٹس ہوتے تھے وہ جیسے کے ویسے ہیں - مینجمنٹ میں کرپشن ہے اور بہت سی دوسری غلطیاں ہیں - ان کو دہرانے سے فائدہ نہیں ہے کیونکہ کہا جاتا ہے کہ یہ پہلے کے کنٹراکٹس ہیں - لیکن میں کہونگا کہ جب پہلے کی گورنمنٹ کو کینسل کیا گیا ہے تو پھر ان کو کینسل نہ کرنے کی کوئی وجہ نہیں ہے- اس لئے گورنمنٹ یا تو مینجمنٹ پر نگرانی رکھے یا خود اپنے ھاتھ میں انتظام لے

ಶ್ರೀ|| ಎಸ್. ರುದ್ರಪ್ಪಾ :– (ಚಿತಾಪುರ)

ಮಾನ್ಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರೇ, ಈ ದಿನ ನಮ್ಮ ಮುಂದೆ Commerce and Industries Demand ಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ.

श्री. वि. के कोरटकर :—मैं वक्ता से प्रार्थना करना चाहता हूं कि वे यदि हिंदी में बोलें तो अच्छा होगा । ताकि मैं अुनके भाषण को समझ सकूं वे अंग्रेजीमें भी बोल सकते हैं । मैं यह माना हूं कि हर अेक को अपनी मातृभाषा में बोलने का हक है लेकिन मैं नहीं समझ सकता अिस लिये प्रार्थना करता हूं कि आप हिंदी में या अंग्रेजी में बोलें तो अच्छा होगा । ताकि मैं जवाब दे सकूं ।

Shri S. Rudrappa: The Deputy Minister can understand Canarese and he can give the summary of my speech to the Minister.

श्री वि. के. कोरटकर :—मैं जबरदस्ती तो नहीं कर सकता । अिस लिये प्रार्थना कर रहा हूं मेरी मातृभाषा मराठी है मैं यदि यहां पर मराठी में जवाब दूं तो लोग किस तरह समझ सकेंगे अिस लिये मैं भी हिंदी में बोलता हूं ताकि सब लोग समझ सकें । आपसे भी प्रार्थना है कि आप हिंदी अैसीं भाषा में बोलें जिसे मैं समझ सकूं और जवाब दे सकूं तो अच्छा होगा ।

Shri S. Rudrappa: As I can express better in Canarese, I may be permitted to speak in that language.

Cottage Industries ಬಗ್ಗೆ ನಮ್ಮ ಸರಕಾರವು ಹೆಚ್ಚು ಹಣಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲವೆಂದು ನಾನು ಹೇಳಬಯಸುತ್ತೇನೆ. Cottage Industries ಅಂದರೆ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ನೂರಕ್ಕೆ ೮೦ ಮಂದಿ ಒಕ್ಕಲುತನದಮೇಲೆ ಉಪಜೀವನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಒಕ್ಕಲುತನ ನಂತರ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಎಂದರೆ ಮಗ್ಗಗಳು ಇನ್ನಿತರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳೂ ಇವೆ. ಈ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಬಗ್ಗೆ ಸರಕಾರ ಈ ವರ್ಷದ Budget ನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಹಣ ಇಟ್ಟಿಲ್ಲ ಎಂತ ನಾನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. Budget ನಲ್ಲಿ ಹಣ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇದ್ದರೂ ಕೂಡ ಅದು ತೆಲಂಗಾಣದ ಕಡೆ ಖರ್ಚಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಏನೂ ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಈ ವರ್ಷವೂ ಹೆಚ್ಚು ಹಣ ಕೊಡುವ ಅವಕಾಶ ಇಲ್ಲ. ಹೋದ ವರುಷ ಕೂಡಹೆಚ್ಚು ಹಣ ತೆಲಂಗಾಣದಕಡೆ ಖರ್ಚಾಗಿದೆಯೇವಿನಾ, ಗುಲ್ಬರ್ಗಾ, ರಾಯಚೂರು, ಬಿದರ ಈ ಕಡೆಇದ್ದ Cottage Industries ಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಬಿದರಿನಲ್ಲಿ Bidri works, Sulepet ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಕಂಬಳಿ ತಯಾರು ಮಾಡತಕ್ಕ ಒಂದು ಉದ್ಯೋಗ ಇದೆ. ಅದಕ್ಕೆಕೂಡ ಹೆಚ್ಚು ಹಣಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಚಿತಾಪುರ, ಆಲಂದ್, ಕೋಸಗಿ ಈ ತಾಲೂಕ

ಗಳಲ್ಲಿ ನೇಯಕಾರರು ತಮ್ಮ ಉದ್ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಲುಕ್ಸಾನದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಗೂ ಕೂಡ ಯಾವತರದ ಸಹಾಯಮಾಡಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿರುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿಗೆ ಯಾವರೀತಿ ಯಾದರೂ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಕೊಟ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ಹಣ ಕೊಟ್ಟು ಸಹಾಯಮಾಡಬೇಕು. ಇದೇ ರೀತಿ ಕೈಮಗ್ಗದವರ ಸ್ಥಿತಿಯೂ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ಮತ್ತೆ ಪುನಃ ಮಾನ್ಯ ಮಂತ್ರಿಗಳ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಎಳೆಯುತ್ತಿದ್ದೇನೆ.

ಸುರಪೂರು ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ನಾನು ಹೋದಸಲ ಪ್ರವಾಸ ಕೈಕೊಂಡಿದ್ದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹತ್ತಿಪ್ಪತ್ತು ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಗರು ಉಪ್ಪು ತಯಾರು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ಅವರು ಸರಕಾರ ದಿಂದ ಯಾವತರದ ಹಣ ಸಹಾಯವೂ ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ ವೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಆ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿರ ತಕ್ಕವರಿಗೆ ಈ ಉಪ್ಪು ತಯಾರುಮಾಡಲು ಒಂದು (Co-operative Society) ತೆಗೆದು ಸರಕಾರ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಣಸಹಾಯ ಮಾಡಿದರೆ ಅನುಕೂಲ ವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವನ್ನೆಲ್ಲಾ organise ಮಾಡಿದರೆ ಅವರ ಉಪಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಉಪ್ಪು ತೆಗೆಯುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳಿಗೆ ಸರಕಾರ ಹಣ ಸಹಾಯಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿ ತಯಾರಾದ ಉಪ್ಪನ್ನು ಸಹಕಾರ ಸಂಘದ Basis ಮೇಲೆ organise ಮಾಡಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಸಂಘದಿಂದ ಮಾರಾಟಮಾಡ ಬೇಕೆಂದು ನಾನು ಹೇಳಬಯಸುತ್ತೇನೆ

ಯಾದಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪುಸ್ನೆಟೊಪ್ಪಿಗೆಗಳನ್ನು ತಯಾರುಮಾಡುವ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇದೆ. ಅದನ್ನು Co-operative Society ಯಂತೆ organise ಮಾಡಿ ಮತ್ತೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಹಣ ಸಹಾಯಮಾಡಬೇಕು. ಅದೇ ರೀತಿ Sulepet ನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಂಬಳಿ ತಯಾರು ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇದೆ. ಆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗೂ ಸಹಾಯ ಮಾಡಬೇಕು. ಮತ್ತು ಚಿತಾಪುರನಲ್ಲಿ ಒಂದು Handloom Co-operative Society ಇದೆ. ಅದಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಯಾವತರದ ಹಣಸಹಾಯ ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಮಾನ್ಯ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಲಕ್ಷ್ಯ ಕೊಡಬೇಕು. ಮತ್ತು ಕೋಸಗಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು Co-operative Society ಇದೆ. ಇಂತಹ society ಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಹಣಸಹಾಯ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಬಯಸುತ್ತೇನೆ. ಮತ್ತು Industrial concerns ಬಗೆಗೆ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಉದ್ಯೋಗಗಳಿಗೆ ಹಣ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವ ಬಗ್ಗೆ ನಮ್ಮ ಸರಕಾರ ಯಾವ ರೀತಿ ಇದೆ ಎಂದು ನಾನು ತಿಳಿಸುತ್ತೇನೆ. ಸರಕಾರವು ಸಾಲ ಕೊಡಬೇಕು. ಆದರೆ ಬಡ್ಡಿದರ ಏನಿದೆ ಅಂದರೆ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ನೂರಕ್ಕೆ ೧-೪-೦ ರಂತೆ Industrial concern ಗಳಿಗೆ I.T.F. ನಿಂದ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಅವರು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ 4-0-0 ರೂಪಾಯಿಯಂತೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಆಬಗ್ಗೆ ಸರಕಾರದ ನೀತಿ ಏನೆಂಬುದನ್ನು ನಾನು ಕೇಳುತ್ತೇನೆ.

ಮಾನ್ಯ ಮಂತ್ರಿಗಳಿಗೂ ಗೊತ್ತು. ಈಗ ಕೆಲವು ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ನಿಂತು ಹೋಗಿವೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಲುಕ್ಸಾನು ಏನು ಇದೆ. ಮತ್ತು ಅವು ಏಕೆ ನಡೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ ಎಂದು ಕಾರಣಗಳನ್ನು ನಾನು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದೇನೆ ಇದಕ್ಕೆ ಸರಕಾರವು ಒಂದು Committee ಯನ್ನು ನೇಮಿಸಿ ಏತಕ್ಕಾಗಿ ಆ Factory ಗಳು ಲುಕ್ಸಾನದಲ್ಲಿ ಇವೆ ಎಂಬ ಕಾರಣಗಳನ್ನು Investigate ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ತಾವು Committee ಮಾಡಿದ್ದಾದರೆ ಆ Committee Roport ಸರಕಾರವು ಅನುಕೂಲವಾದ Factory ಗಳನ್ನು Committee ಯ Report ನಂತೆ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಹೋದರೆ ಉಚಿತವೆಂದು ನಾನು ಹೇಳಬಯಸುತ್ತೇನೆ.

ಮತ್ತೆ ಬಿದರ್‌ನಲ್ಲಿರುವ Bidri Works ಅವುಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ Co-operative Basis ಮೇಲೆ Organise ಮಾಡಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕ ಹಣಸಹಾಯ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಾನು ಹೇಳ ಬಯಸುತ್ತೇನೆ ಮತ್ತು ಈಗ ಸರ್ಕಾರದವರು ಕೊಡತಕ್ಕಹಣವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಿಗತವಾಗಿ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ Factory ಗಳಿವೆ. ಅಂದರೆ ಊದುಬತ್ತಿ ಕಾರ್ಖಾನೆ ಇದೆ ಮತ್ತು ಇನ್ನಿತರ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಉದ್ಯೋಗಗಳಿವೆ. ಚರ್ಮ ಹದಮಾಡುವ ಉದ್ಯೋಗಗಳಿವೆ. ಇಂತದಕ್ಕೆಲ್ಲ ವ್ಯಕ್ತಿಗತವಾಗಿ ಹಣಸಹಾಯ ಕೊಡುತ್ತೀರಿ. ಆದರೆ ಈ Factoryಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವಂತ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಅವರು ಕೊಡಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿತಾವು ಕೊಟ್ಟಂತ ಸಹಾಯವಾಗಲಿ ಹಣವಾಗಲಿ ದುರುಪಯೋಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಅವಕಾಶ ಇದೆ. ಇಂಥ ಅವಕಾಶಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರವು ದೂರ ಮಾಡಿ Co operative Societyಗಳನ್ನು Organise ಮಾಡಿ Societyಗಳಿಂದ ಆ ಹಣವನ್ನು ಸಹಾಯಮಾಡಿದರೆ ಕೊಡತಕ್ಕ ಸಹಾಯವು ಒಳ್ಳೆಯ ರೀತಿಯಿಂದ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತೆಂದು ನಾನು ತಿಳಸುತ್ತೇನೆ.

The House then adjourned for lunch till Four of the clock.

The House reassembled after recess at Four of the clock.

[*Mr. Deputy Speaker in the Chair*]

Statement by the Minister for Finance, Statistics, customs, Commerce and Industries Re : Establishment of State Financial Corporation.

Mr. Deputy Speaker : We will now take up the second item on the Agenda. The Minister for Finance, Statistics, Customs, Commerce and Industries may make the statement re : establishment of State Financial Corporation.

شری سی - یچ - وینکٹ رام راؤ - میں نے ایک پریویلج پیٹشن دو دن قبل دی تھی اوس کا کیا ھوا -

Mr. Deputy Speaker : It is being examined.

شری سی - یچ - وینکٹ رام راؤ - آج تیسرا دن ھے -

Mr. Deputy Speaker : We will take it up later.

श्री. वि के. कोरटकर :—अध्यक्ष महोदय यहां हैदराबाद में, जैसा कि मैंने पहले कहा था, अेक अिडस्ट्रियल फायनान्स कारपोरेशन (Industrial Finance Corporation) कायम होरहा है अुसके मुताल्लिक में अेक स्टेटमेंट (Statement) हाअुस के सामने पेश करना चाहता हूं

The hon. Members must have seen from the notifications published in the Gazette of the 18th February, 1954 that action has been taken to establish a Financial Corporation for financial assistance to industries in the Hyderabad State under the State Financial Corporations Act, 1951 (LXIII of 1951).

The authorised capital of the Corporation is Rs. 2 crores divided into 200,000 fully paid up shares of Rs. 100 each of which 100,000 shares of the total value of Rs. one crore are for issue in the first instance and the remaining shares are to be issued later when required in such manner as the Hyderabad Government may determine.

In accordance with the Act the Hyderabad Government have guaranteed repayment of capital and dividend to the shareholders. The rate of dividend has been fixed in consultation with the Government of India at $3\frac{1}{2}\%$ after payment of Income-tax.

Of the issued capital of Rs. one crore, the Hyderabad Government will subscribe Rs. 50 lakhs, Rs. 10 lakhs will be subscribed by the Reserve Bank of India, Rs. 35 lakhs will be subscribed by scheduled banks, insurance companies, investment trusts, co-operative banks and other financial institutions and Rs. 5 lakhs are for subscriptions by other parties.

Again in accordance with the Act the Board of Directors of the Corporation consists, in addition to the Managing Director, of 9 persons of whom one is the Chairman. Of the nine, three Directors are to be nominated by Government, one by the Reserve Bank of India, one by the Industrial Finance Corporation of the Government of India and four are elected by the shareholders. In the first instance all the Directors are being nominated by the Hyderabad Government for a period of one year and thereafter all Directors other than the Managing Director shall retire and will be re-elected by the shareholders.

The Financial Corporation will advance loans up to a maximum of Rs. 10 lakhs in each case to industrial concerns subject to such loans being sufficiently secured by pledge, mortgage, hypothecation or assignment of Government or other securities, stocks, shares, movable or immovable property and other tangible assets.

The Financial Corporation will commence its business early in April and thereafter the Industrial Trust Fund of the Hyderabad Government will cease to advance loans or give financial assistance to industrial concerns which are eligible to assistance from the Financial Corporation. The Industrial Trust Fund will continue to be the Managing Agents of Companies, the managing agency of which is vested in it and fulfil all such functions which Managing Agents are in the course of business required to fufil under the Companies Act.

The business concerns in Hyderabad desirous of obtaining financial assistance beyond Rs. 10 lakhs could have recourse to the credit facilities afforded by the Industrial Finance Corporation of the Government of India.

हाअुस की अितिला के लिये मैं यह जाहीर कर देना चाहता हूं कि जो अेक करोड का शेअर कॅपिटल (Share Capital) फ्लोट (Float) किया गया था अुसकी तारीख अभी पूरी नहीं हुअी तो भी पूरा सब्स्काअिब (Subscribe) हो चुका है ।

شری پی - ڈی - دیشمکھ - کیا اس کے لئے وقت دیا جائیگا تاکہ اس پر ڈسکشن ہوسکے-

Mr. Deputy Speaker : It is only a statement.

General Budget—Demands for Grants.

श्री. रतनलाल कोटेचा (पाटोदा) :—स्पीकर सर, फायनान्स मिनिस्टर साहब की डिमांडज पर सुबह के सेशन में काफी चर्चा हुअी और अुसपर काफी नुक्ताचीनी भी हुअी । जो क्रीटीसीजम्स (Criticisms) हुअे अुनमें काफी कन्स्ट्रक्टिव्ह क्रिटिसीजम्स (Constructive Criticisms) भी रहे हैं। हालांकी फायनान्स डिपार्टमेंट के सेक्रेटेरीअेट पर काफी नुक्ताचीनी हुअी और मैं समझता हूं कि आज की डिमांडज में फायनान्स सेक्रेटेरीअेट के बारेमें कुछ कहने की वास्तव में जरूरत नहीं थी क्योंकि वह जनरल अेडमिनिस्ट्रेशन का सेक्शन था और अुसी वक्त अुसके बारे में कहा जाना चाहिये था, लेकिन चंद वक्ताओं ने आज भी अिसके बारे मे कुछ नुक्ताचीनी की । फायनान्स डिपार्टमेंट का जो सेक्रेटेरिअेट हमारे यहां अितना बढा हुआ दिखता है अुसकी वजह यह है कि मद्रास और बंबअी के फायनान्स डिपार्टमेंटस के जो फंकशनस (Functions) हैं अुनसे कहीं ज्यादा फंकशन्स हमारे यहां के डिपार्टमेंट को करने पड़ते हैं, और अिसीलिये यहां के डेप्यूटी सेक्रेटरीज और असिस्टंट सेक्रेटरीज की संख्या ज्यादा है । लेकिन अिसके साथ साथ में फायनान्स मिनिस्टर से यह भी कहना चाहता हूं कि खानबहादुर जोशी ने अपनी रिपोर्ट में जो सजेशन्स (Suggestions) दिये हैं अुसके अनुसार अिस डिपार्टमेंट का अगर रीआर्गनायजेशन (Reorganisation) किया जाय तो अिसके अफसरों की काफी संख्या घट जायगी और अिसके खर्च में भी बचत हो जायगी।

अिसके बाद डिस्ट्रिक्ट ट्रेजरी के आफिसेस के बारे में भी काफी नुक्ताचीनी हुअी है, लेकिन मैं समझता हूं कि हमारे दोस्तों ने आज से कुछ छः या आठ महीने पहले की बात कही है । श्री. सी.अेच व्यंकटरामराव साहब ने कहा कि प्रायमरी टीचर्स को छः छः महीने की तनख्वाह नहीं मिली । में

समझता हूं कि अब प्रायमरी टीचर्स को डिस्ट्रिक्ट ट्रेजरी आफिस से महीने या डेढ महीने में तनख्वाह मिल जाती है और अभी अिसी साल ५ लाख का प्रोवीजन अिसके लिये रखा गया है और साथ साथ हमारे ट्रेजरी आफिस को रीआर्गनाअिज भी किया गया है। वहां के लोगों के लिये ट्रेनिंग का अिन्तजाम भी किया गया है और मै समझता हूं कि कोअी शिकायत अिस डिपार्टमेंट के बारे में नहीं रहेगी।

सेल्स टॅक्स डिपार्टमेंट और खासकर सेल्स टॅक्स के बारे में भी कहा गया है। वही पुरानी बातें बार बार दोहराअी जाती हैं। वही सिंगल पाअिंट रहे या मल्टीपल पाअिंट रहे कहा गया है। मैं समझता हूं कि हमारे मिनिस्टर साहब अिसका कअी दफा जवाब दे चुके हैं। हमारे यहां मल्टीपल पाअिंट सेल्स टॅक्स है। मद्रास और बंबअी ने हमें फॉलो (Follow) किया है। अेक दोस्त ने कहा कि मैसूर में सिंगल पाअिंट सेल्स टॅक्स लेने के बारे में सोंचा जा रहा है, लेकिन मैंने तो 'हिंदू' में पढा कि कुछ कमोडीटीज (Commodities) की हद तक ही वे सिंगल पाअिंट टॅक्स लेने के बारे में सोंच रहे हैं, न कि सभी चीजों के बारे में सिंगल पाअिंट टॅक्स लगाने के बारे में सोच रहे हैं।

अिसके बाद जो टर्न ओव्हर (Turnover) की हमारी लिमिट साढे सात हजार की है अुसको बढाकर २५ हजार करने के लिये कहा जा रहा है, लेकिन हम मानते हैं कि किसी भी स्टेट के लिये सेल्स टॅक्स ही अेक अैसा आयटम (Item) है जो काफी अिनकम देता है अिसलिये साढे सात हजार के बजाय टर्न ओव्हर की लिमिट हम पचीस हजार कर दें तो आज जो हमें दो करोड के करीब आमदनी होती है वह कल साठ या सत्तर लाख ही मिलेगी। मैसूर में जो सेल्स टॅक्स कमेटी बैठी थी अुन्होंने वहां जो दस हजार की लिमिट थी अुसके बजाय साढे सात हजार की लिमिट करने के लिये सुझाया है।

कुछ दोस्तों ने सुझाया कि कपडे पर से बिक्री कर हटाया जाय। मद्रास और मैसूर में कपडे पर रुपये के पीछे दो आने बिक्री कर अिसी साल बढाया गया है। मद्रास में तो फूड स्टफ (Food stuff) के अूपर भी बिक्रीकर है, लेकिन मैं अितना ही कहूंगा कि हमारे यहां पेट्रोल पर सेल्स टॅक्स कम है, अुसको बढाना चाहिये। बंबअी में पेट्रोल पर ६ आने पर गेलन लिया जाता है, हमारे यहां सिर्फ तीन आने पर गेलन लिया जाता है। अिसलिये मैं फायनान्स मिनिस्टर साहब से विनंती करूंगा कि जो तीन आने टॅक्स है अुसको छः आने कर दिया जाय। अिसके साथ साथ मैं अेक और बात कहना चाहता हूं। बीड जिले से मेरे पास अभी रिप्रेजेंटेशन आया है। क्रूड आअिल और कम्बस्चन आअिल जो चक्की और गिरणी में डाला जाता है अुस पर भी तीन आने गेलन के हिसाब से सेल्स टॅक्स लिया जाता है। यह आअिल कोअी लक्जूरी की चीज नहीं है, और चक्कियां लक्जूरी के तौर पर नहीं चलाअी जातीं। यह सर्वसामान्य लोगों की जरूरत है। अिसलिये अिसका टॅक्स तीन आने से घटा कर छः पैसे किया जाय। सेल्स टॅक्स डिपार्टमेंट के बारे में भी काफी कन्स्ट्रक्टिव्ह सजेशन्स (Constructive suggestions) हमारे दोस्तों की तरफ से आये हैं। मैं चाहता हूं कि अिस डिपार्टमेंट का अेक्सपॅन्शन (Expansion) ज्यादा से ज्यादा हो। मद्रास में हर तालुके में अिस डिपार्टमेंट का अेक्सपान्शन हुआ है वैसे ही हमारे यहां भी होना चाहिये। लेकिन मैं देखता हूं कि बीड डिस्ट्रिक्ट में भी अिसका आफिस नहीं है। हालांकि हमारे यहां तीन चार बेपारी पेठ हैं। हमारे यहां जाल्ना से आफिसर आता है, अिसलिये अिस डिपार्टमेंट का अेक्सपान्शन होना जरूरी है।

ब्यूरो ऑफ स्टेटिसटिक्स अँड अेकनॉमिक्स (Bureau of statistics and) economics) के बारे में भी काफी नुक्ताचीनी की गअी । मैं समझता हूं कि अुन्होंने अिस डिपाटमेंट के बारे में बहुत नाअिन्साफी की है । पहले अिस डिपार्टमेंट के दो अलग अलग डिपार्टमेंट्स थे, लेकिन गोरवाला कमेटी की सिफारिश के अनुसार हुकूमत ने अिनको अेक कर दिया, जिससे खर्च में करीब ३८ हजार की बचत हो गअी । आज जो काम अिस डिपार्टमेंट की तरफ से हो रहा है वह मैं समझता हूं कि संतोषजनक है। मेरा तो यह कहना है और अिस डिपार्टमेंट के लिये जितना खर्च किया जा रहा है अिससे ज्यादा किया जाना चाहिये । यहां जो आफिसर्स काम करते हैं वे अच्छे लोग हैं, और अनअेम्प्लायमेंट कमेटी में हमें अुनके साथ काम करने का मौका मिला है । अुस कमेटी में अुन्होंने काफी अिमदाद दी है और काफी स्टॅटिस्टिकस (Statistics) हमारे सामने रखे हैं । यह बात सही है तो आंकडे पेश किये जाते हैं वे रिलायेबल (Reliable) नहीं होते, लेकिन अुसके लिये यह डिपार्टमेंट जिम्मेदार नहीं है । गवर्नमेंट के विभिन्न डिपार्टमेंटस जो स्टेटिसटिक्स सप्लाय करते हैं वे अेक तो वक्त पर सप्लाय नहीं करते और दूसरे अैसे सप्लाय करते हैं जो तीन चार महीने में हमेशा बदलते हैं। मैं समझता हूं कि यह डिपार्टमेंट बहुत आवश्यक और अच्छा है, अुसके लिये काफी खर्च किया जाना चाहिये, और अिसके साथसाथ गवर्नमेंट को दूसरे डिपार्टमेंटस् को यह हिदायत देनीचाहिये कि सही सही फीगर्स (Figures , अुनको दिये जाअें ।

अिडस्ट्रियल पालिसी के बारे में भी हमारे दोस्तों ने नुक्ताचीनी की, लेकिन हमारी अिडस्ट्रियल पालिसी भारत सरकार की पालिसी के मुताबिक चलनेवाली है। अिस पालिसी के तहत प्रायव्हेट सेक्टर (Private secto) को मौका रहेगा । हमारे दोस्तोंने कहा कि यहां फॉरिन कैपिटल (Foreign capital) काफी है । अेक दोस्त ने तो यहां तक कहा कि करीब ६०० करोड का फारीन कैपीटल यहां है और हर साल करीब २ सौ करोड रुपया मुनाफे के तौर विदेश में जाते है । बिल्कुल यही आंकडे पार्लिमेंट में भी पेश किये गये तो भारत सरकार के अर्थ मंत्री श्री चितामणराव देशमुख ने कहा कि ये फीगर्स अुन्होंने कहां से लाये मालूम नहीं । अितना फारीन कैपिटल यहां नहीं है। हमारी अिडस्ट्रियल पालिसी आल अिंडिया पालिसी के मुताबिक चलने वाली है । हालांकि हम जानते हैं कि हमारे यहां कुछ अिंडिस्ट्रियल कन्सर्न्स (Industrial concerns) लॉस (Loss) में जा रहे हैं। अैसे जो कन्सर्न्स नुकसान में जा रहे है अुनके बारे में मैं हुकूमत से कहूंगा कि अुनको प्रायव्हेट लोगों के हाथ म दिया जाय और कॅपिटल अेक्सपेंडीचर (Capital expenditure) निकाल कर बाकी जो बचेगा वह हमारे देहाती भाअियों की तरक्की के लिये खर्च किया जाय ।

कस्टम्स ड्यूटी के बारे में हाअुस में अिस जानिब से और अुस जानिब से बहुत शिद्दत के साथ कहा गया कि अिसको निकाल देना चाहिये । मैं फायनान्स मिनिस्टर साहब से विनंती करूंगा कि कम से कम किसानों की भलाअी के लिये अिस ड्यूटी को निकाल दिया जाय । आपने अभी अखबारात में पढा होगा कि कश्मीर गवर्नमेंट ने वहां की कस्टम ड्यूटी को निकाल दिया है, जिससे वहां की जनता बहुत प्रसन्न हो गअी है । अितना ही मैं अिस विषय में कहूंगा ।

काटेज अिंडस्ट्रीज डिपार्टमेंटके बारेमें में यह कहना चाहता हूं कि अभी अिस डिपार्टमेंट का काम बहुत बढना चाहिये। अब तक जितना बढना चाहिये था अुतना वह नही बढा है। कुछ दोस्तोंने यह भी कहा कि अिसके लिये स्पेशल डायरेक्टर होना चाहिये। म अिसको मानता हूं, लेकिन जब तक अिस डिपार्टमेंट का काम काफी नीचे तक नहीं जायगा तब तक स्पेशल डायरेक्टर यहां रखने की जरूरत नही है। यहां अेक डेप्यूटी डायरेक्टर है, साथसाथ तेरा आफिसर्स भी काम करते हैं, लेकिन मुझे आश्चर्य होता है कि हमारे बीड डिस्ट्रिक्ट में अिस डिपार्टमेंट का कोअी आफिसर अब तक कभी आया नहीं, और न कोअी आफिसर अिस डिपार्टमेंट का वहां है। अिसलिये मै कहूंगा कि अिस डिपार्टमेंट को बढाने के लिये अभी काफी गुंजाअिश है। अिस डिपार्टमेंट की तरफ से जो व्हिलेज अिंडस्ट्रीज ट्रेनिंग स्कूलस् है, अुनके लिये करीब ६६ हजार रुपये खर्च किया जाता है और वहां के विद्यार्थियों की संख्या देखें तो सिर्फ ५७ विद्यार्थी वहां पढते हैं, यानी अेक विद्यार्थी के पीछे करीब हजार रुपये खर्च किये जाते है। अभी हम अेम. अेल. अे. लोग अिस ट्रेनिंग सेंटर को देखने के लिये गये थे, लेकिन हमने देखा कि यहां विद्यार्थी तीन चार महीने रहते हैं और चले जाते हैं। अुनको पंध्रा रुपयें महना स्टायपेंड (Stipend) दिया जाता है। मैं हुकूमत से कहूंगा कि अिस ट्रेनिंग स्कूल को काफी अेक्सपँड (Expand) किया जाना चाहिये। आज जो विद्यार्थीयों का कॅलीबर (Calibre) यहां पाया जाता है अुससे काम चलनेवाला नहीं है। अगले साल से अिस स्कूल में कम से कम दो या तीन सौ विद्यार्थी रहने चाहिये और अुनका कैलीबर भी अूंचा रहना चाहिये, अैसे ही विद्यार्थियों को अिसमें लेना चाहिये। आज के विद्यार्थी तेलगु या अुर्दू तीन चार दर्जे तक पढे लिखे रहते है, अिससे काम नही चलेगा।

मैंने यह भी देखा कि काटेज अिंडस्ट्रीज का जो सेल्स डेपो है अुसपर हमारी गवर्नमेंट ३६ हजार रुपये खर्च करती है, और अेकसाल में अुसका सेल १ लाख ९३हजार का है। मैं समझता हूं कि सेल के लिहाज से अिसका खर्च बहुत भारी है। यह डेपो तो रहना चाहिये लेकिन अुसका खर्च कम करने की तरफ गवर्नमेंट को ध्यान देना चाहिये।

अिसके बाद ज्यादा वक्त न लेते हुअे मेरी कान्स्टीटचूअन्सी में जो अंमळनेर ब्रास वेअर अिंडस्ट्री है, अुसकी तरफ हाअुस की वतज्जह दिलाना चाहता हूं। तकरीबरन दो साल से मैंने गवर्नमेंट से करस्पॉन्डन्स (Corrsepondence) किया लेकिन अब तक कोअी स्टेप (Step)नहीं लिया गया है। यह अिंडस्ट्री वहां के लोगोंने अेक कोऑपरेटिव्ह सोसायटी बनाकर ऑर्गनाअिज (Organise) की है और अुसकी तरफ अगर गवर्नमेंट ध्यान नहीं देगी तो मै समझता हूं कि यह अिंडस्ट्रीज खतम हो जायगी। अभी पद्मजा नायडू वहां आअी थीं और मिनिस्टर्स भी आये थे, लेकिन अब तक कॉटेज अिंडस्ट्रीज डिपार्टमेंट ने अिसकी तरफ कोअी तवज्जह नहीं दी है। अिस अिंडस्ट्री से जो चीजें तैयार की जाती हैं वह कास्तकारों के फायदे की होती है और वह अैसी नहीं होती कि जिनको बेचने के लिये हुकूमत को फिकर करनी पडेगी। रोजाना के काम में आनेवाली चीजें बनती हैं। यह मुश्किल है कि जो मजदूर है और अुनके फायनान्स के लिये रुपया नहीं है और साथ साथ वहां जो पुराने ढग से काम हो रहा है अुसको माडर्न (Mod.rn)ढंग से करने के लिये कुछ मीशन्स की जरूरत है। यह सोसायटी मराठवाडे में पहली अिंडस्ट्रीअल कोऑपरेटिव्ह सोसायटी है। मैं हुकूमत से अपील करूंगा कि अिस अिंडस्ट्री को आर्गनाअिज किया जाय और अिसको आगे लाने की कोशिश की जाय। अितना कहकर में अपना भाषण समाप्त करता हूं।

* شری جی - سری راملو - (منتھنی) - مسٹر اسپیکر سر - آج کامرس اینڈ انڈسٹریز ڈپارٹمنٹ کے بارے میں جو ڈیمانڈس فینانس منسٹر صاحب نے پیش کئے ہیں ان پر تنقید کرتے ہوئے میں چند الفاظ کہنا چاہتا ہوں - کامرس اینڈ انڈسٹریز ڈپارٹمنٹ کے مد میں جو لاکھوں روپیہ بجٹ میں رکھا گیا ہے اس سے انڈسٹریز کی ترقی اور لیبر کو استعمال کرنے کا جو ڈھنگ ہے اس سے لوگ نا امید ہی نہیں بلکہ مایوس ہوگئے ہیں - حکومت کے سامنے جب تک ایک ٹھوس انڈسٹریل پالیسی نہ ہو اس کا اثر لازما لیبر پالیسی پر بھی پڑیگا ہمارے پاس جو مین پاور ہے اس کو انڈسٹریز میں استعمال کرنے اور دیش کو آگے بڑھانے کے لئے ضروری ہے کہ حکومت کے سامنے ایک ٹھوس پلان ہو - کن انڈسٹریز کو ہم آگے بڑھانا چاہتے ہیں کن لوگوں کو آگے بڑھانا چاہتے ہیں آیا چھوٹے لوگوں کو یا بڑے سرمایہ داروں کو یا حکومت خود نیشنلائزیشن کر کے کام کرنا چاہتی ہے اس کا بلیو پرنٹ (Blueprint) سامنے ہونا چاہئے - اوس طرف کے آنریبل ممبر اٹھکر بولتے ہیں کہ سنٹر کی جو پالیسی ہے اور پنڈت جی جو کہتے ہیں وہی ہم کرتے ہیں - لیکن میں سمجھتا ہوں کہ آپ ان کی نقل کرنے کی بجائے ان سے الگ ہو کر ترقی کی طرف قدم اٹھائیں تو یہاں آپ کا کوئی گلا کاٹنے والا نہیں ہے - ہم ڈیموکراٹک طریقہ سے یہاں بیٹھے ہیں - ہم اپنی ضروریات اور حالات کے پیش نظر اسٹرے (Stray) ہو کر بھی کام کریں تو کوئی قباحت نہیں - مگر وہاں جو باتیں کہی جاتی ہیں ان کو طوطے کی طرح یہاں بولتے رہیں تو کچھ فائدہ ہونے والا نہیں ہے - اگر ان سے ایک قدم آگے بڑھا کر دلیرانہ قدم اٹھا کر کام کریں تو یہاں کے لوگ شاباش کہیں گے - میں صاف واضح کردینا چاہتا ہوں کہ ہماری انڈسٹریل پالیسی ایسی ہے کہ اس کے بارے میں کوئی پلان نہیں ہے - ہم کس راستہ سے جا رہے ہیں معلوم نہیں ہے - نظام کے زمانے میں جیسے چند فیکٹریز کو چلایا جاتا تھا - چند فیکٹری فیل ہو جاتی تھیں تو یہ کہا جاتا تھا کہ وہ دیوالیہ ہوگئیں یا باہر کے لوگوں کو ان فیکٹریز کو سونپ دینا - ایسی ہی اندھا دھند پالیسی معلوم ہوتی ہے - بجٹ میں جو پیسہ رکھا گیا ہے اس کو سوپر وائز کرنے اور خرچ کرنے کے لئے ہمارے منسٹر اچھے ہیں لیکن ہماری رولنگ پارٹی کی منسٹری سے عوام یہ توقع کرتے ہیں کہ وہ ایسی پالیسی بنائیں جس کی وجہ سے انڈسٹریز میں زیادہ سے زیادہ لیبر کی کھپت ہو - اس میں ایک ریولیوشن لائین اور ایک نئی جان ڈالیں - نہ یہ دیکھیں کہ بجٹ میں جو رقم رکھی گئی ہے وہ برابر ہے یا نہیں - یا دیوالیہ ہوگیا ہے تو یہ کہہ دیا جائے کہ دیوالیہ ہوگیا اور رپورٹس پیش کریں - ڈپارٹمنٹس جو اڈجسٹمنٹ کرتے ہیں یا جو رپورٹس پیش کرتے ہیں ان کو سننے کے لئے ہم یہاں نہیں ہیں بلکہ ہم یہ چاہتے ہیں کہ جو لیبر پالیسی اور انڈسٹریل پالیسی ہے اس کو کامیاب بنایا جائے - اس لئے آنریبل منسٹر فار انڈسٹریز سے میں یہ چاہتا ہوں کہ جو انڈسٹریز کا سلکشن ہو رہا ہے اور اس کے سپرویژن کی جو باتیں ہیں ان میں فیشنسی بڑھائی جائے - اور اس طرف دھیان دیا جائے گا میں ایسی آشا کرتا ہوں -

اڈوائزر آف انڈسٹریز کا بھی ایک مد ہے جس میں لاکھوں روپیہ رکھا گیا ہے۔ جب اڈوائزرس کے مد پر ہم اتنی بڑی رقم خرچ کرتے ہیں تو ہم یہ اکسپکٹ کرتے ہیں اتنے لاکھ کے نہیں تو کچھ آنوں کے سجسشنس آئیں گے۔ اور ان پر جو خرچہ کیا جا رہا ہے اس کا جواز ہوگا۔ مگر میں نہیں سمجھتا کہ ان سے کوئی ایسی اڈوائس ملتی ہے یا پلان پیش کیا جاتا ہے کیوں کہ اگر ایسی اڈوائس ملتی تو میں نہیں سمجھتا کہ ہماری انڈسٹریز آج اس حالت پر پہنچتیں۔ اتنی بد سے بدتر ہوتیں۔ اس لئے میں سمجھتا ہوں کہ اڈوائزرس کے جو پوسٹ کریٹ کئے جا رہے ہیں اور ان پر جو خرچہ کیا جا رہا ہے وہ ویسٹ ہے۔

اسٹورس اینڈ پرنٹنگ کے بارے میں میں یہ بیان کرنا چاہتا ہوں کہ اس پر ۳۳ لاکھ روپیہ کا مد رکھا گیا ہے۔ اس کی حالت تو بالکل نرالی ہے۔ وہاں پر اتنا وسٹیج اور لیکج ہوتا ہے کہ جس کی کوئی انتہا نہیں۔ ممکن ہے کہ وہاں کچھ لوگ سنسیر (Sincere) بھی ہوں گے مگر ۹۰ فیصد لوگ کلارکس سے لیکر سکرٹریز تک میں صاف کہدینا چاہتا ہوں کہ وہ حکومت یا ڈپارٹمنٹ کی اسٹیشنری کو گھر لیجاتے ہیں۔ اگر ہم کسی کے گھر میں اچانک جا کر دیکھیں تو معلوم ہوگا کہ پنسلس۔ فائلس وغیرہ کسی نہ کسی طریقے سے پہنچی ہیں۔ یہاں جتنا لیکج اور ویسٹیج ہوتا ہے اس کا بیان کرنا بھی میرے لئے ناممکن ہے۔ ایک پنسل یا فائل کی کچھ بات نہیں ہے مگر ہمارے دیش کی حالت کا لحاظ کرنا بھی ضروری ہے اگر ہزاروں آدمی اس طرح سے کریں تو کتنے پنسل۔ کتنے فائلس۔ اور کتنے پیپر ویٹس وغیرہ ہوں گے جن کا تخمینہ لاکھوں کا ہوگا یہ عوام کے پیسے کی چیزیں ہیں تو ان کو حفاظت اور ایمانداری سے استعمال کرنے کی تربیت دینا چاہئے اس کے بارے میں چھان بین کرنا۔ نگرانی کرنا اور ریفارمس کرنا چاہئے۔ اس بارے میں بھی آنریبل منسٹر کوشش کریں گے میں ایسی امید کرتا ہوں۔

اس کے بعد ڈولپمنٹ آف انڈسٹریز کے مدت کو دیکھتے ہیں تو ڈولپمنٹ آف ہینڈ لوم انڈسٹریز کے بارے میں مجھے کچھ بھی رقم نظر نہیں آتی۔ سال گذشتہ تو بہت کچھ روپیہ رکھا گیا تھا۔ مگر اس سال کے لئے کچھ بھی نہیں ہے۔

ولیج ڈولپمنٹ اسکیم اورکاٹیج انڈسٹریز کے بارے میں دیکھا جاتا ہے کہ اندھا دھند اسپوراڈک مینر (Sporadic manner) سے جس کو چاہے اٹھا کر رقم دے دیتے ہیں۔ چنانچہ ولیج ڈولپمنٹ اسکیم میں بہت سے ہریجنوں کو اندھادھن دیکر کچھ غبن بھی کیا گیا۔ اس کے بارے میں ڈائرکٹریٹ آف کامرس اینڈ انڈسٹریز تک شکایت بھی پہنچی کہ جہاں لوگوں کو امداد پہنچائی گئی وہیں ہر درخواست کے پیچھے ۱۰۰ روپے بھی لئے گئے۔ جنہیں بائیں یا سیدھے بازو کے یا رائٹ یا لفٹ ہینڈ مانا جاسکتا ہے ان لوگوں نے لئے۔ اس طرح انفرادی طور پر ولیج ڈولپمنٹ اسکیم یا کاٹیج انڈسٹریز کے سلسلہ میں رقم دینے کی بجائے میں آنریبل منسٹر کے سامنے یہ سوچنا رکھنا چاہتا ہوں کہ ان کو کوآپریٹیو طریقہ سے چلایا جا کر رقم صرف کی جائے تو ثمرآور ہوگی۔ ورنہ وہ بالکل ویسٹ ہوگا۔ اور یہ پتہ نہ چلے گا کہ یہ پیسہ کس طرف جاتا ہے کن کو ملتا ہے۔ اور

اس پر کمیشن کون لیتے ھیں - اس طرح وہ پیسہ ویسٹ ھی ویسٹ ھوگا - اپنی لیڈر شپ کو قائم رکھنے یہ پیسہ دیا جائے تو اس سے دیش کی حالت ٹھیک ھونے والی نہیں ھے - یہ میں واضح کردینا چاھتا ھوں - ھینڈ لوم کے سلسلہ میں سنٹر سے اتنی رقم ملنے کے باوجود بھی کچھ دھیان حکومت حیدرآباد اس پر نہیں دے رھی ھے - محض "ویورس ھفتے" منانے یا یم - ایل - ایز کوارٹرس کو بھیجنے سے کچھ نہیں ھوتا بلکہ خود بھی چارٹی دیں اور گورنمنٹ آف حیدرآباد بھی ایک آدہ لاکھ روپیہ کا اس میں اضافہ کرے - مگر اس سال اس اسکیم کے لئے ایک روپیہ بھی نہیں رکھا گیا - اس بارے میں آنریبل فینانس منسٹر جواب دیں اور تشفی بخش جواب دیں کیوں کہ آج حالت ڈیٹیریاریٹ ھوتی جا رھی ھے -

اگر صرف لپ سمپیتھی (Lip sympathy) کی باتیں کی جائیں تو میں نہیں سمجھتا کہ اس سے کوئی فائدہ ھونیوالا ھے - جہاں تک میں سمجھتا ھوں فینانس ڈپارٹمنٹ کی یہ پالیسی معلوم ھوتی ھے کہ اگر کوئی ڈپارٹمنٹ کوئی مطالبہ پیش کرے تو اس کی چھان بین میں اتنی زیادہ طوالت دے کہ مدت گزر جائے - اول تو ڈپارٹمنٹس بھی وقت پر برابر خرچ نہیں کرتے - اور جنوری فبروری میں لاپس ھو جانے کے ڈر سے اس وقت مطالبہ کرتے ھیں - میں کہونگا کہ نیشن بلڈنگ کاموں پر جو خرچہ ھوتا ھے اس کے بارے میں فینانس منسٹر دوسرے منسٹرس سے تبادلہ خیال کر کے انہیں توجہ دلائیں کہ جو گنجائش ان کاموں کیلئے رکھی گئی ھے وہ وقت پر صرف کرتے رھیں - اور کام ھوئے بغیر وہ رقوم لیپس نہ ھو جائیں - ان رقومات کو بر وقت استعمال میں لایا جائے - اب منیرآباد کے دو لاکھ روپئے کے ٹی اے - بلس آکر پڑے ھوئے ھیں اور ان کا تصفیہ ھونا ھے - جلدی میں ان کی برابر تنقیح بھی نہیں ھوتی - اس کی بجائے اگر پہلے ھی سے رمائینڈ کرتے رھیں اور دوسرے ڈپارٹمنٹس کو ان کے رقوم کے بارے میں یاد دلاتے رھیں تو کام اچھی طرح آگے بڑھ سکتے ھیں -

میں سمجھتا ھوں کہ میرے اس سجیشن پر آنریبل فینانس منسٹر غور کریں گے - اتنا کہتے ھوئے میں اپنی تقریر ختم کرتا ھوں -

شری اننت ریڈی (بالکنڈہ) اسپیکر سر - سیلس ٹکس کے بارے میں یہاں جو مباحث ھوئے میں سمجھتا ھوں کہ ان میں غلط فہمی کی بناء پر یہ خیال ظاھر کیا گیا کہ ھم جوسنگل پائینٹ سیلس ٹیکس کی جو تائید کرتے ھیں اس میں ٹیکس اویژن (Tax evasion) کا جذبہ کار فرما ھے - لیکن ایسی بات نہیں ھے - ھم بھی اسٹیٹ کے فینانشیل رسورسیس کے لئے اسی طرح انگزائیٹی (anxiety) رکھتے ھیں جس طرح ٹریژری بنچز رکھتے ھیں - ھم بھی یہ چاھتے ھیں کہ اسٹیٹ کی ٹریژری بھرے - اور ولفیر کے کاموں پر خرچہ ھو - لیکن ٹیکس کے بارے میں ھمیں یہ غور کرنا ھے کہ ٹیکزیشن کا کونسا طریقہ بہتر ھوگا - ملٹیپل ٹیکس کے بارے میں یہ سمجھا جاتا ھے کہ اگر ایک جگہ ٹیکس چلا جائے تو دوسری جگہ تو ملتا ھے - یہ خیال

غلط ہے - میں کہونگا کہ سباس ٹیکس ڈپارٹمنٹ نے اپنے مس مینجمنٹ کی وجہ سے کافی ٹیکس کھو دیا ہے - اگر ہم انیشیل اسٹیج پر ٹیکس عائد کریں اور وہاں کڑی نگرانی رکھیں تو میں نہیں سمجھتا کہ ٹیکس اویڈ کرنے کی کوشش کامیاب ہوسکے گی - آج ہندوستان بھر میں دوسری ریاستوں میں یہ محسوس کیا جا رہا ہے اور کل ہی پیپر میں میں نے دیکھا ہے کہ میسور میں بل پیش ہوکر سلکٹ کمیٹی کے سپرد کیا جاچکا ہے اس کے ذریعہ سنگل پوائنٹ ٹیکس لیا جائیگا - بمبئی میں بھی ایسا ہی کیا جارہا ہے - ٹیکس کے اکسپرٹس کی بھی یہی رائے ہے کہ سنگل پوائینٹ ٹیکس ہی زیادہ فائدہ بخش ثابت ہوسکتا ہے - یہ کہا جاتا ہے کہ ہم نے ۵۰۰ کا جو ٹرن اور مقرر کیا ہے وہ زیادہ ہے منسٹر صاحب سمجھتے ہیں کہ ٹرن اوور زیادہ ہے اگر اس کو رڈیوس کیا جائے تو زیادہ ٹیکس حاصل ہوگیا یہ دلیل غلط ہے - کیونکہ اگر ٹرن اوور کی لمٹ کو گھٹا دیں تو اس سے چھوٹے چھوٹے بیوپاری متاثر ہوں گے - بڑی مرکنٹائیل کمیونٹی اس سے بچیگی ہمارے سامنے ملٹی پل اور سنگل پائینٹ کے سلسلے میں دو سال کا تجربہ موجود ہے - ہمیں یہ دیکھنا ہے کہ اگر ہم آئندہ بھی اسی سابقہ پالیسی پر چلیں تو وہی حشر ہوگا جو ابتک ہوتا آیا ہے - میں آنریبل فینانس منسٹر سے یہ کہونگا کہ دوسرے اسٹیٹس کی طرح یہاں بھی سیلس ٹیکس سنگل پوائینٹ کیا جانا چاہئے - سیلس ٹیکس برابر وصول نہونے کی اصل وجہ تو سیلس ٹیکس ڈپارٹمنٹ کا مس مینجمنٹ (Mismanagement) اور اس محکمہ کا تساہل ہے - میں اس کی مثال پیش کرونگا کہ سیلس ٹیکس ڈپارٹمنٹ سے دو دو تین تین چار چار سال کی نوٹیسیس اب اجراء ہو رہی ہیں - شوگر کین پر جو ٹیکس عائد کیا گیا ہے اس کی ۱۹۵۰-۵۱ع کی نوٹیسز اب ۱۹۵۳-۵۴ع میں اجراء کی جارہی ہیں - سیلس ٹیکس ڈپارٹمنٹ کی اس سے بڑھکر غفلت اور کیا ہوسکتی ہے - حالانکہ اس سابقہ مدت میں شگر کین فیکٹری کو سپلائی کردیا جاچکا - اب اتنی مدت کے بعد یہ ٹیکس کسانوں پر عائد ہو رہا ہے - اگر بر وقت عائد کیا جاتا تو ظاہر ہیکہ کاشتکار فیکٹری کو سپلائی کرتے وقت ہی یہ رقم وصول کرلیتے ہیں جسطرح کہ دوسری کموڈیٹیز میں بیوپاری کنزیومرس سے وصول کرلیتے ہیں - لیکن ایسا نہیں کیا گیا اب مطالبہ کیا جارہا ہے - اس سلسلہ میں نے سنا ہے کہ ایک ڈیلیگیشن بھی آنریبل منسٹر سے مل چکا ہے - بہر حال منسٹر صاحب کو اس بارے میں توجہ کرنے کی ضرورت ہے

مجھے حیدرآباد کے صنعتی میدان سے متعلق بھی توجہ دلانی ہے - ہمارے پاس انڈسٹریل ٹروس نہیں ہے - روز بروز یہ خبریں سننے میں آتی ہیں کہ فلاں کارخانہ بند ہوگیا - فلاں جگہ اتنے مزدور بے روزگار ہوگئے - اس کی واحد وجہ ہماری ریاست میں انڈسٹریل ٹروس (Industrial Truce) نہونا ہے اور یہ کہ حیدرآباد گورنمنٹ کی انڈسٹریل پالیسی ڈفنٹ (Definite) نہیں ہے - میں آنریبل منسٹر فار انڈسٹریز سے یہ کہوں گا کہ وہ اس پر غور کریں - اگر اس بارے میں کچھ کہا جاتا ہے تو کہتے ہیں کہ انڈیا گورنمنٹ اور سارے اسٹیٹس کی جو پالیسی ہے وہی پالیسی ہماری بھی ہے - ہم مکسڈ اکانمی کے تحت چل رہے ہیں - اور حکومت پبلک سکٹر میں سرمایہ لگا رہی ہے - اس بارے میں مجھے یہ کہنا ہے کہ حکومت حیدرآباد اپنا سرمایہ ایسے

لوگوں کے ھاتھوں منتقل کررھی ھےجن پر اس کا کوئی کنٹرول نہیں رھتا ۔ حکومت حیدرآباد کئی کمپنیوں کے ۵۰ - ۵۱ فیصد شیرز تو خریدا ھےلیکن ان کے مینجمنٹ پر اس کا کوئی کنٹرول نہیں ۔ ان کمپنیز کا مینیجمنٹ مٹھی بھر لوگوں کے ھاتھوں میں چھوڑ دیا گیا ھے جو اپنی من مانی کرتے ھیں ۔ اور مزدوروں کے مطالبات کوٹھکراتے رھتے ھیں ۔ مثال کے طور پر میں نظام شوگر فیکٹری کا نام لیتا ھوں جہاں یکطرف مزدوروں کو ان کے مطالبات سے محروم کرنے کی کوشش کی جا رھی ھے۔ اور دوسری طرف نیشکر اگانے والے کسانوں کو کم دام دیکر لوٹا جا رھا ھے۔ پبلک سکٹر کے نام پر جو روپیہ لگایا جاتا ھے اس سے کوئی خاص فائدہ نہیں پہنچتا ۔

کاٹیج انڈسٹریز کے متعلق سے مجھے یہ کہنا ھے کہ ممکن ھے دستی پارچہ بافی کے سلسلے میں کچھ کیا گیا ھو لیکن حکومت حیدرآباد نے دوسرے کاٹیج انڈسٹریز کے لئے کچھ بھی نہیں کیا ھے۔ اس پرحکومت کی کوئی توجہ نہیں ھے ۔ دوسری صنعتیں حکومت کی توجہ سے محروم ھیں ۔

اس جانب بھی آنریبل منسٹر کو توجہ دلانا چاھتا ھوں کہ جو ڈی سنٹرالائیزیشن (D. c ntralisation) انڈسٹریز میں ھونا چاھئے اس کو اختیار کرنے کی کوشش کی جائے اور روورل ایریاز میں جو ان اسپلائمنٹ ھے اس کو دور کرنے کے لئے تدابیر اختیار کریں تاکہ روورل ایریا میں جو معاشی ابتری ھےوہ دور ھو۔ چھوٹی چھوٹی صنعنوں پر حکومت کی توجہ نہیں ھے جس کی وجہ سے وہ لوگ مجبور ھورھے ھیں کہ روورل ایریا سے آربن ایریا (Urban area) میں آئیں اور یہاں رکشا رانی کریں اوربھیک مانگتے پھریں ۔ اس جانب میں منسٹر صاحب کو توجہ دلانا چاھتا ھوں کہ انڈسٹریل پالیسی میں ڈیفینیٹ نس (Definiteness) پیدا کرنی چاھئے اور چھوٹی چھوٹی انڈسٹریز کو امداد دی جانی چاھئے۔

ڈونیشن (Donation) کے بارے میں ۴ لاکھ کی ایک مد بجٹ میں رکھی گئی ھےلیکن اس کی تفصیلات بجٹ میں موجود نہیں ھیں کہ کن کن اداروں کو یہ ڈونیشن دیا جاتا ھے ۔ مجھے خیال پڑتا ھے کہ سابقہ منسٹر صاحب نے ایک سوال کے جواب میں شاید یہ تفصیل بتائی تھی کہ باھر کے یعنی سمندر پار کے انسٹیٹیو شنس (Institution) کو امداد دی جاتی ھے ۔ نظام صاحب کے دور سے یہ امدادیں جاری ھیں کیوں کہ جنکی رسائی اون تک ھوتی تھی انہیں ڈونیشن دیا جاتا تھا ۔ اس لئے میں کہوں گا کہ جن کو ڈونیشن دیا جاتا ھے اون کی فہرست منسٹر صاحب کے دیکھیں تو انہیں معلوم ھوگا کہ کتنے ایسے ھیں جن کو ڈونیشن دینا ضروری ھے اور کتنے ایسے ھیں جنہیں دینا ضروری نہیں ھے۔میں سمجھتا ھوں کہ ھمارے پاس ایسے ادارے ھیں جو مستحق امداد ھیں ۔مثلاً تعلیمی، کلچرل اور سوشل ۔ اس لئے میں کہوں کہ بیرون اسٹیٹ کو جو ڈونیشن دیا جاتا ھے وہ بند کرنا چاھئے ۔

دوسری چیز مائینس ڈپارٹمنٹ (Mines Department) ہے۔ ہندوستان کی بد قسمتی ہے کہ یہاں کے مائنس کی جو پیداوار ہے وہ آگے نہیں بڑھ رہی ہے اور اوس سے جس قدر استفادہ ملک کو کرنا چاہئے تھا نہیں کیا جاسکا - کل ہی ہمارے پردھان منتری نے پارلیمنٹ میں جو بھاشن دیا ہے اس میں انہوں نے کہا ہے کہ ہمارے دیش میں جو مائنس ہیں ان کو ہم یوٹیلائیز (Utilise) نہیں کرسکے - انہوں نے کہا کہ ہمارے پاس ہی ڈیفینس (Defence) کا سامان تیار کریں گے اور ہمارے ہاں جو مائنس ہیں ان کی پاسیبیلیٹیز (Possibilities) کو اکسپلور (Explore) کرنے کی کوشش کریں گے۔ اسی پالیسی کے تحت میں آنریبل منسٹر سے کہوں گا کہ حیدرآباد میں ہمارے پاس بھی بہت سے قدرتی خزانے ہیں جن سے استفادہ کیا جاسکتا ہے - مثلا سلسلہ شادری پربت بہت سے زمینی خزانوں سے بھرا پڑا ہے - امریکن اور جرمن سائنسدانوں نے رائے ظاہر کی ہے کہ شادری پربت میں بہت سی ایسی چیزیں ہیں جن سے استفادہ کیا جاسکتا ہے۔ میں منسٹر صاحب متعلقہ سے پوچھنا چاہتا ہوں کہ ہمارا ڈپارٹمنٹ اس جانب کیوں توجہ نہیں کرتا ہے - میں منسٹر صاحب سے کہوں گا کہ جس طرح فولادی کارخانوں کی طرف سے غفلت برتی گئی ہے اس قسم کی غفلت اس طرف سے نہ برتی جائے -

سیلس ٹیکس کے بارے میں بھی میں کہوں گا کہ اون مختلف باتوں کی جانب توجہ کی جانی چاہئے جن کی طرف ہمارے اطراف کے اسٹیٹس غور کررہے ہیں اور اسٹپ (Step) لے رہے ہیں - سنگل پوائنٹ ٹیکس عائد کرنے کی طرف متصلہ پراونس جو اسٹپ لے رہے ہیں یہاں بھی لیا جانا چاہئے - اتنا کہتے ہوئے میں اپنی تقریر ختم کرتا ہوں -

شری کے - وینکٹ رام راؤ چنا کنڈورم - مسٹر اسپیکر سر - فینانس منسٹر صاحب بعض کمرشیل کنسرنس (Commercial Concerns) مثلا اسٹیشنری و پرنٹنگ پریس کی آمدنی و خرچ کا مقابلہ کر کے دیکھیں تو وہ خود اندازہ کرسکیں گے کہ یہ کچھ ٹھیک بات نہیں ہے - پرنٹنگ پریس ایک کمرشیل کنسرن ہونے کے ناتے میری سمجھ میں نہیں آتا کہ یہ کیوں نقصان سے چل رہا ہے - آمدنی سے اخراجات کیوں زیادہ ہورہے ہیں - اس سلسلہ میں فینانشیل سکریٹری کا میمورنڈم دیکھا جائے تو اس میں بھی کچھ زیادہ تفصیلات نہیں ملتے ہیں - اور جن وجوہات کے بتانے کی کوشش کی گئی ہے وہ بھی تشفی بخش نہیں ہیں - ہمارا روز مرہ کا تجربہ ہے کہ جب کوئی کنسرن خانگی طور پر چلایا جاتا ہے تو نفع پر چلتا ہے اور حکومت کی طرف سے چلایا جاتا ہے تو نقصان ہوتا ہے آخر یہ کیوں ہوتا ہے یہ سمجھ میں نہیں آیا - میں فینانس منسٹر صاحب سے اس کی وضاحت چاہتا ہوں کہ یہ نقصان سے کیوں چل رہا ہے - انڈسٹریز کے سلسلہ میں یہ کہنا ہے کہ مجھے معلوم ہوا ہے کہ انسپکٹروں کے تفویض بعض اضلاع ہیں اون اضلاع کا انہیں دورہ کرنا پڑتا ہے - انکا کام یہ ہے کہ وہ اس کے معلومات فراہم کریں کہ کسی مقام کے انڈسٹریل سورسس (Industrial Sources) کیا

ہوسکتے ہیں اور کس ادارے کو کس حدتک امداد دیجاسکتی ہے - لیکن ہمارا روزمرہ کا تجربہ ہے کہ چھوٹی چھوٹی انڈسٹریز آئے دن دیوالیہ ہوتے جارہے ہیں - ضرورت اس کی ہے کہ انہیں امداد دیجائے - چھوٹے چھوٹے صنعت کاروں کو اوزار وغیرہ کی خریدی کے لئے گرانٹ دیا جانا چاہئے - اس سلسلہ میں مجھے اپنے ضلع کی حدتک جو تجربہ ہے اوس کی حدتک کہہ سکتا ہوں کہ امداد کے لئے کئی درخواستیں دی گئیں لیکن ان کا کوئی نتیجہ نہیں نکلا - ایسی درخواستوں کے سلسلہ میں انڈسٹریل انسپکٹر کو جا کر مقامات کا معائنہ کرنا پڑتا ہے میں کہونگا کہ اس بارے میں بہت سست رفتار کے ساتھ کام ہو رہا ہے - گرانٹ کے سلسلہ میں جو مد رکھی گئی ہے اس کا برابر خرچ نہیں ہو رہا ہے - میں سمجھتا ہوں کہ فینانس منسٹر صاحب اس کی وضاحت کریں گے کہ کیوں اس گنجائش کو صرف نہیں کیا جاتا ہے -

دوسری چیز یہ ہے کہ چھوٹی صنعتوں کے سلسلہ میں انڈسٹریل ٹرسٹ فنڈ سے امداد دینے پر حکومت غور کرے - اس سلسلہ میں کارروائی کہاں تک پہنچی ہے اور کب یہ ہونے والا ہے - اس کی تفصیلات معلوم نہیں ہیں - معلوم ہوا کہ انڈسٹریل فیڈریشن آف کواپریشن قائم کیا گیا ہے وہ کس کے تحت ہے ہمیں معلوم نہیں ہے - لیکن چونکہ اوس کے صدر بھی منسٹر صاحب ہی ہیں اس لئے اس بارے میں کچھ کہا جائے تو اررلیونٹ (Irrelevant) نہوگا - انڈسٹریز ڈپارٹمنٹ کی طرف سے چھ لاکھ کا قرضہ دیا گیا ہے لیکن انکا مالیہ جو کچھ ہے وہ ایڈل پڑا ہوا ہے - چھ لاکھ کے منجملہ ایک لاکھ استعمال کیا گیا ہے اور باقی پانچ لاکھ کا سرمایہ ایڈل (Idle) ہوا ہے - ایک طرف تو ہم دیکھتے ہیں کہ امداد دینے کی ضرورت ہے اور اس طرف سے امداد کے لئے ڈیمانڈس بھی ہیں اور مانگ ہو رہی ہے - اور دوسری طرف ہم دیکھتے ہیں کہ جہاں سرمایہ دیا گیا ہے وہاں بیکار پڑا ہوا ہے - معلوم نہ ہوسکا کہ اس سرمایہ کو استعمال کرنے میں کیوں پس و پیش کیا جا رہا ہے - آنریبل منسٹر فینانس اس کی وضاحت کریں تو مناسب ہوگا - اس کے ساتھ ساتھ ایسے لوگ جو چھوٹی موٹی صنعتوں کو چلانے والے ہیں وہ انڈسٹریل فیڈریشن آف کواپریٹیو (Industrial Federation of Co-operative) سے قرضہ لیتے ہیں تو ان کو انکریجمنٹ (encouragement) نہیں دیا جاتا وہ یہ محسوس کرنے لگے ہیں کہ ہم (I. F. C.) کی چنگل میں پھنس گئے ہیں - اس کے ساتھ ساتھ میں یہ کہونگا کہ انڈسٹریل فیڈریشن آف کواپریشن کو جو گرانٹ گورنمنٹ کی طرف سے دیا جاتا ہے اس میں کوآرڈینیشن (co-ordination) کی ضرورت ہے - ایک شعبے کا کوآرڈینیشن دوسرے شعبے کے ساتھ ہونا چاہئے - جن ادروں کی امداد کرنی ضروری ہے اون کو امداد نہیں پہنچ رہی ہے ان تمام چیزوں کو کوآرڈینیٹ کرنا ضروری ہے -

اس کے بعد مجھے اگریکلچرل انکم ٹکس کے سلسلہ میں یہ عرض کرنا ہے کہ اگریکلچرل انکم ٹکس کے بارے میں جو نوٹس جاری کیا گیا ہے اوس کی وجہ سے قانونی

پیچیدگیاں پیدا ہوگئی ہیں اوس کو نباہنے کے لئے ایک ایکٹ ہمارے سامنے لایا گیا تھا اس پر امنڈمنٹس پیش کئے گئے تھے - منسٹر صاحب نے وعدہ کیا تھا کہ اس میں ترمیم لائیں گے - اب ٹیننسی ایکٹ کے آنے کے بعد آپ نے جو اگریگیٹ لمٹ (Aggregate limit) مقرر کیا ہے (۴۶۰۰) ہے اور میگزیم لیمٹ (Maximum limit) ۱۰ ہزار ہے - انکم ٹکس کے ساتھ اس کا مقابلہ کریں تو معلوم ہوگا کہ اوس کی لمٹ (۲۰۰۰) یا اس کے لگ بھگ ہے ہماری اپر لمٹ (Upper limit) بڑھی ہوئی ہے اس میں کمی کرنا ضروری ہے- معلوم نہیں کہ کیوں راج پرمکھ کے اڈریس میں اور فینانس منسٹر صاحب کی بجٹ اسپیچ میں اسمبلی میں جو وعدہ کیا گیا تھا اوس کے بارے میں کیا اقدامات کئے گئے ہیں اوس کی جانب اشارہ کیوں نہیں ہے - اس سلسلہ میں وضاحت کی ضرورت ہے - یہ چند چیزیں ہیں جن کے متعلق میں آنریبل منسٹر فینانس کی توجہ مبذول کرنا چاہتا ہوں اور امید کرتا ہوں کہ ان مسائل کے تعلق سے تشفی بخش جواب دیا جائیگا -

శ్రీ ఉప్పల మల్సూర్ (సూర్యాపేట—రిజర్వుడు) :—

అధ్యక్ష మహాశయా,

ఇప్పుడు మన అసెంబ్లీలో పరిశ్రమలను గురించి చర్చ జరుగుచున్నది. పరిశ్రమలలో ముఖ్యమైనటువంటి ఒక పరిశ్రమను గురించి నేను కొద్దిగా చెప్పదలచాను. అదేమిటంటే ఇప్పుడు ప్రభుత్వం చేనేత పరిశ్రమ అనేది గుర్తించి దానికి ఏవిధంగా సహాయము చేయడానికి ఆలోచించిందో దానితో సరియయినటువంటి యింకొక పరిశ్రమకూడా వున్నదని గుర్తించాలి. దానిని గుర్తించకుండా ఏదో కొద్దిగా ఆ పరిశ్రమకొరకు సహాయం చేస్తామని ఇందులో చూపించారు. గ్రామ గృహ పరిశ్రమల గురించి రూ. ౧,౯౫,౦౦౦ కేటాయించామని బడ్జెటులో చూపించారు. ఈ డబ్బును మన హైదరాబాదు స్టేటులోని గ్రామ కుటీర పరిశ్రమలకై కేటాయిస్తే సరిపోతుందా లేదా, అని చూస్తే, అసలు రూ. ౧,౯౫,౦౦౦ లు ఖర్చు పెడుతున్నటువంటి కుటీర పరిశ్రమలు లేక ఆ పరిశ్రమలకు సంబంధించినటువంటి సెంటర్లు, ఎన్ని ఎక్కడ వున్నవి? ఏఏ పరిశ్రమలు అభివృద్ధి అవుతున్నవి? మనకు అవసరమైనటువంటి ఏఏవస్తువులు తయారుచేస్తున్నారనేది మంత్రిగారు తమ సమాధానములో చెప్పాలని కోరుతున్నాను. మన హైదరాబాదు ప్రభుత్వం పెనుకబడ్డ జాతులన్న ముఖ్యంగా జాలు, మాదిగలను మొట్టమొదటినుంచి గుర్తించి వారికొరకు సహాయం చేస్తున్నామని చెబుతున్నారు. ఈ పరిశ్రమలలో ముఖ్యమైనవి చేతిపని, వృత్తిపని—దానికొరకు ప్రభుత్వంచాలా సహాయం చేయవలసి వుంటుంది. ఈనాడు హరిజనులు తమ చేతి పనిని, వృత్తిపనిని చేసుకొనడానికి ఏవిధముగా కష్టపడుతున్నారు? వారు ఆపని చేసుకొనేందుకు ఎంత ఇబ్బంది పడుతున్నారు అని గుర్తించి సహాయం చేస్తున్నారా లేదా, అని చూస్తే వారికి గృహ పరిశ్రమల గురించి ఏవిధమైన సహాయం చేసినట్లు కనబడుట లేదు. ఏకొద్దో ప్రాంతాల్లోనో కటికెలను కొన్నాలు పెట్టి పరిశ్రమలు నడుపుతున్నట్లు బుజావు అవుతుంది. ఇప్పుడు వారికొరకు సహాయం చేయాలంటే వారి పని; వారు చేసుకొని మానవులవలె జీవించాలంటే, ఇప్పుడు యీ సెంటరు పెట్టి అక్కడ పని చేయించుకొనే పద్ధతి తీసివేసి, వారికి సహాకార సంఘాలద్వారాగాని, లేక ప్రతి గ్రామంలో వారు పని చేసికొనేందుకు అటువంటి కొన్ని పెట్టి, వారు అందులో

పనిచేసుకొనేందుకు, వారి జీవితావసరాలకు ఏఏపనులు చేయడానికి సిద్ధంగా వున్నారో ఆ పనులు చేసుకొనేందుకు తగిన ధన సహాయం చేస్తే, ఆవిధంగా పనిచేసి వారి జీవితావసరాలను తీర్చుకొని ముందుకు వస్తారు. ఈ సెంటర్సు ఏ ఒక్క గ్రామంలోనో పెట్టి నడిపించినట్లయితే, వారు తమ ఇళ్ళువదలి, ఆ సెంటరు వున్న ప్రదేశములో వెళ్ళి వుండవలసివస్తోంది. భార్యా పిల్లలతో వెళ్ళి దూరపు ప్రాంతాలలో తెరువబడ్డ కార్ఖానాలలో పని చేయాలంటే కష్టంగా వుంది. ఆ సెంటర్లలో ఆ పరిశ్రమకు సంబంధించినటువంటి ఆఫీసర్లు వున్నారా అంటే, లేరు. అక్కడ పని చేయడానికి వెళ్ళినవారి కష్టాలను ఆలోచించి, వారికి సరియైన సహాయంచేయగల నిపుణులు వున్నారాఅంటే లేరు. ఆ సెంటర్లను నడిపించేవారు తమ స్వలాభాలకు పనికివచ్చే అవకాశాలను కల్పించుకొని కొద్ది జీతంఇచ్చి ఏదైతే ఇక్కడ ఉత్పత్తిచేయిస్తున్నారో, అటువంటివస్తువులను యితర ప్రదేశాలకు ఎగుమతిచేసి ధనం సంపాదిస్తున్నారేగాని అక్కడ పనిచేసే వారికి లాభించేటట్లు మాత్రం చేయుటలేదు. ఈనాడు మన హైదరాబాదు రాష్ట్రములో మనకు అవసరమైనటువంటి వస్తువులను ఇక్కడ స్వయంగా చేయించలేక, యితర ప్రదేశాలనుంచి, యితరరాష్ట్రాలనుంచి తెచ్చుకోవలసిన అవసరం కలుగుతోంది. హైదరాబాదు రాష్ట్రంలో చర్మాగార పరిశ్రమ అనేది వున్నది. కాని ఆ వస్తువులను యితర రాష్ట్రాలనుంచి యితర ప్రదేశాలనుంచి తెచ్చుకోవలసి వస్తోంది. కాని ప్రభుత్వం ఆ పరిశ్రమమీద ఎక్కువ కేంద్రీకరించి, దానికి తగినంత ధనసహాయంచేస్తే, ఆ వృత్తి పనివారందరికి సహాయంచేసి ఆ పరిశ్రమనుబాగా అభివృద్ధిచేసి ముందుకు తీసుకువచ్చి నడిపించినట్లయితే ఆ వస్తువులు యితర రాష్ట్రాలనుంచి, యితర ప్రదేశాలనుంచి తెప్పించుకోవలసిన అవసరం వుండదు. నేను చెప్పేది ఏమిటంటే, ఈనాడు జనాభాలో సగంమందిగా వున్నటువంటి వెనుకబడ్డజాతులవారు—ముఖ్యంగా హరిజనులు చర్మాగార పరిశ్రమను స్వయంగా నడిపించే అవకాశం వారికి వున్నది. ఆ పరిశ్రమను నేర్చి వున్నటువంటి వారికి ప్రభుత్వం ఎక్కువ సహాయం చేసి ఆ పరిశ్రమను అభివృద్ధిలోనికి తెచ్చినట్లయితే, హరిజనులను ముందుకు తీసుకువస్తాము—అని మనం చెప్పే మాటలను దక్కించుకొన్నవారమవుతామని, ప్రభుత్వాన్ని కోరుతున్నాను. ఇప్పుడు ఏదైతే సహకార సంఘాలద్వారా నడపించాలని చెప్పానో, ఒక ఉదాహరణ చెబుతాను. సూర్యాపేట టౌనులో ఒక సహకార సంఘం ఏర్పడింది. పల్లె ప్రజలను అందులో మెంబర్లుగా చేర్చుకొని ఈ పరిశ్రమకు ప్రభుత్వం సహాయం చేయాలని కోరారు. ప్రభుత్వం కూడా ఏ విధంగానో ఒక విధంగా ౬ వేల రూపాయలు ఆ పరిశ్రమకు సహాయం చేసింది. అయితే యిప్పుడు వాస్తవానికి చూస్తే, నేను మొట్టమొదట చెప్పిన ప్రకారం, ఈ పరిశ్రమకు సంబంధించినట్టి వారు, అనగా తను నేర్చి నటువంటి పనిని తను స్వయముగా చేసుకొని నడిపించ గలిగినవారు, ఆ సంఘంయొక్క అధికారంలో లేరు. ఆ పరిశ్రమ వృత్తిగాగలవారి చేతుల్లో ఆ సంఘంయొక్క అధికారం లేకుండా యితరులు తమ స్వార్థ ప్రయోజనాలకు ఆ సంఘాన్ని వినియోగించుకొనేటటువంటివారి చేతులలో వున్నది. గ్రామాలలో తిరిగే సభ్యులను చేర్చి సహకార సంఘం ద్వారా పనినేర్పి, ఆ పరిశ్రమయే వృత్తిగాగలవారని అభివృద్ధిలోకి తేవాలని వుంటే, ఆ నియమావళి ఎగరగొట్టి దానిని తన స్వంత వ్యాపారం మాదిరిగా ఎముకలుకొనుట, చర్మాలుకొనుట చేసి తన స్వార్థ ప్రయోజనాలకు ఆ వ్యాపారాన్ని నడిపిస్తున్నారు. అక్కడ పని చేసేటటువంటి వారికి అధికారం యివ్వకుండా స్వలాభాలకు, స్వప్రయోజనాలకు వాడుకుంటూ దానిని దుర్వినియోగము చేస్తున్నారు. కాబట్టి ప్రభుత్వం వెంటనే శ్రద్ధ తీసుకొని అటువంటి సహకార సంఘాలు ఎంత వరకు సరిగా పని

చేస్తున్నది విచారించి, సరిగా పనిచేయక పోతే ఆ విధానాలు వారికి తెలియపరచి, ఆ పరిశ్రమయే వృత్తిగా కలిగినటువంటి వారికి అధికారాన్నిచ్చి నడిపించాలని కోరుతున్నాను.

ఇక కరోడ్‌గిరిని గురించి రెండుమాటలు చెప్పి ముగిస్తాను. ఈ నాటి పరిస్థితులలో ఈ కరోడ్‌గిరి వుంచడము అవసరమా, లేదా అని ఆలోచిస్తే అవుసరము లేదని చెబుతాను. ఎందుకంటే అవుసరమున్నా ఆ భారం ఎవరిమీద పడుతోంది? బీద, మధ్య తరగతి ప్రజలమీద చిన్న చిన్న పనులు చేసుకొనేటటువంటి రైతుల మీద పడుతోంది. తను స్వయంగా తక్కువ ధర వున్నచోట కొని, ఎక్కువధర వున్నచోట అమ్ముకొనేందుకు ప్రయత్నిం చేసేటటువంటివానికి చాలా కష్టంగా వున్నదే. సూర్యాపేటతాలూకా ప్రక్కనున్న మునగాలపరగణాలో ఏదో చుట్టరికాలుఅవీ వుండి అక్కడనుంచి, యిక్కడికీ, యిక్కడనుంచి అక్కడకూ వచ్చి పోతువుండేవారు. స్వయంగా నెత్తిమీద మూటలు పెట్టుకు తీసుకుపోయి అమ్ముకొనేవారిని కరోడ్‌గిరి ఉద్యోగస్థులు బెదరించి వారి దగ్గరనుంచి లంచం తీసుకొనడం ఎక్కువై పోయింది. బండ్లమీద తీసుకొనిపోయేవారి సంగతి గాక, స్వయంగా నెత్తిన మూటలు పెట్టుకు యితర ప్రదేశాలకు తీసుకుపోయి అమ్ముకొనేవారికి నష్టంగా వున్నది. ఆ విధంగా అక్కడ జరుగుతూంటే ఈ కరోడ్‌గిరిని తీసివేయాలని చెబితే ప్రభుత్వానికి ఆదాయం తక్కువవుంతుందని, కొన్ని రోజులు వుండాలనిచెప్పారు. ఇదివరకు ౧౯౫౨—౫౩ సం. లో మంత్రిగారు, ముందు ముందు ఈ కష్టమ్సు తీసివేస్తాము, యిప్పుడు ప్రభుత్వానికి ఆదాయం తక్కువ అవుతుందని చెప్పారు. అసలు మన బడ్జెటులో ఈ కష్టమ్సు గురించి ఆదాయం వస్తోందా? ఖర్చు ఎక్కువవుతోందా అని చూస్తే ఖర్చే ఎక్కువవుతోందని ఆదాయం ఏమీలేదని కనబడుతోంది. ఆదాయమే వున్నట్లయితే నేను ప్రశ్నించవలసినది సూర్యాపేట తాలూకాకు సంబంధించినటువంటి అన్ని గ్రామాలనుంచి ౧౯౫౩—౫౪ సం. వరకు కష్టమ్సునుంచి ప్రభుత్వానికి వచ్చినటువంటి ఆదాయం ఎంత? దాని మీద ఖర్చు ఎంత అనేది స్పష్టంగా మంత్రిగారు తన జవాబులో చెప్పాలని కోరుతున్నాను. ముందు ముందు ఆ కష్టమ్సును తీసివేస్తామని చెబుతున్నా తమ నెత్తిమీద మూట పెట్టుకొని బీదకుటుంబీకులు తాము స్వయంగా తమ జీవితావసరాలను పూర్తి చేసుకొనడానికి ప్రయత్నించేవారికి అటంకము లేకుండా చేస్తారని మనవి చేస్తూ మొట్టమొదట చెప్పిన పరిశ్రమను గురించి ప్రభుత్వం ఎక్కువ శ్రద్ధ తీసుకొని ఆ పరిశ్రమయే వృత్తిగా గల హరిజనులకు సహాయపడి చర్మగార సంఘాల అధికారం వారి అధీనంలో వుంచివారిని ముందుకు తీసుకు వస్తారని ఆశిస్తూ యింతటితో ముగిస్తున్నాను.

شری عبدالرحمن (ملک پیٹھ)- مسٹر اسپیکر سر - آمدنی کے ذرائع پیدا کرنا اور عوام کے حالات اور اون کی مانگوں کے لحاظ سے پالیسی بنانا اور اس سلسلہ میں ملک کی رہبری کرنے کا تعلق فینانس ڈپارٹمنٹ سے ہوتا ہے - ایسے اہم ڈپارٹمنٹ کے تعلق سے ہم کو کچھ زیادہ سوچنے کا یا تجویز رکھنے کا موقع نہیں ہے- کیوں کہ وقت محدود کیا گیا ہے - میں اس تھوڑے سے وقت میں بعض اہم تجاویز حکومت کے سامنے رکھنا چاہتا ہوں اور توقع کرتا ہوں کہ منسٹر صاحب متعلقہ اس جانب ہمدردانہ توجہ کریں گے -

گزیٹیڈ عہدہ داروں کو قرضہ دیا جاتا ہے میں سمجھتا ہوں کہ وہ نہ تو ان کے لئے فائدہ مند ثابت ہو رہا ہے اورر نہ ملک کے لئے فائدہ مند ثابت ہو رہا ہے - اس لئے

کہ گزیٹیڈ عہدہداروں کے ذرائع بہت کچھ ہوتے ہیں ۔ ان کو تنخواہ کے علاوہ دیگر ذرائع سے بھی کافی آمدنی ہوتی ہے ۔ اس لئے یہ قرضہ ان کی ضرورتوں کے تکمیل کےلئے مفید ثابت نہیں ہوتا ۔ اس لئے بجائے اس کے کہ بلا وجہ ان کو یہ قرضہ دیا جائے اس کو فوراً بند کردینا چاہئے ۔ البتہ ہمیں نان گزیٹیڈ ملازمین کی حد تک یہ غور کرنا چاہئے کہ جس حد تک ان کو فائدہ پہنچایا جاسکتا ہے اس طرف توجہ دیں ۔ آج نان گزیٹیڈ ملازمین کی معاشی حالت انتہائی نازک ہے ۔ سیٹھ ساہوکاروں کے قرضوں کے بار میں وہ لدے ہوئے ہیں ۔ وہ جو قرضہ اون سے حاصل کرتے ہیں اس پر انہیں ۳۰ تا ۱۰۰ فیصد سود دینا پڑتا ہے جس کی وجہ سے وہ اس حد تک پریشان ہوجاتے ہیں کہ سرکاری کام میں ان کی کارکردگی پر اس کا اثر پڑتا ہے ۔ اس لئے ان کی کارکردگی کو محفوظ رکھنے اور معاشی تکلیف سے نجات دلانے کے لئے ضرورت اس امر کی ہے کہ ان کو ریلیف کے طور پر قرضہ دیا جائے ۔ ایسے قرضے کی گنجائش فی الوقت موجودہ ڈیفیسٹ بجٹ میں نہیں نکل سکتی تو فی الحال کم ازکم گزیٹیڈ عہدہداروں کے لئے جو قرضہ موٹروں وغیرہ کے نام سے رکھا گیا ہے وہ نان گزیٹیڈ ملازمین کو دیا جائے اس کے علاوہ راج پرمکھ کے پاس بھی کافی دولت ہے ۔ یوں آپ نہیں مانگ سکتے تو کم ازکم بزنس پوائنٹ سے حاصل کرکے ان غریب ملازمین کو ریلیف کے طور پر بطور قرضہ دیا جائے ۔

نان گزیٹیڈ ملازمین کے سلسلہ میں ایک اور چیز مجھے حکومت کے علم میں لانا ہے وہ یہ کہ ان کی موجودہ تنخواہوں کا اسکیل بہت کم ہے ۔ جس کی وجہ مرکزی حکومت بھی اس جانب توجہ کر رہی ہے ۔ موجودہ گرانی کے پیش نظر تھرڈ گریڈ کلرک کی تنخواہ کم ازکم ۸۰ روپیہ سکہ ہند کے علاوہ دیگر الونسس کے ہو ۔ اس رقم کے لئے میں سمجھتا ہوں کہ فی الوقت کانٹ چھانٹ کرنے اور گنجائش نکالنے کے لئے فینانس منسٹر اور ان کا ڈپارٹمنٹ تیار نہ ہونگے تو کم ازکم اس حد تک ریلیف دیا جائے کہ موجودہ تنخواہ ہی کو کلدار میں دیا جائے ۔ یہ اگر ہوسکے تو اسی مالیہ کے سال کے شروع ہی سے دی جائے ۔ اس گنجائش کے لئے کئی مدات نکل سکتے ہیں ۔ جہاں کئی فضول چیزوں پر پانی کی طرح پیسہ بہایا جاتا ہے تو پھر کیوں ان ملازمین کو ریلیف نہیں دی جاسکتی ہے تاکہ وہ اس سے استفادہ کرسکیں ۔ کرنسی کی تبدیلی کے بعد ہم دیکھ رہے ہیں کہ عوام بعض مشکلات میں پھنس رہے ہیں ۔ اتفاق سے کوئی نوٹ پھٹ جاتی ہے تو اس کو سیٹھ ساہوکار حتی کہ بنک بھی اس کو قبول نہیں کرتا ۔ یہ واقعہ اخباروں میں بھی آیا اور حکومت کو توجہ دلائی گئی لیکن چوں کہ حکومت کو دیر سے کام کرنے کی عادت سی ہو چکی ہے اس لئے میں سمجھتا ہوں کہ ابھی ابھی دفتریت کا چکر ختم نہیں ہوا ہے تاکہ مرکزی حکومت یا رزرو بنک کو توجہ دلائی جاسکے ۔ اگر توجہ نہیں دلائی گئی ہے تو جلد از جلد بنک اور سرکاری خزانوں کو یہ حکم دینا مستوجب ہے کہ پھٹے ہوئے نوٹ بھی قبول کریں جس طرح کہ پہلے حالی کے نوٹ قبول کئے جاتے تھے ۔ اس سے بہت سی دشواریوں کا خاتمہ ہوگا ۔

ایک اور چیز یہ ہے کہ عوام کی بنیادی ضروریات کی تکمیل کرنا حکومت کا اولین فرض ہوتا ہے عوام کو جیسی روزگار کی ضرورت ہوتی ہے ویسے ہی مکانات کی بھی ضرورت ہوتی ہے ۔لیکن آج عوام اس قابل نہیں ہیں ۔ ان کی معاشی حالت ایسی نہیں ہے کہ وہ زیادہ کرایہ کے مکانات لیکر رہ سکیں اس لئے سی آئی بی کے جو مکانات ہیں ان کے متعلق میں نے سنا ہے کہ ان کی فروخت کا تصفیہ سنہ ۱۳۴۰ ف میں ہوا تھا اور بیع کے اس فیصلہ کی بناء پر ناسپلی اور ملے پلی میں تقریبا ۱۰۰ مکانات فروخت بھی کئے گئے لیکن باقی ۵ ہزار مکانات ویسے ہی رہ گئے ہیں ۔ اس لئے میری سفارش ہے کہ یہ مکانات اقساط پر کرایہ داروں کو فروخت کردئے جائیں اور اس طرح جو روپیہ وصول ہوگا اس سے جدید مکانات تعمیر کئے جاسکتے ہیں ۔ اس مانگ سے متعلق حکومت کا بالخصوص سررشتہ آرائش کا رویہ قابل افسوس ہے ۔ بجائے اس کے کہ پرانے مکانات فروخت کرکے نئے مکانات بنائے جائیں ۔کرایوں میں اضافہ کیا جا رہا ہے ۔

श्री. बी. के. कोरटकर :—सी. आय. बी. के बारे में कोओी कटमोशन नहीं है ।

شری عبد الرحمن ۔ فینانس ڈپارٹمنٹ کو توجہ دلائی جارہی ہے ۔کیونکہ یہ سرکاری جائیداد ہے اور فینانس ہی بیع و فروخت کرنے کے فیصلہ کو آگے بڑھا سکتا ہے ۔ سی آئی بی کا کٹ موشن نہیں ہے یہ میں بھی جانتا ہوں ۔

ایک اور چیز جو مجھے کہنا ہے وہ فینانس کی کارکردگی سے متعلق ہے ۔ وظیفہ کی کارروائیوں سے متعلق جہاں تک میری معلومات ہیں یہ عادت بد ہمارے فینانس ڈپارٹمنٹ اور صیغہ حساب کو ہوگئی ہے کہ جتنی طوالت ہوسکے دیجائے ۔ اس عادت ثانی پر حکومت کی بارہا توجہ منعطف کرائی گئی اور احتجاج کیا گیا لیکن افسوس ہے کہ اس جانب حکومت نے کوئی توجہ نہیں دی ۔ نئے منسٹر صاحب سے میں کم ازکم نا امید نہیں ہوتا ۔ انکی کارگزاری کے طور پر میں یہ دیکھنا چاہتا ہوں کہ وظیفے کی کارروائیوں کا جلد از جلد فیصلہ ہوجائے ۔ اس ضمن میں ماتحت دفتر کو حکم دینے سے کام نہیں چلیگا کیونکہ جس طرح حکومت کی طرف سے عام طور پر جو جواب دیا جاتا ہے اور کہا جاتا ہے کہ میں نے یہ حکم دیدیا ہے ۔ اگر ایسا جواب یا حکم دیا جائے تو عملا اسکا کوئی پھل نہیں ملیگا ۔ اس خصوص میں یہ حکم دیا جائیگا کہ ہر شخص کی وظیفہ کی کارروائی ایک مہینے کے اندر تکمیل کرنے کیلئے پابند کیا جائے ورنہ اس ڈپارٹمنٹ کے ہیڈ کی تنخواہ سے زیر کارروائی وظیفے کی رقم وضعات کیجائیگی تاکہ ہمدردی کے تحت نہیں توکم ازکم اس ڈر و خوف سے اس کارروائی کی تکمیل کرینگے ۔ اس سے دوسرے عہدہ دار بھی تاخیر کی جرات نہیں کرینگے ۔ عام ملازمین کو یہ شکایت ہے اور میں نے خود اپنے حلقہ چنچل گوڑہ کے ایک کیس کو دیکھا کہ ایک عرصہ کے بعد یعنے تقریبا تین سال کے بعد وظیفہ کی کارروائی تکمیل پائی اور وظیفہ جاری ہوا لیکن اب فینانس ڈپارٹمنٹ کی طرف سے دوسرا حکم وظیفہ خوار

کو ملا ہے کہ وظیفہ کی رقم کم کردیگئی ہے - اسلئے پہلے کا وثیقہ داخل کردیں - میری سمجھ میں نہیں آیا کہ ایک کارروائی مکمل ہوچکنے کے بعد پھر دوبارہ یہ حکم کیسے دیا جاسکتا ہے - یہی ایک واقعہ نہیں ہے میں یادداشت کے طور بر ایک ہی کارروائی کا حوالہ دیرھا ہوں تاکہ منسٹر صاحب اس خصوص میں توجہ کریں -

ایک اور بات مجھے دارالطبع کے تعلق سے کہنا ہے - دارالطبع میں میں سمجھتا ہوں کہ کام زیادہ ہے جسکی وجہ سے ہماری پروسیڈنگس بھی وقت پر نہیں چھپ رہی ہیں اسمبلی کے کام میں یہ تاخیر ہوتو ظاہر ہے کہ دوسرے دفاتر کی اشاعتوں میں کیا حالت ہوگی - معلوم ہوتا ہے کہ وہاں عملے کی کمی ہے - اسمبلی کی پروسیڈنگس کی طباعت میں تاخیر ہوتی ہے تو ہم ایسا محسوس کرتے ہیں کہ وہاں عملہ ناکافی ہے - اسلئے وہاں کافی عملہ دیا جانا چاہئے - عملہ میں ان عہدہداران کا ذکرنہیں کررہا ہوں جیسے کہ ناظم - نائب ناظم یا مددگار وغیرہ جیسے کہ عہدے تراشے جاتے ہیں بلکہ مشین پر کام کرنے والے عملہ میں اضافہ کیا جائے -

اسکے بعد ایک اور چیز کی جانب میں فینانس ڈپارٹمنٹ کو متوجہ کرنا چاہتا ہوں - ہماری آمدنی کا پولیس اور ریزروڈ پولیس پر کروڑھا روپیہ خرچ ہورہا ہے - انکو کھلاتے پلاتے مسنڈ بنائے رکھنے کے بجائے جہاں کمیونٹی پراجکٹ کا کام ہورہا ہے وہاں ان سے کام لیا جائے چونکہ پولیس پر جو ہمارے مالیہ کا زیادہ حصہ خرچ ہورہا ہے وہ محض بلا وجہ خرچ ہو رہا ہے تو کم از کم ان سے فائدہ اٹھانے کیلئے وہاں ان سے کام لیا جائے چونکہ پولس بہت چست و چالاک ہوتی ہے - گوکہ وہ ڈنڈوں کے استعمال میں زیادہ چست و چالاک ہوتی ہے - اس لئے انہیں اس کام پر لگانے کیلئے میں توجہ مبذول کرانا چاہتا ہوں کیونکہ جب جنگ کے زمانے میں فوج سے ایسے کام لئے جاتے ہیں تو امن کے زمانے میں ریزرو پولیس سے بھی ایسا کام لیا جاسکتا ہے تاکہ ایک طرف انکے ذہن میں جو گندہ خیالات آتے ہیں وہ نہ آنے پائیں اور دوسری طرف ملک کے تعمیری کاموں میں انہیں مصروف رکھا جاسکے -

میں حکومت کو ایک اور چیز کی طرف توجہ دلانا چاہتا ہوں - میں نے آج کل یا پرسوں (مجھے ٹھیک یاد نہیں) کے کسی اخبار میں پڑھا ہے وہ ایک عجیب واقعہ ہے کہ کسی ایک سرکاری عہدہ دار نے ۶۰۰ روپیہ میں سرکاری جیپ خریدی ہے - میں یہ تصدیق نہیں کررہا ہوں کہ یہ واقعہ صحیح ہے لیکن اگر یہ صحیح ہے تو میں متعلقہ منسٹر سے درخواست کرونگا کہ عہدہداروں کی اسطرح اقتدار سے فائدہ اٹھانے کی ذہنیت کو جتنا جلد ہوسکے دور کیا جائے - کوئی اسطرح ہماری آمدنی کو نقصان پہنچاتے ہیں تو یہ قومی غداری کے مترادف سمجھا جائیگا - اگر یہ واقعہ صحیح ہوتو اس جانب منسٹر صاحب توجہ دیں اور انہیں کیفر کردار تک پہنچائیں -

اس مختصر وقت میں میں یہی کہنا چاہتا تھا -

Shri L. K. Shroff (*Raichur*): Mr. Speaker, Sir, I want to place one or two points before the hon. Minister for Finance for his consideration.

Hon. Members from both sides have pressed that the customs duty on the exports should be removed. The Finance Minister pleaded the other day that we would be losers of about Rs. 1,20,00,000 if we were to do so and that it was not easy to make up such a big amount. But I would like to inform him that some 14 or 15 districts of our State are adjacent to the neighbouring States and people from these 14 or 15 districts go to the other States for selling their commodities, because the prices obtaining in the markets there will be generally Rs. 15 to Rs. 20 higher than what they obtain in our markets. And because of the very inefficient administration of the Customs Department to which hon. Members of this House have drawn the attention of the Minister for Finance and Customs, many a time people manage to cross the border without paying any customs duty and are thus able to put more money into their pockets. Merchants in this State plead that they have got to pay surcharge and certain other taxes on certain commodities on account of which they get lesser amounts for the commodities. The result is the State Exchequer is not benefitted. The merchants complain that they are not having as much business now as there used to be before and the people also complain that they are troubled by the customs duty. I would suggest to the hon. Finance Minister to take courage in both hands and get rid of this export duty and if he were to do so I might say that a very large percentage of the commodities that are taken outside our State limits, foodgrains and cash crops such as cotton etc., for getting a better price would be sold inside the State limits and the merchants who export will only have to pay surcharge, and the Government may expect a very big amount in addition to what it is now expecting from surcharge. A good portion of the loss that might be incurred by removing the export duty could be made up by increase in the surcharge. Add to it the benefits that the people will get and the psychological change among them, which is a very important thing. And the Finance Minister can find means of putting some more taxes on the people and replenish the loss. But even without that if only the Sales-tax Department is further developed we can easily get even by itself more than Rs. 1,20,00,000 that will be lost by removing the export duty. I would, therefore, suggest to the hon. Minister that he should very seriously consider this matter and remove this export duty.

Another point I would like to express is a request which I made a few days ago to the Minister for Commerce and Industries to know whether a survey has been made in the district of Raichur about the potentialities of new industries that may be started in view of the Tungabhadra Project and the Hydro-electric scheme that may be coming up. His reply as a very distressing note. The State Government, as every other Government, must plan things much before hand and see that everything goes according to plan. If no survey of the potentialities of the industries that may be started in the district of Raichur is made now and if the Government does not decide which industries have got to be reserved for the public sector and which have to be offered to the private sector and what help Government is going to give to the people for starting these industries that are allotted to the private sector, we might be caught napping when the Hydro-electric scheme will be an accomplished fact, and much money that could be got back as return in various ways would be lost to the Government. I therefore request the hon. Minister for Finance, who is also the Minister for Commerce & Industries to make a beginning even from now, have a survey made, get the plans ready, and tell the public which industrier will be open to the private sector and what help will be given to start the industries. I wish that these things are done because in about two years time, the project would be completed in all its aspects. If the Hydro-electric scheme has also been made part of the first five-year plan, in about two years, as the Minister for P.W.D. told the other day, by 1957 the whole of Hyderabad will be given as much electricity as is required. All these plans must be made ready so that people might know which industries are to be started and make arrangements for their finance and also for the expert knowledge that is required for this. We have got certain Statutes through which Government has taken many powers into its hands, even to see that the different crops grown on lands are regulated according to plan. When that is so, why should not the Government have even from now, if necessary through legislation, the power to plan the industries and for surveying the potentialities of the different industries that are possible to be started ? I was told that small scale industries have been started in the project area. It is a very good beginning. I would suggest that even with regard to small scale industries also, a very thoruogh survey has to be made of all the different areas of the District to see which small scale industry can be started and which can make use of the electric power that will be available etc. All these things have to be done and people

should be told as to which are profitable and which are not so that they might be able to start the industries and thus make their lives happy. The Hyderabad Govt. is spending something like Rs. 25 crores over the Tungabhadra Project, another Rs. 4 crores over the Hydro-electric scheme, and, if my information is correct, about 20 crores for the development of the area under the project. On the whole about Rs. 50 crores will be invested by the Govt. and we have got to see that amount is realised as early as possible. We have got, therefore, to proceed in a planned manner. I would, therefore, plead that the Minister for Commerce and Industry should have this in mind and see that this Department starts work immediately in this regard.

श्री. वि. के. कोरटकर:—अुपाध्यक्ष महोदय, आज मैं खुशी भी जाहिर कर सकता हूं और अफसोस भी। मैं खुशी अिस बात की जाहिर कर सकता हूं कि आज मेरी डिमांड्स पर, जिस तरह कि दूसरे और डिमांड्स पर बडी शद्दोमद से बहसें हुअीं अुस तरह से बहसे नहीं हुअीं। क्योंकि बडी बडी तोपें गैर हाजिर रहीं, अिस लिये बंबारी कम हुअी। अफसोस अिस बात का है कि यदि बंबारी अच्छी तरह होती तो मेरी तरफ से अुसका जवाब ज्यादा अच्छी तरह और विस्तार से दिया जाता, और मुझे अपनी बाजू निवेदन करने का ज्यादा अच्छा मौका मिलता।

लेकिन खैर, अब मैं मेरे सामने जो चर्चाअें हुअीं अुनको तीन विभागों में बाटूंगा, और अुनका जवाब दूंगा। खास कर तीन विषयों पर चर्चा की गअी। और कुछ छोटे मोटे अेतराजात भी पेश किये गये। जो तीन प्रमुख विषय थे जिनपर कि बडे जोर से बहस हुअी अुसमें सेल्स टॅक्स, कस्टमस् और जनरल पॉलिसी ये बातें आती हैं। अिन तीनों विषयोंपर मैं बादमें आअुंगा। पहले तो जो छोटे मोटे अेतराज किये गये अुनका मैं जवाब देनेवाला हूं।

सब से पहले ब्यूरो ऑफ अेकॉनॉमिक्स अॅन्ड स्टॅटिस्टिक्स पर बडी जोर से बहस की गअी और यह कहा गया कि यह अेक गैर जरूरी सेगा (विभाग) है। लेकिन अितनी तो बात विशेष ध्यान रखने की है कि बहस करनेवालों ने यह तो नहीं कहा कि अुसको अेकदम खतम कर दिया जाय। अुन्होंने अितनाही कहा कि यह जो सेगा है वह सिर्फ कुछ चीजों को और कुछ अंकोंको अेकत्रित करता है। लेकिन यह क्या काम करता है यह समझमें नहीं आता।

कुछ विभाग अैसे होते हैं कि वह क्या काम करते हैं यह सादी नजर से देखनेवालों की नजर में नहीं आता। क्योंकि वह तो अेक तांत्रिक (टेकनिकल) चीज होती है। अुसी तरह यह भी अेक विभाग है जो कि क्या काम करता है यह सादे तौर पर देखनेवाले लोगों की नजर में नहीं आता है। यह जो ब्यूरो ऑफ अेकॉनॉमिक्स अॅन्ड स्टॅटिस्टिक्स (Bureau of Economics & Statistics) है वह वैसा ही है जैसा कि आदमी को आखें और कान होते है, आखें देखने का काम करती हैं, और कान सुनने का काम करते हैं। और फिर बाद में हमारे हाथ पाँव काम करते हैं। आँखें कुछ चीजें देखकर हमारे सामने रख देती हैं, और फिर अुन वाक्यातकी बिनापर हाथ पाँव को काम करना पडता है। यदि हाथ पाँव यह कहें कि हम हरदम काम करते हैं, और यह आँखें कुछ भी काम नहीं

करती हैं, अिस लिये अिन्हें फोडना चाहिये। तो अुससे नतीजा यह होगा कि नुकसान तो हाथ और पॅांव का ही होनेवाला है। यदि अँाखें कुछ देखेंगी ही नहीं तो हाथ और पॅांव क्या काम कर सकते हैं? अुसी तरह यह भी अेक बहुत जरूरी विभाग है। यह हर वक्त जानकारी अेकत्रित करता है और कअी किसम के अँाकडे अेकत्रित करता है, और गव्हर्नमेंट हर वक्त अुस जानकारी से फायदा अुठाती है। अिस विभाग से हमें अेक्सपोर्ट (Export) और अिंपोर्ट (Import) की हमारी पॉलिसी तय करने में बडी मदद मिलती है। समझिये कि हमें बाहर से शक्कर मंगानी है। तो अुसके लिये हमें पहले अंक (स्टॅटिस्टिक्स) अेकत्रित करने पडते हैं कि हिंदुस्तान में अिस वक्त शक्कर का अुत्पादन कितना है, और बाहर के स्टेटों के पास कितनी शक्कर है, और क्या हम बाहर से शक्कर मंगायेंगे तो हमें या हमारी सनअतों को, कोअी नुकसान तो नहीं होगा। अिस तरह अेक्सपोर्ट और अिंपोर्ट की पॉलिसी तय करने के लिये हमें अिस तरह के आखोंकी जरूरत होती है। तो हमें हमारे ब्यूरो ऑफ अेकॉनॉमिक्स और स्टॅटिस्टिक्स की बहुत मदद मिलती है। गव्हर्नमेंट अंधेरे में चलकर अपनी नीति तय नहीं कर सकती है।

अुसी तरह जब यहां पर सिक्के की तबदीली की गअी अुस वक्त अिंडेक्स ऑफ लिव्हिंग (Index of Living) यानी रहनसहन का निर्देशांक ज्यादा मालूम होता था। जब यह सिक्के की तबदीली कीगयी अुस वक्त यह रहनसहनका निर्देशांक कुछ ज्यादा मालूमा होता था, और यह कहा जा रहा था कि सिक्के की तबदीली की गयी अुस वक्त यह रहन सहन निर्देशांक कुछ ज्यादा ही था और यह कहा जा रहा था की सिक्के के तबादिले की वजहसे भाव बढ रहे हैं। अुन्हें रोकना चाहिये। हमें भी कुछ भाव बढे से मालूम होते थे। लेकिन वास्तव में यह भाव किस कारण बढेंहैं अिसकी जानकारी होना जरूरी था। क्यासिक्केकी तबदीलीके कारण रहनसहन का निर्देशांक (कॉस्ट ऑफ लिव्हिंग अिंडेक्स नंबर) बढा और अुसीके कारण भाव बढे हैं, या और कोअी कारण है? तो अिसके लिये अिस डिपार्टमेंट से, अिस विभाग से, जानकारी हासिल की गअी, और गव्हर्नमेंट मुतमैन होगअी कि सिक्के की तबदीली के कारण भावों में बढाव नहीं हुआ है। और रहनसहन निर्देशांक (अिंडेक्स ऑफ लिव्हिंग) के बढने पर अिसका कोअी असर नहीं पडा है। अिस तरह अिस विभाग से बहुत तरह का फायदा गव्हर्नमेंट को हो सकता है। और सरकार जरूरत के लिहाज से बराबर अिस तरह का फायदा अिस विभाग से लेती रहती है। अिस ब्यूरो ऑफ अिकॉनॉमिक्स अँड स्टॅटिस्टिकस विभाग की तरफ से कृषि मजदूर (अॅग्रिकल्चरल लेबर) विषयक, अुद्योग धंदों (अिंडस्ट्री) के विषय में और सोशल वेल फेअर के बारे में कअी तरह के अंक और दूसरी जानकारी अेकत्रित की जाती है, और अुससे सरकार काफी फायदा अुठाती है।

यह अेक अेतराज किया गया कि अिस विभाग की तरफ से अेक किताब छपवाअी गअी, और अुसमें अच्छे अच्छे फोटो ही सिर्फ दिये गये हैं। मैं अुनकी जानकारी के लिये बताना चाहता हूं कि आप जिस किताब का जिकर कर रहे हैं वह किताब अिस विभाग की तरफ से नहीं छपवाअी गअी। शायद आपकी तसवीर अुसमें नहीं आयी अिस लिये आपको गुस्सा आया हो। मेरी भी तसवीर अुसमें नहीं आयी है तो मुझे भी गुस्सा आना चाहिये था। बात यह है कि यह किताब अेकॉनॉमिक असोसियेशन की तरफ से छपवाअी गअी है। अेकनॉमिक असोसियेशन का और अिस विभाग का कोअी संबंध नहीं है। श्री. केशव अयंगार अुस असोसियेशन के अध्यक्ष हैं, और अुन्होंने ही अिस पुस्तक को छपवाया है।

डिपार्टमेंट की तरफ से अलबत्ता हैदराबाद की आर्थिक स्थिती को बताने वाले नक्शे छपवाये गये है। वह नक्शे तो अितने अच्छे थे कि अुसकी तो सब की सब कॉपियां बेची गयीं। अब सिर्फ लायब्ररी के लिये अेक कॉपी रह गयी है।

अेक बात यह भी कही गयी की मद्रास में यह विभाग (सेगा) अुडा दिया गया है। लेकिन यह वाक्या नही है। मद्रास में सिर्फ अिसके हेड को बरतरफ कर दिया गया है, लेकिन वह विभाग वहां आज भी वैसा ही है और बराबर काम कर रहा है। अब अिसका अितजाम अलग कर दिया गया है। अितना ही नहीं लेकिन जिन स्टेटों में अिस तरह का विभाग नहीं है वहां अैसा विभाग खोलने के बारे में सोंच रहे हैं। मध्यप्रदेश में अबतक अिस तरह का विभाग नही था, लेकिन अब अुसे शुरू करने के बारे में सोंचा जा रहा है। और हम से अुन्होंने जानकारी भी मांगी है जिसे हमने भेज दिया है। में अितना कह सकता हूं कि ब्यूरो ऑफ अेकॉनॉमिक्स अँड स्टॅटिस्टिक्स अिस तरह के अलग विभाग की जरूरत है, और वह बराबर अपना काम करता रहेगा।

वेटस् और मेजर्स (Weights and Measures) के बारे मे कहा गया कि आज भी हैदराबाद में बहुत से खिलाफ कानूनी वेटस् अॅन्ड मेजर्स अिस्तेमाल में हैं। अुनको अभी तक खतम नहीं किया गया। मैं अिसके बारे में कहना चाहता हूं कि हैदराबाद में हमनें अिस तरह का काम अभी शुरू किया है। पूरे हैदराबाद में अिस तरह गैर कानूनी वेटस् और मेजर्स काफी तादाद में हैं। लेकिन अिसे अितनी जल्दी खतम नही किया जा सकता। अिस विभाग का काम तो धीरे धीरे बराबर बढ रहा है। अिसे आहस्ते से ही बढाने की जरूरत है। यह काम अेकदम नहीं हो सकता है। हमने अिसके लिये जो अिनस्पेक्टर्स रखे हैं वे अपना काम बराबर कर रहे हैं। लेकिन अभी तक बेपारी भी अिसके लिये तैयार नहीं हुये हैं। अेक जगह अेक अिनस्पेक्टर अेक बेपारी के पास अुसके वजन और तौल देखने के लिये गया तो अुसका और बेपारी का झगडा हो गया। वेटस् और मेजर्स यदि जप्त भी करने हैं तो वह अितना आसान काम नहीं है। अिसके लिये शहादत की भी जरूरत होती है और अुसके लिये लोगों में अेज्युकेशन होना बहुत जरूरी है। हमारे अेज्युकेशन का मेयार बढने की जरूरत है। अिसमें लोगों को ज्यादा ध्यान देने की जरूरत है। लेकिन हम देखते हैं कि जब लोग कोअी चीज लेते हैं तो अिस तरफ ध्यान नहीं देते कि हम जो चीज ले रहे हैं अुसका नाप तौल बराबर है या नहीं? दुकानदार जो चाहे नाप देता है मगर यह देखना खरीददार का काम है कि वह कम है या बराबर है। और दुकानदार के पास के वजन ठीक नाप तोल के हैं या नहीं। जैसे जैसे हमारा अेज्युकेशन बढेगा वैसे वैसे यह काम भी बढेगा।

जो आक्षेप किये गये अुनके बारे में मैं अितना ही कहना चाहता हूं कि यह विभाग (सेगा) १९४९ में कायम किया गया, और अबतक सारे स्टेट भर में अिसके ३२ सब ऑफिसेस् खोले गये और ३ जगह लेबॉरेटरीज (प्रयोगशालायें) खोली गयीं। वहां पर स्टॅंडर्ड वेटस (Standard Weights) रखे गये ह।

अिस विभाग ने अबतक जितने नाप तौल की जांच की है अुसकी संख्या निम्न है।

वजन	५८८५३६
वजनके दूसरे आले	१०३२१२

नाप ८५२४५

नापके दूसरे आले ७७५

अिस तरह अिस विभाग का काम पूरे स्टेट में बराबर बढ रहा है। यह विभाग १९४९ से गत ५-६ साल से बराबर काम कर रहा है। अुसकी कुल आमदनी ४४९८६६ रुपये की हुअी और खर्चा १०४७४४ रुपये हुआ।

अिससे आपको मालूम होगा कि यह विभाग किस तरह बराबर तरक्की करता जा रहा है।

प्रॉसिक्यूशन (Prosecution) की तरफ पहले दो साल तक ज्यादा ध्यान नहीं दिया गया। अुसमें बात यह होती है कि यदि मुकद्दमें चलायें जाते हैं तो अिन्स्पेक्टर्स लोगों का बहुत सा समय अुसी काम में चला जाता है, और बाकी जो जरूरी काम है वह नही हो पाते। अिस लिये मैंने ही जानबुझकर यह कहा था कि शुरू में प्रॉसिक्यूशन की तरफ ज्यादा ध्यान न दिया जाय। और मैंने यह भी कहा था कि प्रॉसिक्यूशन के बजाय पहले समझाकर के ही जहां-तक काम हो सके किया जाय। अिस लिये पहले दो सालों मे ज्यादा मुकद्दमें नहीं किये। लेकिन पिछले सालसे प्रॉसिक्यूशन का काम शुरू किया गया है। अभीतक ९५ प्रॉसिक्यूशन के केसेस किये गये। अुसमें से ६७ पर चार्ज साबित हुआ २६ केसेस अभी चल रहे हैं और दो डिसचार्ज हुअे। गये दो साल में जो माल जप्त किया गया अुसकी तादाद ६३ टन तक जाती है। अिस तरह आपको मालूम होगा कि अिस विभाग का काम बराबर बढ रहा है।

अेक शिकायत यह भी की गयी कि जालने के अेक ऑफिसर तीन महने के लीव्ह पर होते हुअे भी जब वह यहां आये हैं अुनसे काम लिया जा रहा है। जब मैंने पहले अिस बात को सुना तो मुझे भी बडा दुःख हुआ। लेकिन अभी मैंने अिस बात की तहकिकात की तो मालूम हुवा कि वे तीन महिने की रुखसत पर ह यह बात सही है लेकिन अुनसे काम लिया जाता है यह बात बिलकुल गलत है। और जब वे रुखसत पर गये तो तुरंत १५ दिनके अंदर वहां पर दूसरे आदमी को भेजा गया। आपकी शिकायत सही नहीं है कि अुनसे रुखसत के दिनों में भी काम लिया जाता है।

यह कहा गया कि गव्हर्नमेंट का जो प्रिंटिंग प्रेस है वह नुकसान में चल रहा है। यह बात सही है कि शुरू में यह प्रेस नुकसान में चल रहा था। लेकिन अब का जो बॅलेन्स शीट बतलाया गया है अुससे तो मालूम होता है कि अिस साल अिसका मुनाफा १ लाख रुपये के करीब आता है। खर्चा ज्यादा नहीं है, और प्रिंटिंग प्रेस में काम बराबर बढ रहा है।

अिसका हरसाल का काम अिस तरह से है।

सन ५०–५१ में १०७२३१

सन ५१–५२ में ११२२१४२

सन ५२–५३ में १६०,०५४५३ और

सन ५३–५४ में १८ लाख का काम होने की अुमीद है। अिस तरह से काम बराबर बढ ही रहा है।

यह भी अेक शिकायत की गयी कि लेजिस्लेटिव्ह असेंब्ली की रिपोर्ट जल्दि नहीं मिलती है। मैंने अिसके बारे में दूसरी स्टेटों से भी जानकारी मंगाअी थी, और देखा कि वहां रिपोर्ट के मिलने में कितनी देरी लगती है। तो मुझे मालूम हुवा कि हमारे यहां जब रिपोर्ट मिलते हैं अुससे जल्दि किसी दूसरी जगह रिपोर्ट नहीं मिलते हैं। लेकिन अिसका मतलब यह नहीं है कि मैं हमारे गलतियों को जेस्टिफाय करने की कोशिश कर रहा हूं। मैं पूरी कोशिश करूंगा कि जल्द से जल्द आप लोगों को रिपोर्ट छपकर मिलें।

जैसा कि मैंने पिछले सेशन में वादा किया था कि डिसेंबर सेशन के रिपोर्ट आपको अिस सेशन के खतम होते होते मिलेंगे, अुस वादे पर मैं आज भी कायम हूं। और अिस सेशन के खतम होने के पहले आपको डिसेंबर सेशन के रिपोर्ट मिलेंगे अैसी मुझे पूरी अुमीद है। लेजिस्लेटिव्ह असेंब्ली के काम के लिये प्रेस में कुछ अलग अितजाम भी किया जा रहा है। और कुछ स्टॉफ में भी अिजाफा किया जा रहा है।

यह कहा गया कि यह प्रेस बहुत पुराना है। यह बात बिलकुल बराबर है कि प्रेस बहुत पुराना है। बंबअी से अेक डेली मेल नाम का अखबार निकलता था। वह अखबार जब बंद हो गया तब यह प्रेस अुससे सेकंड हँड लिया गया था। अब यह बहुत पुराना हो गया है।

شری مادھو راؤ وائیپنکر - یہاں کیا مرھٹی کو بڑھانا چاہتے ہیں ؟

श्री. वि. के. कोरटकर:—आपने असेंब्ली के रिपोर्ट देखें होंगे तो आपको मालूम हुआ होगा कि आप असेंब्ली में जो भाषण मराठी में देते हैं वह मराठी में ही छापा जाता है। जिस भाषा में जो वक्ता यहां पर भाषण करता है अुसका भाषण अुसी भाषा में रिपोर्ट मे छापा जाता है।

شری مادھو راؤ وائیپنکر - سب چیزیں انگریزی میں ملتی ہیں - کچھ مرھٹی میں ملتی ہیں - اور باق انگریزی میں - سب چیزیں مرھٹی میں ملیں تو اچھا ہے -

श्री. वि. के. कोरटकर:—आपको जो रिपोर्ट दी जाती है वह तो हर भाषा में दी जाती है। आप यदि मराठी में भाषण करते हैं तो मराठी में ही अुसे छापा जाता है। अुसी तरह दूसरे कानून और जरीदे भी मराठी में छापे जाते हैं। अिन चीजों को सब स्थानीक भाषाओं में छापने का अितेजाम किया गया है। लेकिन सभी बातें स्थानिक भाषाओं में आज नहीं छापी जा सकतीं।

हां तो मैं कह रहा था कि यह प्रेस अेक बहुत पुराना प्रेस है। कोअी २५,२६ साल का पुराना यह प्रेस है, और वह भी सेकंड हॅन्ड लिया गया था। अुसी तरह अिस प्रेस की जो अिमारत है वह भी काफी पुरानी होगअी है। और वहां पुराने तरीके से काम किया जा रहा है। अिसके लिये नये अिमारत की बहुत जरुरत है, और नये ढंग पर काम होने की भी जरुरत है, लेकिन अिस सब के लिये काफी खर्च की जरूरत है। फिर भी मैं अिसके लिये पूरी कोशीश कर रहा हूं। अब तक अिस प्रेस में जो काम हो रहा है अुसकी पूरी जानकारी मैंने आपके सामने रखी है।

अेक अेतराज यह भी किया गया कि प्रेस के जो मजदूर हैं अुनको बोनस नहीं दिया जाता और अुनसे अतवरी शनिवार को भी काम लिया जाता है। अिसके बारें में गव्हर्नमेंट की क्या पॉलिसी है यह मैं आपके सामने साफ तौर पर रखना चाहता हूं। गव्हर्नमेंट की जो कमर्शियल-

अिंडस्ट्रीज (Commercial Industries) हैं, जैसे की आर.टी.डी. डिपार्टमेंट, गव्हर्नमेंट प्रिंटिंग प्रेस, वगैरा अिसमें बोनस की पद्धति नही रखी गयी। जब आर.टी.डी. की हडताल हुअी थी अुस समय गव्हर्नमेंट ने तय किया कि गव्हर्नमेंट के जो अिंडस्ट्रियल कनसन्स (Industrial Concerns) हैं अुनमें मजदूरों को बोनस नहीं दिया जायेगा। अिसी पॉलिसी के तहत गव्हर्नमेंट प्रिंटिंग प्रेस के मजदूरों को बोनस नही दिया जा सकता। गव्हर्नमेंट के अेक विभाग में अेक पॉलिसी, और दूसरे विभाग में दूसरी पॉलिसी नहीं रखी जा सकती। सब के लिये अेक ही नीति होनी चाहिये।

स्टेशनरी डिपार्टमेंट के बारे में खास कुछ नहीं कहा गया अिस लिये मैं भी ज्यादा कुछ नहीं कहना चाहता। कभी कभी यह अेतराज होता है कि अिस डिपार्टमेंट की तरफ से खराब माल सप्लाय होता है। यह कहा गया कि जब स्याही की बोतल खोली गअी तो अुसमें पानी ही पानी निकला, और बाद में अुसमें दूसरी स्याही डालकर काम चलाना पडा। मैं समझता हूं कि यह सिर्फ मजाक के लिये कहा गया होगा। कुछ हसी हाअुस में पैदा करने के लिये कहा गया होगा बाकी अैसी बातें कहना तो अेक्झाजरेशन (Exaggeration) होगा। यह भी अेक अेतराज किया गया कि आज कल अिस डिपार्टमेंट से जो माल दिया जाता है अुसका स्टॅन्डर्ड कम हो गया है। यह बात किसी हद तक सही हो सकती है। हमारा मनशा कॉटेज अिंडस्ट्रीज को जहांतक हो सके अिमदाद देने का है। और अिसी नीति से हम स्टेशनरी डिपार्टमेंट में ज्यादा तर कॉटेज अिंडस्ट्रीज का माल लेते हैं। आप के जो लिखने के होल्डर्स हैं, वह कॉटेज अिंडस्ट्रीज के बने हुअे होते हैं। अिस लिये वे शायद पहले के जितने अच्छे न हो। अुसी तरह से जो ब्लॉटिंग पेपर होते हैं वह भी कॉटेज अिंडस्ट्रीज में बने हुअे ही लिये जातें हैं। वे शायद अुतने साफ चूस न रहते हों।

दूसरी बात यह भी है कि हम जो टेंडर (Tender) बुलाते हैं अुसमें सब से कम कीमत का जिसका टेंडर होता है अुससे ही माल लेते हैं। तो जब हम कम टेंडर का माल लेते हैं तो अुसकी क्वालिटी कुछ कम दर्जे की हो सकती है। फिर भी हम कम से कम टेंडर कॉल करने वाले से ही माल लेते हैं और यही हमारी नीति है।

अब मैं अॅग्रिकल्चरल अिनकम टॅक्स (Agricultural Income Tax) के बारे में कुछ कहना चाहता हूं। यह अेतराज किया गया कि अिसके लिये दस हजार की आमदनी रखी गयी है और वह भी दूसरी मिलाकर नहीं बल्कि खालिस जिरअती आमदनी रखी गअी है। यह वायदा किया गया था कि यह आमदनी कम करके साडे सात हजार की की जायगी ताकि अिनकम टॅक्स ज्यादा मिलें। लेकिन यह वायदा पूरा नहीं किया गया। मैं कहना चाहता हूं कि यह बात गव्हर्नमेंट के सामने थी और अिसके अूपर विचार किया जा रहा है। जब से यह काम शुरू किया गया है तब से यह देखा जा रहा है कि धीरे धीरे अिस रजिस्टर में ज्यादा नाम आते जा रहे हैं। जब यह अॅग्रिकल्चरल अिनकम टॅक्स शुरू हुआ तब अिस रजिस्टर में ४३८ नाम थे। सन ५२–५३ में यह १५०६ तक हुअे, और अुसके बाद ५३-५४ में ३००० हजार तक यह संख्या गयी है। लेकिन यह नाम तो बराबर बढ रहे हैं। फिर भी यह देखा गया कि अुसके मुकाबले में अॅग्रिकल्चरल अिनकम टॅक्स कम होता जा रहा है। पहले यह अिनकम १०,३१,४४९ रुपये था, अुसके बाद सन ५२-५३ में ३४,५,९९३ रुपये

हुआ, और अब अिस साल ४,६२,००० रुपये है। अिन आंकडों से मालूम होता है कि यह अिनकम बराबर कम होती जा रही है। अुसके लिये कारण यह है कि पहले साल यह अिनकम टॅक्स जागिरदारों से भी लिया गया था। लेकिन जागिरदारी खतम होने के कारण यह अिनकम भी चली गयी। यह जो प्राप्ति थी वह जागिरदारी खतम होते ही चली गयी। हमारे यहां जो लॅंड रिफॉर्म (Land Reform) हो रहे हैं अुसका भी अिस अिनकम पर असर हुआ। लॅंड रिफॉर्म होने से संयुक्त कुटुंब पद्धति (जॉअिंट फॅमिली सिस्टिम) टूटती रही है। अिसकी वजह से भी यह आमदनी कम होती जा रही है। अिस तरह ॲग्रिकल्चरल सेल्स टॅक्स (कृषि विक्री कर) की आमदनी में कमी होती जा रही है। अिन तीन चार कारणों से रजिस्टर में नाम बढ़ रहे हैं लेकिन आमदनी में कमी होती जा रही है।

[*Mr. Speaker in the Chair*]

شری کے - وی رام راؤ- رجسٹر میں ناموں کا اضافہ هورها ہے تو تعداد گھٹنا چاهئے-

श्री. वि. के. कोरटकर :—यह तो अेक छोटी सी चीज है। अुसमें घबराने की जरूरत नहीं है। जब कोअी नया कानून आता है तो यह बातें होती ही हैं। पहले पहल नाम कम होते हैं और फिर जैसा वक्त जाता है यह नाम धीरे धीरे बढते जाते हैं। और जैसे जैसे यह काम बढेगा और नयें नये लोगों को खोज खोज कर अुनपर अिनकम टॅक्स आयद किया जायगा, वैसे वैसे यह नाम भी बढते जायेंग ,और आमदनी भी धीरे धीरे बढती जायगी। अभी दूसरे लोगों को खोजकर निकालने की जरूरत है जो कि अिस तरह से टॅक्स दे सकते हैं लेकिन अबतक टॅक्स नहीं दे रहे हैं।

मैंने आपको बतलाया कि अुसमें जो कमी है वह यह है और गव्हर्नमेंट अिस पर निगरानी कर रही है। टेनन्सी रिफाम्स के असरात क्या होते हैं अुसको देख कर क्या परिवर्तन किये जाने चाहिये अिसके बारे में सोंचा जा रहा है।

अेक बात सवाल जवाब के वक्त आ चुकी थी। अुसके बारे में भी अेतराज किया गया है। हमसे पूछा गया था कि आपके यहां कितना जिराअती अिनकम टॅक्स वसूल हुआ है और कितना वसूल नहीं हुआ। मेरा ख्याल है कि करीमनगर डिस्ट्रिक्ट के बारे में पूछा गया था। अुसमें जो आंकडे दिये गये थे वे बराबर दिये गये थे कि अब तक कितना वसूल हुआ है, कितना वसूलतलब है, और कितना नहीं है। अिसके सिवा चूंकि अेक रिट (Writ) का मुकद्दमा दाखिल किया गया है अिस वजह से अब अुसके अूपर सख्ती नहीं की जा रही है। नाम पूछे गये थे कि किन किन की तरफ बाकी है। यह अेक आम अुसूल है कि अिस तरह की जो प्रायव्हेट अिनफरमेशन (Private Information) होती है वह नहीं दी जा सकती। अिस लिये नाम नहीं बताये गये यह कोअी बुरी चीज नहीं है। कितनी बाकी है और कितनी वसूली हुअी अिसके बारेमे पूरी अिनफरमेशन अुस वक्त दी गयी थी।

पेन्शन के मुताल्लुक यह कहा गया कि तख्ते शीघ्र तैयार नहीं होते, वे जल्द तैयार होने चाहिये। फायनान्स में आने के बाद मुझे भी यह तजरुबा हुआ कि हमारे मुल्क में पेन्शन के तख्ते जितनी जल्दी तयार होने चाहिये अुतनी जल्दी तैयार नहीं होते। लेकिन अिससे फायनान्स डिपार्टमेंट का कोअी ताल्लुक नहीं है। पेन्शन का तख्ता तो हर डिपार्टमेंट तैयार करके भेजता है। फायनान्स

डिपार्टमेंट केवल अुसको मंजूरी देता है। अिसके सिवा फायनान्स डिपार्टमेंट की तरफ कोअी मसला रहने की जरूरत नही रह जाती। अेक साहब ने कहा कि फायनान्स डिपार्टमेंट अिस पर हमेशा अेतराज करता है कि यह सही नही है, और वह सही नहीं है। मैं कहूंगा कि यह बिल्कुल जरूरी है। अभी अभी हाल में अेक मामला मेरे सामने आया। अुसमें अितनी सख्त गलती पाअी गयी कि गवर्नमेंट का यों ही हजार रुपये का नुकसान होने लगा। अिसका पूरा वाक्या मैं अर्ज नहीं करूंगा क्योंकि वह अेक प्रायव्हेट केस है। सेक्शन ने अपना काम किया। मेरे सामने जब यह चीज आयी तो अुसको वापिस करना लाजिमी था। लेकिन फायनान्स डिपार्टमेंट की तरफ अिसमें देरी लगने की जरूरत नही है। पेन्शन का तख्ता बनाने की जिम्मेदारी हर अेक डिपार्टमेंट पर होती है। अिसके सिवा अेक बात बतलाना आवश्यक है कि पेन्शन का तख्ता तैयार करवाने की पूरी जिम्मेदारी अुस शख्स पर होती है जिसको यह मालूम रहता है कि छः महीने के अंदर मैं रिटायर होनेवाला हूं। अुसको अपनी सर्विस बुक पूरी कर लेनी चाहिये। अगर अुसकी सर्विस बुक ठीक हो तो पेन्शन का तख्ता तैयार करने में देरी नही लगती। अुसके लिये दो दिन भी नहीं लगेंगे। लेकिन वाक्या यह है कि कअी वजूहात से सर्विस में रहते हुअे लोग अपनी सर्विस बुक पूरी नहीं कर लेते। क्योंकि पहले जमाने में अुन्हें बहुत सी अुम्मीदें रहती थी। अेक तनख्वाह मुकर्रर हुअी तो अुसको ज्यादा करवा लेने की कोशिश होती रहती थी। पुराने जमाने में कारगुजारों को तरक्की मिलने की ज्यादा अुम्मीदें थी। अिसलिये वह अपनी सर्विस बुक पूरी नहीं करते थे, या अुसको पूरा करने की तरफ अुनका ज्यादा ध्यान नहीं रहता था। लेकिन फिर भी मैं यह अुम्मीद दिलाता हूं कि अगर फायनान्स डिपार्टमेंट में किसी का तख्ता रुक गया हो तो अुसकी तरफ मेरी तवज्जेह दिलायी जाय, तो अुसके बारे में फौरन कार्यवाही की जायगी। अभी दो चार केसेस मेरे सामने लाअी गयी तो मैंने देखा कि अुनकी सर्विस बुक में कुछ कमी पाअी गयी। मैंने अुनसे बताया कि अुनको पूरा करके ले आअिये। मतलब यह है कि देरी के लिये फायनान्स जिम्मेदार नही है।

पेन्शन के सिलसिले में अेक और बात कहना है। पुलिस अेक्शन के जमाने में कुछ लोग अॅक्शन में या सर्विस में मर गये या मारे गये। अुनके विरसा को कुछ पेन्शन दी गयी थी। अुन लोगों को अब नोटीसेस दी गयी हैं कि अुनकी पेन्शन कम की जा रही है। यह वाकया है कि कुछ लोगों को अैसे नोटीसेस दिये गये हैं। मैं अिसके बारे में खुद गौर कर रहा हूं। वाक्या यह है कि कानून के तहत अैसी पेन्शन नहीं दी जानी चाहिये। लेकिन अुस गडबड के वक्त अेक दफा पेन्शन मंजूर हो गयी थी। कानून के तहत कोअी पेन्शन ज्यादा मंजूर की गयी है अैसा मालूम हो तो अुसको कभी भी कम करने के अेखतियारात हुकूमत को हैं। लेकिन फिर भी यह चीज अेक खास तरह की चीज है। अुस पर खास तौर से गौर होना चाहिये। लेकिन आपकी जानकारी के लिये मैं अितना बताना चाहता हूं कि जो पेन्शन्स अुसवक्त मुकर्रर की गयी थीं वह कानून के मुताबिक नहीं थीं। गलत मुकर्रर थीं। अिसमें कानूनी मशिवरा लिया गया और अुसके बाद नोटीसेस जारी हुअे हैं।

स्टेट लाअिफ अिन्शूरन्स के बारे में कुछ नहीं कहा गया अिसलिये मैं भी अुसपर कोअी विचार प्रगट नहीं करूंगा। कम्यूटेशन ऑफ पेन्शन्स के बारे में भी कुछ नहीं कहा गया अिसलिये अुसको भी छोड देता हूं।

شری سید حسن - پنشن کے بارے میں دو باتیں رہ گئی ہیں - جن کو دیر سے پنشن ملتی ہے کیا اون کو درمیانی عرصہ کے بارے میں الونس دینے کے متعلق حکومت غور کریگی ؟ دوسرے یہ کہ ایک سو روپیہ سے زائد جن لوگوں کو پنشن ملتی ہے اونکو بھی گرانی الونس دینے کے متعلق کیا حکومت غور کریگی ؟

श्री. वि. के. कोरटकर :—कटमोशन के वक्त आपने अिसके बारे में कोअी सवाल नहीं किया था। फिर भी जवाबन कह देता हूं कि गव्हर्नमेंट अिसके लिये कुछ नहीं सोच रही है। क्योंकि जो लोग अपने पेन्शन के तख्ते तैयार करने में देरी लगाते हैं वे और देरी करने लगेंगे ।

जो गिरानी अलाअुन्स बंद किया गया है अुसकी वजह यह है कि जो पेन्शनर्स हैं वे रिटायर होने के बाद खाली रहते हैं और किसी दूसरे तरीके से अपनी आमदनी को सप्लीमेंट (sup le-n ent) कर सकते हैं। जो लोग मुलाजिमत में होते हैं वे अपनी आमदनी को सप्लीमेंट नहीं कर सकते। अुनको गव्हर्नमेंट में काम करना पडता है। अिन दोनों मे यह बडा फर्क है। अिस वजह से पेन्शनर्स को गिरानी अलाअुन्स देने के लिये नहीं सोचा जा रहा है।

डोनेशन्स (Dorat'ons) के बारे में शायद कटमोशन मुव्ह नहीं हुआ था लेकिन यहां पर अेक महाशय ने बहस की है। आपकी जानकारी के लिये मै बताना चाहता हूं कि हैदराबाद मे पुलिस अॅक्शन के पहले के बजट देखे गये तो मालूम हुआ कि दस लाख के अूपर डोनेशन्स हुआ करते थे, और अुनमें से बहुत सी बडी बडी रकुमात बाहर जाती थी। लेकिन सन १९५१ में अिसके लिये अेक कमेटी बिठाअी गयी और बहुतसे अिन्स्टीटयूशन्स के नाम खारिज कर दिये गये। अुस वक्त जो दस लाख रुपये डोनेशन्स में दिये जाते थे वे अब तीन लाख चौबीस हजार तक आ गये हैं।

डोनेशन रिकरिंग और नॉनरिकरिंग दो तरह के हैं। अिनमें से कुछ अैसे हैं जो वक्तन फवक्तन कम होते हैं अुनको दिये जाते हैं। जैसे अभी जो सायन्स कान्फरन्स हुअी अुन्होंने अपील की थी अिसलिये अुसको भी डोनेशन दिया गया था। लेकिन आपका जो खयाल है कि बाहर ही बहुतसे डोनेशन्स जाते हैं, वह बहुत हद तक खतम हो चुका है। १९५१ में कुल १८० अिन्स्टीटयूशन्स के नाम खारिज कर दिये गये हैं। अुसके बाद फिर ९ अिन्स्टीटयूशन्स के नाम खारिज कर दिये हैं। अब बाहर के और डोनेशन्स के बारे में रूल्स भी बने हैं। अुसमें सबसे पहले यहां के मिलाकर कुछ ५१ अिन्स्टीटयूशन्स हैं जिन को डोनेशन्स की लिस्ट मे रखा गया है। और यह है कि पोलीटिकल और कम्युनल अिन्स्टीटयूशन्स को डोनेशन्स न दिये जायें। आम तौर पर जो सोशल या अेज्यूकेशनल अिन्स्टीटयूशन्स रहते हैं अुनको डोनेशन्स दिये जाते हैं। मसलन १९५३ में दो तीन अिन्स्टीटयूशन्स को डोनेशन्स मंजूर किये गये। अेक अेशियन स्टेटिस्टिक्स स्टडीज हैं जिसको १० हजार का डोनेशन मंजूर किया गया है, दूसरे संस्कृत विश्व परिषद को १५०० का है, अिसी तरह से रिक्रीअेशन क्लब को छः सौ रुपया है, अिंडियन कॉन्फरन्स ऑफ सोशल सर्विसेस को ५ हजार है, और डिस्चार्ज्ड परजन्स अेड सोसायटी को पांच हजार है। कुछ थोडेसे नाम मैंने आपको बतलाये हैं। लिटररी और सोशल सोसायटीज को ज्यादा तरीये डोनेशन्स दिये जाते हैं। किन किन को ये डोनेशन्स दिये जाते हैं अुनकी लिस्ट में टेबल पर रख दूंगा ताकि आपको भी अितमीनान हो सकता है कि किन किन को डोनेशन्स दिये जाते हैं। ये सब मिलाकर तीन लाख २४ हजार के करीब रकम बतौर डोनेशन्स के.

दी जाती है। बाकी जो रह जाते हैं वह नानरिकरिंग डोनेशन्स (Non-recurring donations) है। और भी कुछ चीजें होती है जिनके लिये डोनेशन देना पडता है। पिछले साल हमने अिंडियन अिन्स्टीट्यूट ऑफ अिंटरनेशनल ... को १५ हजार का डोनेशन दिया। सायन्स कॉन्फरन्स को २५ हजार का डोनेशन दिया। सोशल कॉन्फरन्स को ६ हजार, मेडिकल कॉन्फरन्स को १० हजार, रिपब्लिक डे के बारे में जो काम किये गये थे अुनके लिये ५ हजार, अिस तरह से डोनेशन्स दिये गये। बाकी पुराने डोनेशन्स में कुछ खास चीजें भी हुओ थीं। अेक्सेस प्रॉफिट टैक्स (excess profit tax) में दो करोड रुपये ज्यादा जमा हो गये थे। लेकिन वह अेक पुराना किस्सा है। अुसमें से अेक करोड रुपये शेडूल्डकास्ट ट्रस्ट फंड को दिये गये थे। लोग कहते हैं पुरानी गवर्नमेंट ने अेक करोड रुपया दिया था और आप तो कुछ भी नहीं कर रहे हैं। लेकिन मैंने बताया कि वह अेक तूफानी बारिश अेक्सेस प्राफीट टैक्स की हुओ थी, और अुसमें से अुन्होंने अेक करोड शेडयूल्ड कास्ट के लिये निकालकर रखा था। अुसके सिवा सस्ते अनाज के लिये ५५ लाख, सस्ते कपडे के लिये ३० लाख, और मेडीकल अेड के लिये १५ लाख और ३० लाख अिस तरह से रखे गये थे। निलोफर हॉस्पिटल भी अुसीमें से बनाया गया है। ये चीजें यहां बताने की जरूरत नहीं है, लेकिन आपकी जानकारी के लिये मै बता रहा हूं।

मायनिग डिपार्टमेंट के बारे में भी नुक्ताचीनी की गअी। अिसका जवाब मैं पहले ही दे चुका हूं यह अेक बडा चार्ज लगाया गया कि लोहे के कारखाने के लिये गवर्नमेंट ने क्यों कोशिश नहीं की। अिसके लिये कोअी गैरतवज्जेह की गअी अैसी बात नहीं है, यह मै पहले अेक दफा बतला चुका हूं। हमारे यहां के लोहेके बारे में अिन्व्हेस्टीगेशन किया गया था। पुलिस अॅक्शन के पहले के जमाने में हैदराबाद में अजाबोगरीब खियालात थे। मंचेरियाल के पास मैन्चेस्टर कायम किया जानेवाला था। वह अेक सपना था। अुसमें से लोहा तैयार होनेवाला था, और अुसके बाद सारे हिंदुस्तान पर राज किया जानेवाला था। यह भी सपना था कि बस्तर स्टेट को खरीद लिया जाये और अुससे यहां की सब चीजें बनाअी जायें। लेकिन वह सपना कभी पूरा नहीं हो सकता था। मैंने अुस वक्त की फाअिल निकालकर सारी चीजों को देखा है। अुसके बाद बेलजियम और जैकोस्लोव्हिया के दो तज्ञ आये थे, अुनसे भी मैंने तहकीकात कराअी थी। हमारे यहां का ओअर यानी कच्चा लोहा मामूली है। अुसकी मिकदार भी अितनी नहीं है कि कोअी बडा कारखाना यहां बनाया जाय जो ५० साल तक रह सके। अिस ओअर से यहां कोअी बडा कारखाना नहीं चल सकता। मैंने अेक दफा बतलाया था कि बस्तर में जो ओअर है वह यहां के ओअर से किसी कदर परसेंटेज में ज्यादा है। पुरानी सरकार के समय बस्तर को खरीदकर वहां का ओअर यहां के ओअर से मिलाकर काम करने का अिरादा किया गया था। लेकिनवह अेक नामुमकिन सी चीज है। अिसलिये हमने अिसकी तरफ कोअी खास तवज्जेह नहीं दी। अब तक कम से कम साठ परसेंट लोहा जिसमें नहीं होता है, वहां कोअी बडा कारखाना खडा नहीं किया जा सकता, अिसलिये यह काम नहीं किया गया। लेकिन अीवान की अिनफरमेशन के लिये मैं यह बता देना चाहता हूं कि अिस स्कीम के बारे में मध्यप्रदेश ने हमसे पूछताछ की थी। हमने अुन्हें यह सूचना दी है कि हमारे यहां का और आपके यहां का दोनों ओअर मिलाकर हमारे रामगुंडम का थर्मल स्टेशन (Thermal Station) जब बनेगा तब अुसका फायदा लेकर, कोअी नअी चीज खडी करने के बारे में अगर आप सोच सकते हैं तो सोचिये।

दूसरी बात यह कही गयी कि सहयाद्री में बहुत खजाना है तो अुसको निकालने की कोशिश क्यों नही की जाती ? मै हाअुस को बताना चाहता हूं कि औरंगाबाद के पास सहयाद्री की जो रेंज है अुसके बारे में सर्व्हे किया गया है और वहीं पर कोअी भी अैसा ओअर नही है जिसके लिये यहां कारखाना कायम किया जा सके यह नामुमकिन चीज है ।

मायनिग डिपार्टमेंट से हमको सन १९४७-४८ मे करीब ६ लाख ९९ हजार ८८ रु. रायलटी के तौर पर मिलते थे वह सन १९५२-५३ में १२ लाख ९० हजार ८७९ रु. के करीब मिलने लगे है। हमारे यहा क्वारीज के बारे मे तीन चीजें है अिसके अतिरिक्त दूसरी चीजों का हमको अभी पता नही लगा है। कोल माअिन्स बराबर तरक्की कर रही है। १९४८ मे मैंने जैसे बजट स्पीच मे बताया था १०,९२,४३६ टन कोल होना था वह सन १९५३ में १३,३१,१२६ हुआ। सीमेंट १९४८ मे १,२३,६९७ टन होता था अब वह २,२१.१८८ टन होने लगा है। सोने के बारे में भी मैंने परसों सवाल जवाब के वक्त बताया था कि १५० टन ओअर (Ore) हमारे यहां पीसा जाता था, वह अब थोडे ही दिनों के अंदर ३०० टन तक हो जायगा। शहाबाद स्टोन क्वारीज जिनकी संख्या १९४८ में ७४ थी वह अब २१८ हो गयी है । अिससे साफ जाहिर होता है कि मायनिग का धंधा हमारे यहां दिन ब दिन तरक्की कर रहा है। क्वार्टझ (Quartz) नामका अेक सफेद पत्थर होता है जो कांच के कारखानों में अिस्तेमाल किया जाता है । कांच के अेक्सपर्टस का कहना है कि क्वार्टझ जितना अुमदा हैदराबाद मे मिलता है अुतना हिंदुस्तान भर में और कही नहीं मिलता। अुसकी भी तरक्की हो रही है और क्वार्टझकी रेती बंबअी के कारखानों में सप्लाय की जा रही है। अिससे आपको मालूम होगया होगा कि यह डिपार्टमेंट सोया नही है, बल्कि काफी काम कर रहा है। लोहे के बारे में फिर मै यह कहना चाहता हूं कि आप अिस चीज को अपने दिल से पूरी तरह निकाल दीजिये कि लोहे के कारखाने के लिये क्यों नही मांग की गअी ।

स्टैम्प्स (Stamps) के बारे में कटमोशन था लेकिन अुसपर कोअी बहस नहीं की गअी अिसलिये मै भी अुस पर बहस नहीं करना चाहता ।

सेल्स टॅक्स और अिंडस्ट्रीज के बारे में कुछ कहने के पहले जो दूसरी दो चार चीजें कहीं गयीं अुनका मै जवाब देना चाहता हूं । यह कहा गया कि प्रायमरी टीचर्स की तनख्वाह अिसलिये नहीं मिली कि तहसील का स्टाफ काम नहीं कर रहा है। लेकिन अैसी बात नहीं है। शिक्षामंत्री ने प्रश्नका अुत्तर देते समय अिस चीज को आपके सामने रख दिया था। अुस मसले का कम्युनिटी प्रोजेक्ट्स (Community Projects) के साथ ताल्लुक रहा है। पहले जो तनख्वाहें रुकीं थी अुसका कारण बिल्कुल अलग था। स्टाफ कम होने से वह नहीं रुकी थीं। लेकिन अब वह तनख्वाहें अुनको दी जा चुकीं हैं।

म्युनिसिपालिटीज को लोन (Loan) दिये जाने के बारे में भी कहा गया है। अिसके लिये चार लाख की रकम रखी गयी है । सिकंदराबाद और हैदराबाद के लिये अिसके अलावा लोन दिया जा रहा है। लेकिन सभी मामला लोन पर चलता जाय तो बडी मुश्किल होगी। जहां तक हो सके लोन देने की जरूर कोशिश की जायगी।

दो डायरेक्टर्स की तनख्वाहके बारेमें अेतराज किया गया। अेक गोल्डमाअिन्स के डायरेक्टर को बहुत ज्यादा तनख्वाह दी जाती है, दूसरी और जगतियानि साहब को ज्यादा तनख्वाह दी जाती अैसा कहा गया। जगतियानि साहब को अभी जो तनख्वाह दीजा रही है वह अधिक नहीं है।

कंपनीके कॅपिटल और कामका लिहाज किया जाय तो तनखा अवाढव्य नहीं है। अुनकी तनख्वाह पांच सौ की जाय या कम की जाय यह अेक अुसूली सवाल हो जाता है। अुसको छोड कर अगर आप देखें तो अेक करोड के कॅपिटल के लिये, जिसमें दो करोड के अूपर लोन भी लगा हुआ है, और जिसका काम अितना बडा हो गया है कि जो पहले दस लाख टन पैदा करता था वह अब २३ लाख टन पैदा कर रहा है, अुसके आपरेटिव्ह डायरेक्टर को अगर तीनहजार रुपये तनख्वाह दी जाती है तो वह ज्यादा नहीं कही जा सकती। यहतनख्वाह वही है जो दूसरे अिंडस्ट्रीज में अिस किस्मके ऑफिसर को दी जाती है। मैंने देखा है कि ग्रीव्हज् कॉटन अिंडस्ट्रीज के ऑपरेटिव्ह डायरेक्टर को नही बल्कि मॅनेजर को यहां लाने के बारे मे सोचा गया, तो मालूम हुआ कि वे नही आ सकते, क्योंकि अुनकी तनख्वाह साढेतीन हजार है। अिन सब चीजों को देखें तो जो तनख्वाह अुनको दी जारही है वह ज्यादा नहीं है। यह भी अेतराज किया गया कि अुनकी बीमारी का खर्च कंपनी ने अपने सर पर क्यों लिया? कंपनी के अुनके साथ जो सर्विस टर्म्स (Service terms) हुअे अुनसे यह सवाल संबंधित है। आम तौर पर आपरेटिव्ह डायरेक्टर्स को कंपनी की तरफ से बंगला और मेडीकल अेड (Medical aid) मिलती है।

شری سی - ایچ - وینکٹ رام راؤ - جگتیانی صاحب کی تنخواہ کیا ہے کیا آپ بتاسکتے ہیں ؟

श्री. वि. के. कोरटकर:—आपने ही बतलाया कि अुनको तीन हजार तनख्वाह दी जाती है, मै क्या बतलाअू?

شری سی - ایچ وینکٹ رام راؤ - آپ فرمارہے تھے کہ دوسرے صاحب کی تنخواہ ۳۵۰۰ ہے وہ اس سے کم پر یہاں نہیں آسکتے -

श्री. वि. के. कोरटकर:—मैं कह रहा था कि अिससे भी छोटी कंपनियों के आपरेटिव्ह डायरेक्टर को ही नही बल्कि मैनेजर को भी ३५०० रुपये तनख्वाह दी जाती है। यह अेक जुजवी चीज है अिस पर अितनी बहस करने की जरूरत नहीं है।

अिसी तरह से टेलर अेंड कंपनी के बारे में भी कहा गया है। यही कंपनी मैसूर में भी काम करती है। अुनको वहां जो दिया जाता है, अुससे यहां ज्यादा नहीं दिया जारहा है। अुनको कुल सात हजार पौंड्स दिये जाते हैं। अुसमें से अुन्हें ढाअी हजार पौंड तो दूसरों को ही देने पडते हैं। यानी अुनको सिर्फ करीब पांच हजार पौंड मिलते हैं। लेकिन अेक चीज मैं बतलाना चाहूंगा कि टेलर अेंड कंपनी दुनिया की मशहूर गोल्ड माअिन्स में काम करने वाली कंपनियों में से अेक है। दूसरी कंपनियों के साथ अिसको मिलाकर देखा जाय तो अिनको जो रकम दी जाती है वह अुतनी ही पडती है।

सेल्स टॅक्स डिपार्टमेंट के बारे में बहस करते हुअे, और वेट्स अँड मेझरस् डिपार्टमेंट पर बहस करते हुअे, कहा गया कि अिसमें टेकनिकल लोग नहीं रखे जाते। लेकिन यह डिपार्टमेंट अितना टेकनिकल नहीं है कि जिसके लिये खास ग्रेजुअेट का कोर्स

दिया जाय। दो चार महीने रहकर कोअी असको देखें कि फलां वेटस कैसे हैं, किस तरह से माप लेना चाहिये तो वह अुसको आसानीसे समझ सकता है और अपना काम करसकता है। फिर भी हम ने सारे अिन्स्पेक्टर्स ग्रेजूअेटस रखे हैं। लेकिन अुसी तनख्वाह पर हमको रिट्रेन्चड परसन्स (Retrenched Persons) को भी लेना पडता है। आपको मालूम है कि अिस वक्त यह कानून है कि रिट्रेन्चड लोगों को पहले जगह दि जाय। कस्टम्स और सप्लाय डिपार्टमेंट मे कुछ लोग अिसी तनख्वाह पर काम करते थे, अुनको अिस डिपार्टमेंट में लिया गया है तो समझना चाहिये कि अितनी सलाहियत वे जरूर रखते होंगे कि अिन दोनों डिपार्टमेंटस् का काम अच्छी तरह से कर सकें।

यह भी अेतराज किया गया कि सिव्हिल सप्लाय डिपार्टमेंट और अेक्सटेन्शन सर्विस डिपार्टमेंट को क्यों लोन दिया गया? शायद सवाल पूछनेवाले ने यह समझा कि यह लोन अिस डिपार्टमेंट के किसी डायरेक्टर को या और किसी अधिकारी को दिया गया है। लेकिन सिव्हिल सप्लाय डिपार्टमेंट मे कोअी आदमी नही है किजिसके बारेमें यह पूछा जाय कि यह लोन अुनको क्यों दिया गया। अुनको लोन दिया जा सकता था वह दिया गया है, और वह वापिस भी लिये जाने का अिन्तजाम किया जाता है। लेकिन किसी डायरेक्टर को या काम करनेवाले को यह लोन नहीं दिया गया है। लोन्स के बारे में और यह कहा गया कि गझेटेड ओहदेदारों को लोन दिया जाता है, लेकिन नानगेझेटेड ओहदेदारों को क्यों नहीं दिया जाता। मै अिस सिलसिले में अितना ही कहना चाहता हूं कि हर गॅझेटेड ओहदेदार को हर काम के लिये लोन नही दिया जाता। अगर अुसके घर में शादी है और वह लोन के लिये दरख्वास्त दे तो लोन नहीं दिया जाता। अुसी तरह से नानगॅझेटेड ऑफिसर को भी नहीं दिया जाता।लेकिन सिर्फ मोटरकार के लिये खास सूरत मे लोन दिया जाता है, क्यों कि अगर किसी ओहदेदार के पास मोटर आ जाय तो अुस ओहदेदार को भी सहुलियत होती है, और वह सरकार का काम भी सहुलियत से और जल्दी कर सकता है। दोनों को अिससे फायदे होते हैं। अेक महाशयने नानगॅझेटेड ओहदेदारों को लोन नही दिया जाता अैसा कहते हुअे साथ साथ यह भी कह दिया—शायद मजाक में कहा-कि अेक नानगॅझेटेड औरत ओहदेदार को मोटर के लिये लोन दिया गया, क्या वह अिसीलिये दिया गया कि वह औरत है? मै भी अुनके रिमार्क को अुसी लहजे में लेता हूं। वास्तव में अैसी बात नहीं है। लेकिन अिस चीज से आपके समझ मे अितना जरूर आ गया होगा कि अगर नानगॅझेटेड ओहदेदार भी मोटरकार के लिये लोन लेना चाहते हों, और गवर्नमेंट को यकीन हो जाय कि अुस लोन की अदाअी अुसकी तरफ से हो सकती है, तो अुनको भी लोन देने के लिये हुकूमत नहीं हिचकिचाती। नानगॅझेटेड ओहदेदारों को मोटर के लिये लोन नहीं दिया जायगा अैसी बात नहीं है। अिसके साथ साथ अेक सजेशन किया जा रहा है कि महंगाअी के वक्त का लोन अिस वक्त नानगॅझेटेड स्टाफ को दिया जाय। यह मुश्किल चीज है। लोन अैसी चीज होती है जो फिर अदा करनी पडती है। शादी, मकान या और अैसी चीजों के लिये गवर्नमेंट अिस तरह के खानगी मुआहदे में नहीं जा सकती। यह चीज किसी तरह से नहीं सोची जा सकती। किसी ने यह कह दिया कि गॅझेटेड ओहदेदारों को लोन अिस लिये दिया जाता है कि आय. जी. में अुनका सारा कारोबार होता है, और अुससे अुनको नुकसान होता है। अगर यह बात सही है तो फिर नॉनगेजेटेड स्टाफ को भी क्यों नहीं दिया जा सकता? आय. जी. में कारोबार होने से किसी को लोन दिया गया यह चीज आने

कहां से पैदा की मालूम नहीं। मैं यह कहना चाहता हूं कि स्टेटिस्टिक्स डिपार्टमेंट से यह चीज अच्छी तरह से साबित हो गयी है कि आय. जी. करेन्सी के व्यवहार से रोजमर्रा के कारोबार में किसी तरह की महंगाअी शुरू नहीं हुअी है।

अिसके बाद जानवरों के सेल्स टॅक्स के बारे में कहा गया। बार बार अुसी हदगाव और किसी अेक जगह का मसला हाअुस के सामने लाया जाता है, और अुसका जवाब भी कअी बार दिया जा चुका है। मालूम नहीं वहां कौन पटवारी था, और अुसने कहीं अेक गलती कर दी, अिसके कारण अिस अीवान में अेक आफत मची हुअी है। जब देखो तब अिन्ही दो तीन तालुकों के सवाल आते हैं। लेकिन मैं ने बताया, और आज भी बताता हूं, कि जो सिर्फ जानवरों का बेपार करते हैं अुनका ही अगर साढेसात हजार से ज्यादा टर्नओव्हर (Turn ov.r) है, तो अुन्हीसे टॅक्स लिया जाता है, अुनके सिवा और किसी से टॅक्स नहीं लिया जाता। अेक दो घटनाओं के कारण किसी मामले को जनरलाअिज नहीं करना चाहिये। लेकिन हम आदत से लाचार हो गये हैं कि कहीं अेक दो चीजें हो गयीं तो सब दुनिया अिसी तरह से चल रही है अैसा समझने लगते हैं। यह सही तरीका नहीं है।

खम्मम और जालना की तकलीफों के बारे में सवाल किया गया। लेकिन अिसका जवाब दिया जा चुका है। ये दो मुकद्दमात अदालत में भेज दिये गये हैं, और वहां पर अुनकी तहकीकात हो रही है। जो कुछ नतीजा होगा वह देखा जायगा। अगर वे जेल में गये तो नौकरी से निकाल दिये जायेंगे, और छूट गये तो जहां के वहां रखे जायेंगे।

شری سید حسن - جب کھلے طور پر ان پر الزام ثابت ہوچکا ہے تو پھر انکو کیوں بحال رکھا گیا ہے ؟

श्री. वि. के. कोरटकर : मैंनें आपसे कहा कि अगर वे अदालत से सजा पागये तो चंचलगुडा मे बैठेंगे, और सजा नहीं पायेंगे तो फिर से अपनी कुर्सि पर जा कर बैठेंगे।

तहसील खजाने के काम के बारे में बहुत कुछ कहा गया। अुसमें सुधार करने की जरूरत है, यह तो मैं भी मानता हूं। यह अेक रोजमर्राका काम है। जब हमारा समाज सुधरेगा तब वह भी सुधरेगा। वह भी अिसी समाज के अंग हैं। पहले समाज को सुधारने की जरूरत है। समाज के सुधरते ही वे भी अपने आप सुधर जायेंगे, और वहां का काम भी ठीक तरह से शुरू हो जायेगा अिस तहसील के काम में सुधार करने के लिये अेक नअी स्कीम भी बनाअी गयी है, अिस वर्ष अुसके लिये ५ लाख रुपये मांगे जा रहे हैं। मेरा ख्याल था कि अिस पर काफी अेतराजात होंगे अिस लिये कल से मैं अिस स्कीम के सब पहलूओं पर सोच विचार करके आया था। और सब अेतराजात का जवाब देने की मैंनें तयारी की थी। लेकिन अिस स्कीम की तरफ किसीने कोअी ख्याल नहीं किया और अेतराजात नहीं अुठाये, अिस लिये मैं मानता हूं कि यह नअी स्कीम सबको पसंद आअी है। अिस स्कीम में तहसिल के सब डिव्हिजन बनाने के लिये प्रॉव्हिजन रखा गया है।

شری بی - ڈی - دیشمکھ - انڈسٹریل پالیسی کے بارے میں آپ نے کوئی جواب نہیں دیا -

श्री. वि. के. कोरटकर : मैंनें पहले ही अपने भाषण के शुरूमें ही यह बात कह दी थी कि मै पहले विभागवार (सेगावार) जो जनरल अेतराजात अुठाये गये है अुनका अुत्तर दूगा और बाद में अिंडस्ट्रियल पॉलिसी (औद्योगिक नीति) और सेल्स टॅक्स (बिक्रीकर) के बारेमें जवाबात दूंगा। अिस को अब मै जल्दि ही खतम करके अुनकी तरफ आता हूं।

निजामाबाद में गधेपर जो सेल्स टॅक्स लिया जारहा है अुसके बारे में बहुत कुछ कहा गया। और कहा गया कि तीन साल के बाद अब सेल्स टॅक्स की नोटिसेस दी जा रही है। यह वाक्या सही है। सरकार की तरफ से गलती होगअी,यह तो मै मानता हूं। मै कहूंगा कि जो कभी गलती करता ही नहीं वह तो आदमी ही नहीं हो सकता। आदमी से गलती तो होही जाती है। अुसको सुधारने की कोशिश कि जानी चाहिये। बार बार तुमने गलती की, तुमने गलती की अैसा कहने से गलतियां सुधरती नही हैं। सिर्फ अितना ही बार बार कहा जाय कि गलती की, गलती की,तब तो बडी मुश्किल है। अैसा बार बार कोसने की अपेक्षा अुस आदमी को यदि सुधारने की कोशिश की जाय तो अच्छा होगा। नही तो गलती करने वाला आदमी कभी सुधर ही नहीं सकता।

बात यह हुअी कि गन्ने को पहले जिराअती पैदावार समझा गया अिस लिये अिस पर सेल्स टॅक्स नहीं वसूल किया गया। लेकिन बाद में कानूनी मशविरा यह मिला कि अिसे जिराअती पैदावार नही समझा जा सकता, और अिस पर सेल्स टॅक्स लिया जाना चाहिये जैसा कि रुअी पर लिया जाता है। कानून के लिहाज से तीन साल तक सेल्स टॅक्स की नोटिस दी जा सकती है, और तीन साल तक का बकाया सेल्स टॅक्स वसूल किया जा सकता है। यदि कोअी अुससे पुराना सेल्स टॅक्स हो तो वह वसूल नही किया जा सकता। जब यह बात मालूम हुअी कि गन्ना अॅग्रिकल्चरल प्रोडयूस नहीं है, तब अिन लोगों पर सेल्स टॅक्स की नोटिसेस दी गअीं। यह कहा गया कि अिससे वहां के किसानों पर भार पडनेवाला है, लेकिन मैं साफ तौर पर कहना चाहता हूं कि अिससे कोअी ज्यादा भार नहीं पडनेवाला है। मुझे मालूम हुवा है कि निजामाबाद में किसी शख्स ने अिसके बारे में रिट (Writ) पेश किया है। अुसका क्या नतीजा होता है वह देखा जायगा, और यह सेल्स टॅक्स जो आज तक वसूल नहीं किया गया था अब वसूल किया जायेगा।

व्हिलेज अिंडस्ट्रियल स्कूल (Village Industrial School) के बारे में कहा गया कि वहां पर खर्चा ज्यादा होता है, और विद्यार्थी पढने के लिये बहुत कम आते हैं। यह बात तो बिलकुल सही है। हम चाहते हैं कि ज्यादा विद्यार्थी पढने के लिये आयें, लेकिन वह नहीं आते हैं अिसके बारे में मुझे भी बडा दुख होता है, कि सरकार के अिंतजाम करने पर भी लोग अुसका फायदा नहीं अुठाते हैं। हम अुनकी पढाअी के लिये मदद भी देते हैं, लेकिन यह वाकिया है कि विद्यार्थी हमारी मदद लेकर भी पढने के लिये आना पसंद नहीं करते। कारीगर लोग अपने बच्चों को पढाना नहीं चाहते। लेकिन बच्चे नहीं आते अिस लिये जो स्कूल आज खोले गये हैं अुन्हें तो बंद नहीं किया जा सकता। अुन्हें ज्यादा से ज्यादा तादाद में स्कूल में लाने के लिये कोशिश की जानी चाहिये।

अेंपोरियम (Emporium) के बारे में बहुत कुछ कहा गया। यह भी कहा गया कि अिसमे से बिक्री सिर्फ २६ हजार रुपये की हुअी और खर्चा कुछ १ लाख ३० हजार रूपये के करीब होता है। और यह अेंपोरियम काफी नुकसान में चलाया जा रहा है। मैं कहना चाहता हूं कि अेंपोरियम का महत्व अिसके दुकान होनेमें नही है। अेंपोरियम और दुकान में फरक है दुकान फायदे के लिये चलाअी जाती है, लेकिन अेंपोरियम चलाने का मकसद अलग होता है। वह फायदे के लिये नही बल्कि प्रचार के लिये चलाया जाता है। देहली और बंबअी में भी अिस तरह के अेंपोरियम हैं। अुनपर भी वहां की गव्हर्नमेंट काफी रकम खर्च करती है क्योंकि यह अेक प्रचार का साधन है। अिसको व्यापार की नजर से नहीं देखा जाता। हर देश में अिस तरह के अेंपोरियम कायम किये जाते हैं। अिस तरह का अेक बडाभारी अेंपोरियम हाल ही में कानडा में भी खोला जानेवाला है। अेंपोरियम की कीमत बेपारी नहीं होती है। बेपार की नजर से अिस की तरफ नहीं देखा जा सकता कि आया हमें अिसमें फायदा हो रहा है या नुकसान होरहा है। अिससे कितना फायदा होरहा है यह रुपये पैसे में नहीं देखा जासकता।

यदि हमारे यहां कोअी बाहर के लोग आते हैं तो हमारी कॉटेज अिडस्ट्रिज में जो अच्छी अच्छी चीजें होती हैं वह हम हर जगह जाकर तो अुन्हे नही बता सकते। निर्मल में जो चीजें बनती हैं, अुन्हें दिखाने के लिये निर्मल ले जाना, या अिसी प्रकार और किसी जगह ले जाना नामुमकिन है। अिस लिये सब चीजें यदि अेक जगह पर देखने को मिले तो अुसमें काफी सहुलियत होती है। और अिसी दृष्टीसे अेंपोरियम खोले जाते हैं, ताकि सब कॉटेज अिडस्ट्रीज की चीजें अेक स्थान पर देखने को मिले। अिस तरह यदि हमारी चीजों का प्रचार होंगया तों मैं समझता हूं कि अेंपोरियम का मकसद पूरा होजाता है।

अिंडस्ट्रीयल कॉर्पोरेशन के बारे में कहा गया कि अिसके पास ५ लाख रुपये पडे हैं लेकिन अिस में से किसी को कर्जा नहीं दिया गया। अब तक अिस में से पैसा नहीं दिया जा सका तो मुझे भी बडा अफसोस है। अभी हाल हाल ही में अिस का पूरा रिऑर्गनाअिजेशन (पुनर्संगठन) किया जा रहा है। लेकिन अगर किसीने कर्जा मिलने के लिये दरखास्त दी तो सिर्फ अुतने ही दरखास्त पर तो कर्जा नहीं दिया जा सकता। कर्जा देने से पहले अुसकी माली हालत क्या है, वह कर्ज की आदायगी कर सकेगा या नहीं, यह सब बातें देखनी पडती हैं। अिस तरह यदि बिना देखे पैसा दिया जाय, तो वह पैसा काफूर की तरह अुड जायगा और वापस हाथ में कुछ न आयेगा। अिस तरह काफूर की तरह पैसा नहीं अुडा दिया जाता। यह कहना कि वह पैसा दबाने कीं कोशिश होरही है, सही नहीं है, लेकिन पैसा योंही अुडाया भी नही जा सकता।

अब ग्रॅन्ट अिन अेड (Grant in aid) यानी कारीगरों की सहायता के लिये अलग प्रोग्राम बनाया गया है। अुस प्रोग्राम के मुताबिक यह मद्द दी जायेगी। अिसी लिये अिसमें देरी हो रही है। ग्रॅन्ट अिन अेड के लिये अेक कमिटी भी बनाअी गअी है। और अब मदद के लिये जो अर्ज आयेंगे अुनकी माली हालत देखकर अर्ज मंजूर किये जायेंगे और सहायता दी जायेगी। यह अेतराज किया गया कि पिछले साल जिन लोगों ने मदद के लिये अर्ज किया था अुन्हें मदद नहीं दी गयी। शायद जिन महाशयों ने दरखास्त दी थी अुनकी दरखास्त किसी कारण से नामंजूर हुअी होगी। लेकिन किसी को भी मदद नहीं मिली यह अेतराज ठीक नहीं है। पिछले साल करीब ६६ हजार की रकम बतौर अिमदाद दी गयी है।

شری سید حسن - کیا گورنمنٹ کوآپریٹیو سوسائیٹیز کو گرانٹ ان ایڈ دے رہی ہے ؟

श्री. वि. के. कोरटकर :—तीन चार कोऑपरेटिव्ह सोसायटीज ने अिसके लिये दरखास्त दी थी। डिपार्टमेंट को हिदायत दी गयी थी कि बिना किसी ज्यादा तहकिकात के, यह कोऑपरेटिव्ह सोसायटीज है अिस लिये, अिन्हे मदद दी जाय और आगे भी मैं यकीन दिलाना चाहता हूं, की कोऑपरेटिव्ह सोसायटीज को तरजीह दी जायेगी। मैंने कुछ चीजें अब तक आपके सामने रख दी हैं। अब बाकी तीन अहम बातें हैं अुसमें से अेक है कस्टम्स, दुसरी है सेल्स टॅक्स और तीसरी है अिंडस्ट्रियल पॉलिसी। अब मैं अिन सबके बारे में कहने की कोशिश करुंगा।

अेक सन्माननीय सभासदः— अिंडस्ट्रियल पॉलिसी के बारे में ज्यादा तफसील से जवाब देना चाहिये।

श्री वि. के. कोरटकर : अिंडस्ट्रियल पॉलिसी के बारे में कअी वक्त यहां पर साफ तौर से बता दिया गया है। आपकी अिच्छा ही है तो मैं सेल्स टॅक्स और कस्टम्स के बारे में काफी संक्षेप में कहूंगा और अिंडस्ट्रियल पॉलिसी क्या है अिसके बारे में तफसीलात आपके सामने रखूंगा और अिसी के लिये ज्यादा वक्त दूंगा।

कस्टम्स के बारे में मैं कहना चाहता हूं कि पिछले वक्त मैंने कस्टम्स के बारे में मेरे जो विचार हैं वह काफी विस्तार से आपके सामने रखे थे। मैंने पिछले बार यह कहा था कि कस्टमस् के बारे में जो अेतराज किया जा रहा है वह सही नहीं है। सीमा के जो जिले हैं, वहीं से कस्टम लिया जाता है अैसी बात नहीं है। जहां कहीं से भी माल बाहर जाता है वहां पर भी कस्टम लिय जाता है। यह कहा गया कि अहमदनगर के बाजू का जो बॉर्डर का अिलाका है, सरहद का अिलाक है, वहीं से कस्टम लिया जाता है लेकिन यह बात सही नहीं है। नांदेड य परभणी के बाजारों से काफी रुअी या मूंगफल्ली बाहर जाती है अुस पर भी कस्टम्स लिया जाता है। फिर भी कुछ चीजें चोरी छिपे बाहर जाती है यह मैं मानता हूं। लेकिन अुसको भी रोकने की कोशिश की जा रही है। यह कहा गया कि कस्टम्स का बार माल खरीदनेवाले पर पडता है। लेकिन मैं आपसे कहना चाहता हुं कि कस्टम्स का बार बेपारी पर ही पडता है। अिसके बारे में गव्हर्नमेंट के विचार बिलकुल स्पष्ट हैं। हमें जरा भी संदेह नहीं है। और अिसके बारे में बहुत ज्यादा शिकायत भी नहीं हो रही है। मैं ने अभी कहा है कि अिंडस्ट्रियल पॉलिसी क्या है अिसके बताने के लिये मैं ज्यादा वक्त दूंगा। अुसके पहले मैं सेल्स टॅक्स के बारे में कहना चाहता हूं यह कहा जाता है कि सिंगल पॉअिंट सेल्स टॅक्स (Single Point Sales Tax) लिय जाना चाहिये, और अिसकी ताअिद में बहुत कुछ कहा जाता है। मुझे बडा आश्चर्य होता है कि यहाँ अेतराज अपोजिशन कि तरफ से किया जाता है कि मलटि पॉअिंट सेल्स टॅक्स (Multi point Sales Tax) क्यों लिया जाता है? सिंगल पॉअिंट लिया जाना चाहिये। मैं समझता हूं कि कम से कम अपोजिशन की तरफ से अिस तरह का अुजर नहीं किया जाना चाहिये। मुझे अच्छी तरह मालूम है कि यदि हम सिंगल पॉअिंट सेल्स टॅक्स रखते तो अुस वक्त सबसे पहले अिसके बारे में अेतराज करनेवालें अपोजिशन के ही लोग होते। लेकिन अब हमनें पहले ही मलटि पॉअिंट रखा है, अिस लिये अब अिस पर भी अुजर किया जा रहा है कि सिंगल पॉअिंट क्यों नहीं रखा जाता। मैं कहना चाहता हूं कि सिर्फ अेतराज के लिये यह अेतराज किया जा रहा है। कम से कम पी. डी. अेफ और सोशॅलिस्ट पार्टी के लोगों को अिसकी तरफदारी नही करनी चाहिये, क्योंकि मेरे पास सेल्स टॅक्सको

सिंगल पॉअिंट करवाने के लिये जो लोग आते हैं अुनमें ज्यादातर बडे बडे व्यापारी ही होते है। आप तो अिस तरह से कहकर अुन बडे बडे व्यापारियों कि हिमायत करना चाहते है। यह आप क्या कर रहे है ? मै अपोजिशन पार्टि के लोगों से प्रार्थना करना चाहता हूं कि अिस सेल्स टॅक्स के बारे में जो गाडगिल कमिटी बंबअी सरकारने नियुक्त की थी, अुसकी जो रिपोर्ट प्रकाशित हुअी है, अुसे आप अवश्य पढें। लेकिन आप यदि वह बिना पढे, या पढकर भी, बहस करना चाहते है तो हमारी बद-किस्मती है। अिसके सिवाय में और कुछ नही कह सकता।

मै अभी सिंगल पॉअिंट और मलटि पॉअिंट सेल्स टॅक्स के बारे में आपके सामने कुछ चीजें रखूंगा सिंगल पॉअिंट की वजह से गव्हर्नमेंट का नुकसान होता है। अेक जगह यदि टॅक्स गया तो फिर कहीं नही मिलता है, वह डूब ही जाता है। और सिंगल पॉअिंट में काफी तकलिफें भी होती है। सिंगल पॉअिंट सेल्स टॅक्स में पहले दुकानदार को अपना नाम रजिस्टर कराना पडता है। अिसमें अुसे लिस्ट बनानी पडती है कि फलां फलां चीजें वह दूसरे रजिस्टर्ड दुकानदार को बेचता है जो कि अुन चीजों को फिरसे बेचता है, और फलां फलां चीजें वह खुली बेचता है, यानी वह चीजें फिरसे बेचने के लिये नहीं बेची जाती हैं, बल्कि अुपभोगके लिये रास्त बेचीं जातीं है। अिस तरह अुसे दो फेहरिस्तें अलग अलग बनाकर देनी पडती हैं। सेल्स टॅक्स डिपार्टमेंट को भी अिसके लिये अलग रजिस्टर्स रखने पडते हैं।

شری بی - ڈی - دیشمکھ - کئی بار آنریبل منسٹر کو توجہ دلائی گئی کہ سب سے پہلے انڈسٹریل پالیسی (Industerial Policy) کے بارے میں ھاؤس کے سامنے اپنے خیالات کا اظہار کریں - ابھی معلوم ھوا کہ پرانی گرنی کے مزدوروں کا ایک پروسیشن (Procession) ھاؤس میں آکر اپنی درخواست پیش کرنا چاھتا تھا جس کو وھاں روک دیا گیا - ٹیر گیس (Tear Gas) کا استعمال کیا گیا اور لاٹھی چارج کیا گیا - باھر اس قسم کے حالات ھیں اور اسمبلی میں آنریبل منسٹر میٹھی میٹھی باتوں سے ٹال مٹول کی پالیسی پر عمل کرنا چاھتے ھیں - میں پی - ڈی - ایف کی جانب سے واک اوٹ (Walk-out) کا اعلان کرتا ھوں - کیونکہ ھمارا یہاں بیٹھنا عبث ھے -

Shri B. D. Deshmukh: and other member of P.D.F. Party then left the house.

شری اننت ریڈی - ریپریشن (Repression) کا طریقہ اختیار کرکے حکومت آجروں کے تعلق سے کچھ سوچنا نہیں چاھتی - پولس اور حکومت دونوں ریپریسیو (Repression) کے طریقے اختیار کررہے ھیں اسلئے ھم بھی یو - پی - پی کی طرف سے واک اوٹ کرتے ھیں -

(Shri K. Ananth Reddy and other members of W. H. P. left

شری سید حسن - کیا گورنمنٹ کوآپریٹیو سوسائیٹیز کو گرانٹ ان ایڈ دے رہی ہے ؟

श्री. वि. के. कोरटकर :—तीन चार कोऑपरेटिव्ह सोसायटीज ने अिसके लिये दरखास्त दी थी। डिपार्टमेंट को हिदायत दी गयी थी कि बिना किसी ज्यादा तहकिकात के, यह कोऑपरेटिव्ह सोसायटीज है अिस लिये, अिन्हे मदद दी जाय और आगे भी मैं यकीन दिलाना चाहता हूं की कोऑपरेटिव्ह सोसायटीज को तरजीह दी जायेगी। मैंने कुछ चीजें अब तक आपके सामने रख दी हैं। अब बाकी तीन अहम बातें हैं अुसमें से अेक है कस्टम्स, दुसरी है सेल्स टॅक्स और तीसरी है अिंडस्ट्रियल पॉलिसी। अब मैं अिन सबके बारे में कहने की कोशिश करुंगा।

अेक सन्माननीय सभासद:— अिंडस्ट्रियल पॉलिसी के बारे में ज्यादा तफसील से जवाब देना चाहिये।

श्री वि. के. कोरटकर : अिंडस्ट्रियल पॉलिसी के बारे में कअी वक्त यहां पर साफ तौर से बता दिया गया है। आपकी अिच्छा ही है तो मैं सेल्स टॅक्स और कस्टम्स के बारे में काफी संक्षेप में कहूंगा और अिंडस्ट्रियल पॉलिसी क्या है अिसके बारे में तफसीलात आपके सामने रखूंगा और अिसी के लिये ज्यादा वक्त दूंगा।

कस्टम्स के बारे में मैं कहना चाहता हूं कि पिछले वक्त मैंने कस्टम्स के बारे में मेरे जो विचार हैं वह काफी विस्तार से आपके सामने रखे थे। मैंने पिछले बार यह कहा था कि कस्टमस् के बारे में जो अेतराज किया जा रहा है वह सही नहीं है। सीमा के जो जिले हैं, वहीं से कस्टम लिया जाता है अैसी बात नही है। जहां कहीं से भी माल बाहर जाता है वहां पर भी कस्टम लिय जाता है। यह कहा गया कि अहमदनगर के बाजू का जो बॉर्डर का अिलाका है, सरहद का अिलाक है, वहीं से कस्टम लिया जाता है लेकिन यह बात सही नहीं है। नांदेड य परभणी के बाजारों से काफी रुअी या मूंगफल्ली बाहर जाती है अुस पर भी कस्टम्स लिया जाता है। फिर भी कुछ चीजें चोरी छिपे बाहर जाती है यह मैं मानता हूं। लेकिन अुसको भी रोकने की कोशिश की जा रही है। यह कहा गया कि कस्टम्स का बार माल खरीदनेवाले पर पडता है। लेकिन मैं आपसे कहना चाहता हुं कि कस्टम्स का बार बेपारी पर ही पडता है। अिसके बारे में गव्हर्नमेंट के विचार बिलकुल स्पष्ट हैं। हमें जरा भी संदेह नहीं है। और अिसके बारे में बहुत ज्यादा शिकायत भी नहीं हो रही है। मैं ने अभी कहा है कि अिंडस्ट्रियल पॉलिसी क्या है अिसके बताने के लिये मैं ज्यादा वक्त दूंगा। अुसके पहले मैं सेल्स टॅक्स के बारे में कहना चाहता हूं यह कहा जाता है कि सिंगल पॉअिंट सेल्स टॅक्स (Single Point Sales Tax) लिय जाना चाहिये, और अिसकी ताअिद में बहुत कुछ कहा जाता है। मुझे बडा आश्चर्य होता है कि यहाँ अेतराज अपोजिशन कि तरफ से किया जाता है कि मलटि पॉअिंट सेल्स टॅक्स (Multi point Sales Tax) क्यों लिया जाता है? सिंगल पॉअिंट लिया जाना चाहिये। मैं समझता हूं कि कम से कम अपोजिशन की तरफ से अिस तरह का अुजर नहीं किया जाना चाहिये। मुझे अच्छी तरह मालूम है कि यदि हम सिंगल पॉअिंट सेल्स टॅक्स रखते तो अुस वक्त सबसे पहले अिसके बारे में अेतराज करनेवालें अपोजिशन के ही लोग होते। लेकिन अब हमनें पहले ही मलटि पॉअिंट रखा है, अिस लिये अब अिस पर भी अुजर किया जा रहा है कि सिंगल पॉअिंट क्यों नहीं रखा जाता। मैं कहना चाहता हूं कि सिर्फ अेतराज के लिये यह अेतराज किया जा रहा है। कम से कम पी. डी. अेफ और सोशॅलिस्ट पार्टी के लोगों को अिसकी तरफदारी नहीं करनी चाहिये, क्योंकि मेरे पास सेल्स टॅक्स को

सिंगल पॉअिंट करवाने के लिये जो लोग आते हैं अुनमें ज्यादातर बडे बडे व्यापारी ही होते है। आप तो अिस तरह से कहकर अुन बडे बडे व्यापारियों कि हिमायत करना चाहते हे। यह आप क्या कर रहे है ? मै अपोजिशन पार्टि के लोगों से प्रार्थना करना चाहता हूं कि अिस सेल्स टॅक्स के बारे में जो गाडगिल कमिटी बंबअी सरकारने नियुक्त की थी, अुसकी जो रिपोर्ट प्रकाशित हुअी है, अुसे आप अवश्य पढें। लेकिन आप यदि वह बिना पढे, या पढकर भी, बहस करना चाहते है तो हमारी बद-किस्मती है। अिसके सिवाय मै और कुछ नहीं कह सकता।

मैं अभी सिंगल पॉअिंट और मलटि पॉअिंट सेल्स टॅक्स के बारे में आपके सामने कुछ चीजें रखूगा सिंगल पॉअिंट की वजह से गव्हर्नमेंट का नुकसान होता है। अेक जगह यदि टॅक्स गया तो फिर कही नहीं मिलता है, वह डूब ही जाता है। और सिंगल पॉअिंट में काफी तकलिफें भी होती है। सिंगल पॉअिंट सेल्स टॅक्स में पहले दुकानदार को अपना नाम रजिस्टर कराना पडता है। अिसमें अुसे लिस्ट बनानी पडती है कि फलां फलां चीजें वह दूसरे रजिस्टर्ड दुकानदार को बेचता है जो कि अुन चीजों को फिरसे बेचता है, और फलां फलां चीजें वह खुली बेचता है, यानी वह चीजें फिरसे बेचने के लिये नहीं बेची जाती हैं, बल्कि अुपभोगके लिये रास्त बेचीं जातीं हे। अिस तरह अुसे दो फेहरिस्तें अलग अलग बनाकर देनी पडती है। सेल्स टॅक्स डिपार्टमेंट को भी अिसके लिये अलग रजिस्टर्स रखने पडते हैं।

شری بی - ڈی - دیشمکه - کئی بار آنریبل منسٹر کو توجه دلائی گئی که سب سے پہلے انڈسٹریل پالیسی (Industerial Policy) کے بارے میں هاؤس کے سامنے اپنے خیالات کا اظہار کریں - ابھی معلوم هوا که ہرانی گرنی کے مزدوروں کا ایک پروسیشن (Procession) هاؤس میں آکر اپنی درخواست پیش کرنا چاهتا تها جس کو وهاں روک دیا گیا - ٹیر گیس (Tear Gas) کا استعمال کیا گیا اور لاٹھی چارج کیا گیا - باهر اس قسم کے حالات هیں اور اسمبلی میں آنریبل منسٹر میٹھی میٹھی باتوں سے ٹال مٹول کی پالیسی پر عمل کرنا چاهتے هیں - میں پی - ڈی - ایف کی جانب سے واک اوٹ (Walk-out) کا اعلان کرتا هوں - کیونکه همارا یہاں بیٹھنا عبث هے -

Shri B. D. Deshmukh: and other member of P.D.F. Party then left the house.

شری اننت ریڈی - ریپریشن (Repression) کا طریقه اختیار کر کے حکومت آجروں کے تعلق سے کچھ سوچنا نہیں چاهتی - پولس اور حکومت دونوں ریپریسیو (Repression) کے طریقے اختیار کر رهے هیں اسلئے هم بھی یو - پی - پی کی طرف سے واك اوٹ کرتے هیں -

(Shri K. Ananth Reddy and other members of W. H. P. left

شری مادھو راؤ نرلیکر - معلوم ھوا ھے کہ پرانی گرنی کے مزدوروں پر لاٹھی چارج کیا گیا ھے - انکو تکلیف پہنچانے کی کوشش کیجارھی ھے - اسلئے ھم بھی واک اوٹ کرتے ھیں -

श्री. वि. के. कोरटकर :—बहरहाल मैं अब अिसको जल्दि ही खतम कर दूंगा। लेकिन मैं समझता हूं कि सिगल पॉअिंट और मलटि पॉअिंट सेल्स टॅक्स के बारे में अिधरके लोग भी जानकारी हासिल करना चाहते हैं, अिस लिये मैं अिसके बारे में कह देना ठीक समझता हूं।

मैंने कहा है कि सिंगल पॉअिंट सेल्स टॅक्स में जब अेक रजिस्टर्ड दुकानदार दूसरे रजिस्टर्ड दुकान दार को चीजें बेचता है तो अुसे टॅक्स नहीं देना पडता। लेकिन जब अेक रजिस्टर्ड दुकानदार दूसरे अन-रजिस्टर्ड दुकानदार को चीज बेचता है तो अुसे टॅक्स देना पडता है। जब अेक रजिस्टर्ड व्यापारी किसी माल के लिये अपनी फेरिस्त दाखल कर देता है कि यह माल मैं फिर से बेचने के लिये दूसरे व्यापारी को बेचरहा हूं तो अुसे अुस माल पर सेल्स टॅक्स नही देना पडता। लेकिन जब कोअी व्यापारी फिरसे बेचने के लिये माल नहीं बेचता तब अुसे सेल्स टॅक्स देना पडता है। अिसका मतलब यह है कि जिन चीजों के लिये अुसने खुदको रजिस्टर्ड किया हो अुसमें ही वह व्यापार कर सकता है। अिसको ज्यादा स्पष्ट करने के लिये मैं अेक मिसाल देता हूं। फर्ज कीजिये कि अेक टोपी का व्यापारी है, और अुसके पास टोपियों का व्यापार करने का लायसन्स है। और अुसनें टोपियों के व्यापार के लिये अपने को रजिस्टर्ड करा लिया है। अब समझिये कि वह अेक दिन सिकंदराबाद गया, और अुसने कअी अच्छी छत्रियों को हराज होते देखा, और सोंचाकि अिन छत्रियों को खरीद कर मैं व्यापार करूं-तो अच्छा मुनाफा होगा। लेकिन अिसमें दिक्कत यह आती है कि अुसने खाली टोपियों के लिये अपना नाम रजिस्टर्ड किया है, अिस लिये जब वह छत्रियां खरीदेगा तो अुसे सेल्स टॅक्स देना पडेगा। और वह अिसी कारण वक्त पडे तो दूसरे किसी चीज में व्यापार नहीं करसकता क्योंकि अुसे दूसरी चीजों के लिये सेल्स टॅक्स देना पडता है चाहे वह रजिस्टर्ड दुकानदार को दे या और किसी को वह चीजें दे। अैसी बहुत सी कठनाअियां अुसमें आतीं हैं। और अेक जगह यदि सेल्स टॅक्स डूबा तो फिर वह मिलने की अुमीद ही नहीं रहती। अिसके लिये अेक मिसाल और देता हूं। समझिये कि हमारे पास अेक रूबी नाम की कंपनी है, और अेक डायमन्ड कंपनी है। अब रूबी कंपनी नें डायमन्ड कंपनी को कुछ माल बेचा। दोनों कंपनियां हमारे पास रजिस्टर्ड हैं। रूबी कंपनी नें डायमन्ड कंपनी को माल बेचा और चूंकि डायमन्ड कंपनी रजिस्टर्ड है अिस लिये रूबी कंपनी को अुस माल पर सेल्स टॅक्स नहीं देना पडेगा। अब जब सेल्स टॅक्स डिपार्टमेंट डायमन्ड कंपनी की खोज करता है तो अुसे डायमन्ड कंपनी कहीं नजर नहीं आती, और अैसा मालूम होता है कि बोगस कंपनी रजिस्टर्ड की गयी। अब जब कि डायमन्ड कंपनी अस्तित्व में ही नहीं है तो अुस माल का सेल्स टॅक्स किससे लिया जाय ? अब वह सेल्स टॅक्स बिलकुल पूरीतरह से डूब गया। अुसके वसूल होने की अब अैसी सूरत में कोअी आशा नहीं रहती।

अिन सब बातों को और दूसरी दिक्कतों को देख कर बॉम्बे गव्हर्नमेंट ने अेक कमिटी अिसके बारे में विचार करने केलिये बिठाअी कि मलटि पॉअिंट सेल्स टॅक्स रखा जाय, या सिंगल पॉअिंट

सेल्स टॅक्स रखा जाय। बॉम्बे गव्हर्नमेंट ने मलटि पॉअिंट सेल्स टॅक्स का अुसूल माना। कुछ चीजों पर अुन्होंने भी सिंगल पॉअिंट सेल्स टॅक्स रखा है। अुन्होंने मलटि पॉअिंट सेल्स टॅक्स करने के बाद जो टॅक्स पहले ११ करोड था वह १५ करोड होगया। और अैसा ख्याल था कि अितना ही बढेगा। लेकिन बजेट में जब देखा गया तो १५ या १६ करोड तक पहुंच गया, और जब बाकअी हिसाबात होंगे तब अुमीद है कि यह १७ से लेकर १८ करोड तक चला जायेगा। यानी अुनका टॅक्स मलटि पॉअिंट करने से कम नहीं हुवा बल्कि ज्यादा होगया। बॉम्बे गव्हर्नमेंट की तरह हमारे यहां भी कुछ चीजों पर सिंगल पॉअिंट सेल्स टॅक्स आज भी है। जैसे कि शक्कर और सिगारेट पर हमारे यहां भी सिंगल पॉअिंट सेल्स टॅक्स लिया जाता है। कपास पर भी सिंगल पॉअिंट ही लिया जाता है।

श्री. भगवानराव गांजवे :—कपास पर सिंगल पॉअिंट है और रुअीपर किस तरह से टॅक्स है? डबल पॉअिंट या सिंगल पॉअिंट?

श्री. वि. के. कोरटकर :—मैंने पहले ही बताया है कि कपास पर सिंगल पॉअिंट है।

मैं अब अेक बात हाअुस के सामने स्पष्ट करना चाहता हूं, क्योंकि यह बात अखबारों में भी जानेवाली है। मुझे सपने में भी यह ख्याल नहीं था कि अिस तरह की कोअी चीज बाहर हो रही है कि अेक प्रोसेशन आरहा है और लाठीचार्ज होरहा है। मैंने पहले ही कहा था कि अिंडस्ट्रियल पॉलिसी के लिये मैं बहुत ज्यादा वक्त दूंगा। मुझे जरा भी ख्याल नहीं था कि बाहर क्या हो रहा है। अगर वे कहते कि हम बाहर जानेवाले हैं अिस लिये पहले अिंडस्ट्रियल पॉलिसी के बारे में बताअीये, तो मैं यकीनन अुनको पहले अिंडस्ट्रियल पॉलिसी के बारे में बिलकुल तफसीली मालूमात बता देता, और बाद में सेल्स टॅक्स और कस्टम्स के बारे में कुछ बातें हाअुस के सामने रखता जो मुझे रखनी थीं। लेकिन अब मुझें अुसके बारे में ज्यादा बोलने की जरूरत नहीं है क्योंकि अुसे सुनने के लिये ही कोअी नहीं है। अिस लिये मैं अपना भाषण खतम करता हूं।

Demand No. 1—Taxes on Income other than Corporation Tax Rs. 55,000.

Taxes on income other than Corporation Tax.

Mr. Speaker: The question is:

"That the grant under Demand No. 1 be reduced by Rs. 100".

The motion was negatived.

Taxes on Agricultural income.

Mr. Speaker: The question is:

"That the grant under Demand No. 1 be reduced by Rs. 100".

The motion was negatived.

The Taxation policy of the Govt. Agricultural Income.

Mr. Speaker : The question is :

"That the grant under Demand No. 1 be reduced by Re. 1".

The motion was negatived.

Mr. Speaker : The question is :

"That a sum not exceeding Rs. 55,000 under Demand No. 1 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh."

The motion was adopted.

Demand No. 5—Cost of Stamps Supplied from State Stamps Store—Rs. 2,07,700.

Inadequate supply of stamps

Mr. Speaker : The question is :

"That the grant under Demand No. 5 be reduced by Rs. 100".

The motion was negatived.

Mr. Speaker : The question is :

"That a sum not exceeding Rs. 2,07,700 under Demand No. 5 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh."

The motion was adopted.

Demand No. 9—Other Taxes & Duties. A. Collection Charges (i) Sales Tax.—Rs. 9,87,750.

Inadequate staff in the Sales Tax Department

Mr. Speaker : The question is :

"That the grant under Demand No. 9 be reduced by Rs. 100".

The motion was negatived.

Method of collection of Sales Tax

Mr. Speaker : The question is :

"That the grant under Demand No. 9 be reduced by Rs. 100".

The motion was negatived.

Method of assessments of Sales-tax

Mr. Speaker : The question is :

"That the grant under Demand No. 9 be reduced by Rs. 100".

The motion was negatived.

Working of the Sales-tax Department

Mr. Speaker : The question is :

"That the grant under Demand No. 9 be reduced by Re. 1".

The motion was negatived.

Mr. Speaker : The question is :

"That a sum not exceeding Rs. 9,87,750 under Demand No. 9 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh."

The motion was adopted.

Demand No. 10—*Inter-State Transit Duties*—Rs. 34,94,950.

Working of the Customs Department.

Mr. Speaker : The question is :

"That the grant under Demand No. 10 be reduced by Rs. 100".

The motion was negatived.

Working of Customs Nakas on the Borders of the State

Mr. Speaker : The question is :

"That the grant under Demand No. 10 be reduced by Rs. 100".

The motion was negatived.

Levy of export duty

Mr. Speaker : The question is :

"That the grant under Demand No. 10 be reduced by Rs. 100".

The motion was negatived.

Customs duties including surcharge

Mr. Speaker : The question is :

"That the grant under Demand No. 10 be reduced by Rs. 100".

The motion was negatived.

Mr. Speaker : The question is :

"That a sum not exceeding Rs. 34,94,950 under Demand No. 10 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh."

The motion was adopted.

Demand No. 17—General Administration—Inspection & Accounts. F. District Administration excluding Other Establishment—Rs. 14,63,700.

'Go slow' method and irregularities in District administration

Mr. Speaker : The question is :

"That the grant under Demand No. 17 be reduced by Rs. 100".

The motion was negatived.

Functioning of the District Treasuries

Mr. Speaker: The question is:

"That the grant under Demand No. 17 be reduced by Rs. 100".

The motion was negatived.

Maladministration in District Offices

Mr. Speaker: The question is:

"That the grant under Demand No. 17 be reduced by Rs. 100".

The motion was negatived.

Mr. Speaker: The question is:

"That a sum not exceeding Rs. 14,63,700 under Demand No. 17 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of year ending the 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh."

The motion was adopted.

Demand No. 21—Scientific Departments—Departments of Mines & Geology—Rs. 1,11,000

Mr. Speaker: The question is:

"That a sum not exceeding Rs. 1,11,000 under Demand No. 21 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh."

The motion was adopted.

Demand No. 36—*Industries & Supplies*—Rs. 19,04,492.

Closure of Industries in the State

Mr. Speaker : The question is :

" That the grant under Demand No. 36 be reduced by Rs. 100".

The motion was negatived.

Policy of the Government regarding expansion of industries

Mr. Speaker : The question is :

" That the grant under Demand No. 36 be reduced by Rs. 100".

The motion was negatived.

Expansion of Cottage industries

Mr. Speaker : Shri Hanumantha Rao has sent in a letter stating that he wishes to withdraw all his cut motions. Hence this cut motion may be treated as withdrawn if the house permits.

The motion was, by leave of the House, withdrawn.

Industrial policy of the Government

Mr. Speaker : The question is :

" That the grant under Demand No. 36 be reduced by Rs. 100".

The motion was negatived.

Administrative policy and negligence of the Dep rtment to check illegal weights and measures especially in the twin cities

Mr. Speaker : The question is :

" That the grant under Demand No. 36 be reduced by Rs. 100".

The motion was negatived.

Training of Harijans for Tannery works

Mr. Speaker : The question is :

"That the grant under Demand No. 36 be reduced by Rs. 100".

The motion was negatived.

Expansion of small scale industries

The motion of Shri G. Hanumantha Rao was, by leave of the House, withdrawn.

Policy of Government regarding Cottage Industries

The motion of Shri G. Hanumantha Rao was, by leave of the House, withdrawn.

Unemployment of the working class due to mismanagement of Industries

Mr. Speaker : The question is :

"That the grant under Demand No. 36 be reduced by Rs. 100".

The motion was negatived.

Working of Weights and Measures Department.

Mr. Speaker : The question is :

"That the grant under Demand No. 36 be reduced by Rs. 100".

The motion was negatived.

Failure of Government to improve the Nirmal Industry

Mr. Speaker : The question is :

"That the grant under Demand No. 36 be reduced by Rs. 100".

The motion was negatived.

Mr. Speaker: The question is :

"That a sum not exceeding Rs. 19,04,492 under Demand No. 36 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh."

The motion was adopted.

Demand No. 40—Bureau of Economics and Statistics Department—Rs. 7,08,700.

Utility of the Bureau of Economics

Mr. Speaker: The question is :

"That the grant under Demand No. 40 be reduced by Re. 1".

The motion was negatived.

Mr. Speaker: The question is :

"That a sum not exceeding Rs. 7,08,700 under Demand No. 40 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh."

The motion was adopted.

Demand No. 45—State Employees Life Insurance Scheme—Rs. 2,73,800.

Mr. Speaker: The question is :

"That a sum not exceeding Rs. 2,73,800 under Demand No. 45 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh."

The motion was adopted.

Demand No. 50—Air Risk Scheme—Rs. 3,500.

Mr. Speaker: The question is:

"That a sum not exceeding Rs. 3,500 under Demand No. 50 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh."

The motion was adopted.

Demand No. 51—Partnership Act—Rs. 4,300.

Mr. Speaker: The question is:

"That a sum not exceeding Rs. 4,300 under Demand No. 51 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh."

The motion was adopted.

Demand No. 63—Super-annuation Allowances and Pensions—Rs. 1,65,27,000.

Delay in payment of pensions

Mr. Speaker: The question is:

"That the grant under Demand No. 63 be reduced by Rs. 100".

The motion was negatived.

Mr. Speaker: The question is:

"That a sum not exceeding Rs. 1,65,27,000 under Demand No. 63 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh."

The motion was adopted.

Demand No. 64—*Commuted Value of Pensions*—Rs. 6,00,000.

Mr. Speaker : The question is :

" That a sum not exceeding Rs. 6,00,000 under Demand No. 64 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh."

The motion was adopted.

Demand No. 65—*Stationery & Printing*—Rs. 33,07,000.

Working of Stationery & Printing Department

Mr. Speaker : The question is :

" That the grant under Demand No. 65 be reduced by Rs. 100".

The motion was negatived.

Mr. Speaker : The question is :

" That a sum not exceeding Rs. 33,07,000 under Demand No. 65 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh."

The motion was adopted.

Demand No. 66—*Miscellaneous A.-Donations for Charitable Purposes*—Rs. 4,00,000.

Mr. Speaker : The question is :

" That a sum not exceeding Rs. 4,00,000 under Demand No. 66 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rampramukh."

The motion was adopted.

Demand *No. 77—Miscellaneous*—Rs. 1,60,000.

Mr. Speaker : The question is :

" That a sum not exceeding Rs. 1,60,000 under Demand No. 77 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh."

The motion was adopted.

Demand No. 82–*Irrecoverable Advances Written off*– Rs. 1,000.

Mr. Speaker : The question is :

" That a sum not exceeding Rs. 1,000 under Demand No. 82 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh."

The motion was adopted.

Demand No. 94—*Payment of commuted value of Pensions*—Rs. 6,00,000

Commutation of Pensions of the Government Employees

Mr. Speaker : The question is :

" That the grant under Demand No. 94 be reduced by Rs. 100".

The motion was negatived.

Mr. Speaker : The question is :

" That a sum not exceeding Rs. 6,00,000 under Demand No. 94 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh. "

The motion was adopted.

Demand No. 96—Loans and Advances by the State Government—Rs. 1,65,84,930.

Loans to Municipalities, Civil Supplies Etc.

Mr. Speaker : The question is :

" That the grant under Demand No. 96 be reduced by Rs. 100".

The motion was negatived.

Policy of the Government in not giving Loans to Non-Gazetted Employees.

Mr. Speaker : The question is :

" That the grant under Demand No. 96 be reduced by Rs. 100".

The motion was negatived.

Policy of the Government in giving Loans and Advances

Mr. Speaker : The question is :

" That the grant under Demad No. 96 be reduced by Re. 1".

The motion was negatived.

Mr. Speaker : The Question is :

" That a sum not exceeding Rs. 1,65,84,930 under Demand No. 96 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh".

The motion was adopted.

Demand No. 97—*Advances Repayable*—Rs. 18,68,130.

Mr. Speaker : The question is*:

" That a sum not exceeding Rs. 18,68,130 under Demand No. 97 be granted to the Rajpramukh to defray the several charges that would come for payment during the course of the year ending the 31st day of March, 1955. The Demand has the recommendation of the Rajpramukh. "

The motion was adopted.

Mr. Speaker : We now adjourn till 2.30 p.m. tomorrow.

The house then adjourned till Half Past Two of the Clock on Tuesday, the 30*th March*, 1954.